

Sh

160

160

אילנות זקוקים
נגדעים ראשונים

"יד לשריון" בלטרון
מרכז מידע

שלמה

יחד לשדרות" בלטרון
מרכז מידע
סימול: 3 סמ"ס PC
מלון
מסי מריט: 1000

דכים לצברו של משה מילדין.

ראשיתה של דרך

למעלה : בגיל שנה
באמצע : עם הוריו ואחותו
מימין : בחג הבכורים

אב 18 בן

בית הקברות הצבאי קרית שאול. חלקה 1, שורה רביעית. מצבת אבן ועליה חרוט השם משה מילדינר, והציון: נפל בקרב בסיני במלחמת יום הכיפורים. בן 23 היה במותו.

לפניה, מאחריה ומצדדיה שורות של מצבות זהות שעליהן חרוטות שמות שהמוות כינס אותם יחד.

אלה הם שמות חללי יום הכיפורים. מורכן אני יושב מול האבן הקרה והמבט תקוע בכתוב, משה מילדינר בן 23. כ„סולמו של יעקב“, אני ניצב על הקרקע וראשי כל כולו בשמים. ואני שואל את השוכן במרומים: האם יש כאן מקום לצידוק חדין?! האם צריך אב להזיל דמעות על קבר בנו הצעיר?! אם נאמין בכך שעל כל אדם מוטלת שליחות בהוולדו, הרי משה מילא אותה בשלמות, ואם כך הדבר, מדוע מילויה היה צריך להסתיים בצורה כה טרגית?! אם משה האמיץ והכן החליט ברגע של אמת להתייצב לדגל על מנת לחלץ ביחד עם חבריו את מדינתנו מסכנת חורבן ומעשה זה הוסיף טעם לחייו, מדוע נגזר עליו למות?! על אלו חטאים העניש האלוהים אותנו — את בית מילדינר?! האם לא שבענו די תלאות ויסורים עת עברנו את שבעת מדורי הגיהנום בעמק הבכא הנאצי?

בבואי ארצה — התחנה האחרונה בנדודינו — דמיתו בלבי שאם עמנו זכה להקים את הבית השלישי — מדינתנו — נזכה גם אנו להקים בו את ביתנו — בית מילדינר. בית של חדוה ויצירה, של מסירות נפש וכבוד הדדי. בית שיתן לנו, ההורים, את התחושה שאם יגיע היום ויהיה עלינו לפרוש מהחיים, תהיה זו פרישה בהכרה שהשארנו אחרינו בן ובת שימשיכו בדרך שהותוותה על ידינו. במחש-

בותי הייתי תמיד עם הפנים אל החיים. יותר מדי הייתי
טרוד ועסוק למען הבית וילדי, בכדי שאחשוב על המוות.
ואם בכל זאת תקפו אותי ברגעים של חשבון הנפש
הרהורים כאלה הייתי בטוח שאם יגיע היום והשעה, יתרחש
הדבר במתיקות וללא כאב כמו שהשמש שוקעת לתוך הים.
ללא מרירות וללא יסורים. פשוט להפרד מהחיים כמו
ידיד וללכת בחיוך לתוך הליל.

חשבתי גם שברגעים האחרונים שלי לא לבקש ממך,
משה, משהו מיוחד.

רציתי רק לבקש ממך שלא תשכח אותי. ועוד דבר
פעוט שאם יהיו לך אי פעם בחיים רגעים יפים, רגעים של
חיוך ועליצות שתזכיר אותי בהזדמנויות כאלה.

והנה בא הגורל המר, טרף את קלפי והפך את הקערה
על פיה.

כעת משה, אני, אביך בא לבקר על קברך. עתה אני,
אביך נקרא לא לשכוח אותך.

צר לי עליך משה, על הנעורים היפים שלך שנקטעו ועל
החיוך הלבבי שלך שנקפא על פניך היפים לתמיד. כך
אני יושב ובוכה בקול דממה על האבדה שאבדתי. אני רק
שומע את פעימות לבי הפועם יותר חזק, יותר מהר כאילו
היה ממחר להשמיע את הפעימה האחרונה.

אינני יודע כמה הועיד לי עוד אלוהים לחיות בעולם
הזה, אבל דבר אחד אני כן יודע לעולם לא אשכח אותך
משה.

לא ישכח אותך ואת חבריך גם העם, אשר מעשיכם
ממלא אותו גאווה, הוד וקוממיות.

במעשיכם אצורים פסגות של גבורה, מעלות של טוהר
ורמות של נצחון.

על שכמכם נשאתם את גורל האומה.

על גבורתכם עוד יספרו מדור לדור.

„למען ידעו, דור אחרון בנים יוולדו, יקומו ויספרו
לבניהם“.

(תהילים ע"ח ו').

יהיה נא הספר הזה המוקדש לחייו של משה, לא רק
ספר תולדותיו הצעירים בו, כי אם גלעד לתפארת חייו
ומעשיו.

משה נולד ב-24.9.50, בתל-אביב. הוא היה ילד שקט, וכפי שמעיר דות התמונות מאותם הימים היה גם ילד יפה. בגיל 4 החל ללכת לגן, שם בילה את זמנו במשחקים. בבית לא חסרו לו פינוקים וחיבה יתרה, ואפשר לומר שהיתה לו ילדות מלאת חן ואושר.

בביה"ס היסודי, "הס" בו למד, הוא מתגלה כילד חברותי מאין כמוהו. תוסס, עירני ומעורה בחיי החברה. משה עולה מכיתה לכיתה. לעיתים משמש כממלא מקום למורה-חסר בכיתות נמוכות יותר, דבר שהוסיף לו בטחון עצמי. הדינמיות שבו מטביעה את חותמה על חייו ועל חיי כיתתו. הוא נהפך ל"פירמה" לא רק בכיתתו, אלא גם מחוצה לה. בהרבה דברים הושפע מהלך הדברים, שעמדו ברומו של בית הספר ע"י משה. אם קרה לפעמים שהמורה לא היה כל כך מרוצה מפסק-נותו, עמדו לו למשה חיובו ומבט עיניו. לא אחת שמענו מפי המחנך או המורים שעל משה'לה אי אפשר לכעוס. מחונן באותן התכונות ובאותו המזג, מסיים משה את לימודיו בביה"ס היסודי ומתחיל לימודיו בתיכון עירוני "ט" ביד אליהו. בתיכון היו הלימודים יותר מרוכזים. משה הרצין אך לא נטש את חיי החברה. גם כאן הוא במרכז העניינים, ולא לחינם כותב עליו מחנכו שלא ניתן לתאר את הכיתה בלי להזכיר את שמו של משה מילדינר.

משה לא היה מחוספס בהליכותיו ואפיינה אותו עדינות טבעית. החיבה אליו מצד הסובבים אותו לוותה אותו לא רק לאורך לימודיו, אלא גם אחרי שעזב את כתלי ביה"ס.

בחופשות היה משה רגיל לעבוד כמדריך בקיטנת "דן", הודות לחברמניות שלו הצליח מאד בהדרכה. הוא היה אז בסך הכל בן חמש עשרה. מאוחר יותר התמנה למרכז הקיטנה, ועסק בזה בכל ימי החופשות עד גמר לימודיו בביה"ס התיכון והתגיסותו לצה"ל.

בן שמונה עשרה מתגייס משה לצבא, הוא מודיע מראש שיבחר ביחידה קרבית ובחר בשריון. בגמר הטירונות הוא עובר קורס מדריכי טנקים, ומשה הופך לאחד המדריכים המעולים בבסיס. כותב מפקד הבסיס באותם הימים סא"ל קדהלני: "מערכי השיעור והתקצירים שמשה כתב משמשים עד היום תורה, על פיה ממשיכים ללמד בביה"ס ובכל מערך השריון".

באותה תקופה הוא משתתף ונכחם במלחמת ההתשה בסיני. ב-1971 משתחרר משה משרותו הצבאי וניצב בפתחה של תקופה חדשה, שסימני שאלה רבים מרחפים עליה. עד גיבוש החלטה לאן פניו מועדות הוא משמש כמדריך גדנ"ע בתיכון עירוני "א". כחובב טבע נעם לו מאד עיסוקו זה, גם כאן קצר הצלחות רבות.

באותה תקופה משה מחליט על דרכו העתידה, ויוצא ללמוד רפואה באוניברסיטת בולוניה שבאיטליה. בפעם הראשונה הוא טועם את טעמם של חיי צבר בניכר.

למרות שמשה נקלט והתחבב מאד על חוג הסטודנטים הישראלים והלא-ישראליים שם, היו מכתביו ספויגים נענועים עזים לבית, לארץ ול„חברה“.

לקראת החגים, לפני ראש השנה תשל"ד מגיע משה ארצה לחופשה. לאושרו לא היה גבול, הוא שוב בבית, הוא שוב אתנו, עם כולנו יחד.

יום יום הוא מבקר אצל אחותו עדה וגיטו רפי ומשחק עם ילדותיהם. ענת שהיתה אז בגיל שנתיים וחצי מעסיקה אותו שעות על גבי שעות. באותו הזמן הוא מגלה את יופיה של מיכל בת ששת החודשים, אנו זוכרים את קריאות ההתפעלות שלו, „תראו איזה יפייה גדלה כאן“.

הוא נפגש הרבה עם ה„חברה“ ונושם שוב את אווירת הארץ ומבלה, אם אפשר לומר כך, בצורה אינטנסיבית ביותר, כאילו רצה למצוא פיצוץ על הזמן האבוד ששה בחו"ל. הוא אוגר חוויות מלוא חפניים לקראת העזיבה הבאה.

החדר של משה מתמלא חברים כבימים ימימה. עשן סמיך של סיגריות, ויכוחים, סיפורים, צחוק ומעל לכל חיוך של סיפוק על פניו. משה בילה היטב את חופשתו. ההנאה שלו היתה כה רבה, עד כי אפשר לומר כי היו אלה הימים היפים בחייו. בראש השנה הוא מארגן עם חבריו פיקניק ושוב הוא עם כולם יחד.

ביום הכיפורים פורצת המלחמה ומשה מחכה לקריאה. היות ובצה"ל הוא מופיע כסטודנט הלומד בחו"ל לא באה הקריאה במשך כל היום. דרוך ומתוח הוא שוהה בדירתה של עדה בשעות אחה"צ המוקדמות, כיון שלא היה טלפון הוא עוזב את ביתה. עד הערב הוא מעביר את חבריו ליחידותיהם, ובסביבות השעה שבע וחצי הוא נפרד מאמו; בלבוש קל, בלי כסף ואף ללא פנקס מילואים ודיסקית, הוא יוצא אתי לחפש את היחידה. המתח עצום... אנו נוסעים. הרחובות שרויים בעלטה, וחושך משתלט על הכל.

באורות עמומים, אנו פוקדים מספר מקומות בהם קימת סבירות ששם מתארגנת היחידה. תוך כדי נסיעה מתגנבת ללבי איזושהי חרדה מהבלתי נודע. שנינו שותקים...

אני מפסיק את השתיקה ואומר: „משה, יש לי הרגשה שאנו נכנסים לאיזה שהוא בוך“ הוא שואל: „מה אתה רוצה להגיד בזה?“ לא ענית. ואז, כאילו ניחש מחשבתי, המשיך: „דע לך, שאילו הייתי עכשיו באיטליה, הייתי חוזר מיד, וכך חסכתי לי את דמי הנסיעה“. בינתיים הגענו ליעד. ברחוב פטאי 16, בגבעתיים מצאנו את היחידה כשהיא מתארגנת. משה נכנס לבנין ואחרי כמה דקות יצא ואמר: „כן, זהו, זה כאן“. הוא נעמד לידי בלי להוציא הגה. הרצין קמעה ולבסוף אמר: „נו, אבא שלום“ בשתי זרועותיו חיבק אותי חזק ונשק כמה פעמים. המלים האחרונות שלו היו: „אבא, אתה נהג לא כל כך

טוב, תראה איזה חושך בחוץ, סע לאט והיזהר". אט, אט התרחק ונעלם בתוך הבנין.

מאז לא ראיתי אותו יותר.

זהו סיפור לידתו וחיוו של משה שהסתיים בצורה כה אכזרית. בכדי לעמוד על יחודו של משה כאדם וכבן הארץ הזו, מן הראוי להתעב על תכונותיו, מאוייו והשגיו בחייו הקצרים. התכונות הבולטות ביותר אצל משה היו העדינות והנימוס שלו. כאשר הייתי חוזר מהעבודה והוא היה עומד במקרה באותה העת ליד הבית קיבל אותי ב, "מה נשמע" כל כך חייכני, כל כך לבבי וידידותי עד שזה נסך בי לא רק אושר ונחת ללא גבול, אלא שמצאתי בכך פיצוי על החיים הלא כל כך קלים שלי. משה אהב לישון, אם מתוך "דיפיציט" של שינה ואם מתוך ההנאה שבשינה. זוכר אני מקרה הקשור בכך: שכנה שלנו, אשה מבוגרת ומנומסת מצלצלת בדלת. היא מבקשת לטלפן. משה מתעורר ומתרגז, אולם כשהיא נכנסת לחדר שבו היה מצוי הטלפון, ומתנצלת על הפרעה משה מקבל אותה בחיובו האופייני, ואומר לה — "לא, לא, לא מפריעה בכלל, שבי בבקשה, הנה הכסא".

לתגובה דומה הייתי עד כאשר ענת בת השנתיים וחצי נגשה אליו והוא ישן. היא זורקת בכוונה ספר כדי להעיר אותו ומחכה בדריכות לתגובתו, וכאן קרה הצפוי. משה אמנם התעורר, אך לא השיב ריקם את חיוביה של הילדונת. בחיוך רחב אסף אותה למיטתו והיא בידיה הקטנות נפנה כלפיו ואמרה: "די, מפיך ישנת!" היא עלתה עליו והחלה את הטיול על בטנו, פרצופו וראשו, ומשה מצדו החל לנדנד אותה את הנידנדו הידוע לה מכבר, דינגלה — דנג. כך הוא שפע חיבה וחיוך לכל עבר ואפשר לכנות אותו בכנוי "הצבר שלא דקר".

שתי תכונות, צדק וחסד, הנחו את משה בחייו. כלפי הזולת הוא אהב לנהוג בחסד, להבין, לעזור ולהטות שכם. כלפי עצמו ביקש רק את הצדק. אף פעם לא ביקש חסד מאיש. הוא היה בעל רגש כבוד עצמי מפותח מאד. על הרבה היה מוכן לוותר והעיקר לא לבקש חסד, כפי שזה שגור בלשון הצברית, "בלי טיבות"; אולם אם בכל זאת עשו אתו חסד ועזרו לו במשהו קיבל את הדבר בתודה, העריך וזכר עד שבבוא היום השיב למטיבו כנגמולו. לכן, הגיב בחריפות על כל אי צדק או אי יושר שנתקל בו.

כך נהג בחיי יום יום, בחיי החברה ובאור זה ראה את החיים במדינה. זוכר אני ויכוח שהתנהל על בעית העליה מברית המועצות. הוא ראה בחיוב רב עליה זו, אך טען נגד מתן הטבות מופרזות לעולים חדשים, שלדעתו עוול לעולים ולותיקים גם יחד. מהעולים נשללת באופן זה החוויה של חדות היצירה הכרוכה בבניית חיים חדשים. ונוצרת בשל כך תדמית שלילית לעולים החדשים, הנקראים "טפילים". ואילו הותיקים מרנישים עצמם מתוסכלים, כאשר הם

רואים את העולים החדשים שזה מכבר באו בדירות מרווחות, מכוניות חדשות. דברים שהיו בגדר חלום אצל רבים מהם אשר חיו חיי עמל ועבודת כפיים.

הרגיזה אותו העובדה שאחרי שלוש שנות שרות בצה"ל הוא נמצא בסוף הטבלה של הזכאים ללימוד גבוה, אחרי סטודנטים מאסיה מאפריקה, עולים חדשים, מעוטי יכולת וכל מיני סקטורים אחרים מאוכלוסיית הארץ.

לכולם מגיעה זכות קדימה, רק הוא חייב לקנות דעת בניכר. עם כל זאת אפשר להגדיר את משה כקונפורמיסט. הוא לא לחם במיוחד נגד מיסכמות. בדרך כלל האמין בהנהגה, באלה שהחזיקו ברסן השלטון. כרבים במדינה אז, האמין שאלה מהעליות הקודמות, מצטיינים יותר באידיאליזם מאלה שבאו אחריהם.

משה היה אינדיבידואליסט מטבעו. הוא היה אדון לעצמו ולא בנקל בטל את דעותיו בפני דעותיהם של אחרים; נשאלת איפוא השאלה איך מצא משה את מקומו במסגרת הצבאית הנוקשה, שבה היה עליו לשמוע פקודות ולצעוד בסך? איך קרה שדוקא הוא הוכר כמדריך מצטיין ושמו חרוט על כנת גביע המדריך המצטיין בבסיס בו שרת? את התשובה אנו מוצאים בנישתם של מפקדיו; הם הבינו את תכונותיו של משה, והעריכו את כשוריו על כן החליטו, כפי שכותב מפקדו, במקום להקפיד בעיני נוהל והליכות לתת לו עצמאות, לאפשר לו לפתח את יזמותו הברוכות. וכאן הוא הופיע במלוא גודלו ובמלוא קומתו.

משה היה, בדרך כלל, בעל קשר אמיץ למשפחה; הוא העריך את אשר עושים למענו ונתן לכך בטוי בכל הזדמנות. הוא אהב את עדה ורפי, שהחזירו לו אהבה רבה. כמה שמחה עדה כאשר הופיע אצלה בעבודה במדי צה"ל, והיא השויצה עם אחיה ה"חתיך".

למשה היתה הצלחה אצל בנות המין היפה. אולי יש לזקוף זאת לנבריותו, להיותו עלם חמד ובעיקר ליחסו האלגנטי והגינטלמני לבנות. לא פעם הגיעו אלינו שמועות מביה"ס תיכון עירוני א', כמה משה המדריך ה"חתיך" מצליח בהדרכה. שם גם הכיר את חברתו דפנה. לא ידענו עד כמה תפסה המשפחה מקום מרכזי בחייו. חבריו מאיטליה שבקרו אותנו אחרי נפילתו ידעו פרטים רבים עלינו וצטטו קטעים ממכתבינו כפי שמשה הקריא בפניהם.

כדאי לציון שהוא שמר את כל המכתבים. הם ידעו פרטים אפילו על ענת ומיכל. מדבריהם למדנו שמשה דבר על הבית בגאווה רבה. יחסו של משה למסורת היה חיובי. הוא ראה בזה ערך שיש לטפח. המנהגים ואירח החיים שספג בילדותו הטביעו עליו רושם עז והדבר ניכר אצלו בשנים מאוחרות יותר. ט"ו בשבט, הדלקת נרות חנוכה, דברי מאפה של אמא לפורים, השולחן הערוך בשבתות, ההליכה לבית-

הכנסת בימים הנוראים ובמיוחד ליל הסדר, כל זה קשר את משה אל המסורת היהודית ולבית באלפי עבותות אהבה.

לא יפלא איפוא, כי בביתו ראה את מבצרו ולכן בצבצו מכל מכתב שהגיע מאיטליה הגעגועים לבית. כעת עומדים אנו — אותם בני הבית, אותם בני המשפחה ומבכים את מותו של משה. אותו הצעיר, הפיקח והתמים, שנעקד על מזבח המולדת.

עוד מהדהדות באזני המלים של מפקד היחידה עת הספיד את משה ליד קברו הרענן. „קוינו שמשה, שהחלוק הלבן היה מיועד לו, ישרת את האנושות, והנה באה הסערה והוא נקטף בדמי ימיו“. כך נסגר המעגל. משה נעקר מאתנו ללא שוב. משה יפה הנפש, אשר היה כה מלא חיים, כל כך הרבה היה לו לתת לזולת, והנה איננו... האם אפשר להנחם?!

מה דלה המלה ומה גדול הכאב.

א ב א

בני יקירי

הימים הם אחרי 6 באוקטובר 1973. ימי מלחמת יום הכיפורים. האש משתוללת בכל החזיתות. הפרשן הצבאי מסביר בטלביזיה, בלווי תמונות מהחזית, שזו הפעם הראשונה בהיסטוריה של המלחמות, ריכזו הצדדים הלוחמים כל כך הרבה רכב ברזל ופלדה בפס אדמה צר כל כך.

אנו רואים את התופת. גהינום עלי אדמות. ומשה שלי שם... בהמתנה דרוכה אנו מחכים לבאות. עבר יום ועוד יום והגלויה הראשונה הגיעה. משה מודיע שמרגיש טוב ומקוה בקרוב לחזור הביתה. נרגענו במקצת כשהגיעו ממנו גלויות נוספות, בהן הוא מבקש לא לשכוח לרשום אותו לאוניברסיטה לשנת הלימודים הבאה אם לא יספיק להגיע הביתה בזמן. בחציו השני של חודש אוקטובר פסק זרם הגלויות. אט אט מתרבים החששות והחרדה והפחד תופסים בלבי את מקומם של הבטחון והתקוה שהכל יסתיים בטוב. הלוא הוא עבר ימים קשים מאד במלחמת ההתשה ויצא בריא ושלם.

משה מיעט לספר על חייו בצבא. בכל זאת אני נזכרת באפיוזות וסיפורים מהימים ההם, כגון הסיפור על סודנים ענקיים שהתקיפו את יחידתו על גדות התעלה והיא יכלה להם. או כגון סיפורים על סכנות רבות נוספות שהוא נתנסה בהן, כגון: הסיפור על הפצצת מטוסים מצריים, או בעת הגילוי ע"י ה"קופים" (זקיפים מצריים שהשקיפו מעל העצים לעבר הצד שלנו של התעלה) שפתחו באש מריכות לעברו ולעבר חבריו, אך החטיאו, וכיו"ב. וכעת... המתח עולה.

אני מאבדת את העשתונות, אני משוחחית הרבה עם

יעקב, אשר במקרים כאלה מעדיף את השתיקה. אני רצה לעדה, מחפשת תשובות לשאלות שמנקרות במוחי.

אני נזכרת יום אחד באותה העת, פוגשת אותי שכנה ושואלת מה נשמע? האם קבלתם דואר ממושה? עניתי לה בעינים דומעות, שאני פוחדת מהדואר. ניליתי לה את רחשי לבי וספרתי לה על אותו חסיד שבא לרבי לשאול בעצתו: רבי, אבדתי יהלום ואיני מוצא אותו, היהלום הזה מהווה עבורי את כל תוכן חיי, מה עלי לעשות?

חיפשת בכל מקום? שאל הרבי: כן, ענה החסיד. חיפשת בכל מקום פרט לכיס הקטן שבחליפה הישנה שלי. ולמה שלא תחפש גם שם? שאל הרבי. כי אני פוחד, ענה החסיד, זו תקותי האחרונה. מה יקרה אם לא אמצא אותו גם שם, חס ושלום!

כך התרוצצתי ממקום למקום וברחתי מהמחשבה הנוראה, שרדפה אותי כסיוט; נטלטלתי בין תקוה ליאוש. עד שביום אחד... צלצול בפעמון!

יעקב פותח את הדלת. בפתח נעמדו כמה אנשים ושאלו "מה גרה משפחת מילדינר?"
"האם היה לכם בן משה?"

היום מספרים לי (אני כנראה אבדתי את הכרתי) שצעקתי, "אין לי בן", "אין לי בן". דומני שזו היתה הזעקה היחידה מן המעטות, שיצאה מנרוני בימים אלה. בדרך כלל השתדלתי עד כמה שהיה ביכולתי, לא לבכות בנוכחות אנשים. לא האמנתי ביכולתם של אחרים להבין את גודל האסון שקרה, לכן גם לא רציתי שיראו אותי באסוני.

אולי בגלל זה נשאר ביתנו פתוח לעשרות רבות של קרובים, ידידים ומכרים שבאו לנחמנו. הסתרתי מהם את הדמעות ובכיתי במסתרים.

בשכבי על מטתי וזרם הדמעות הרווה את הכרית, התייחדתי עם בני האהוב ואיש לא הפריע לני לרקום את הלום העבר. דליתי מהימים שעברו את כל זכרונותי וכמו בקלף דוסקופ התחילו לרוץ לפני התמונות של משה'ה התינוק, הילד, הנער והגבר העומד ברשות עצמו. תחילה הדאגות של אמא בעת גידולו של הילד; רופאים, גנות, משחקים, לימודים, בית-הספר, דאגות לעתיד. הכל נסך בו איזה ענין, איזה טעם בחיים. מטרה שלמענה כדאי לחיות, לדאוג, לסבול ולהקריב.

כמה קרובים היינו זה אל זה. אני הייתי הכתובת והשור תפה לכל הסיפורים האינטימיים שלו, לכל חוויותיו ולכל התלבטויותיו. את הקשר והאהבה שלו אלי הוא ביטא

בפרחים בכל ימות השנה ובמתנות יפות בצירוף כמה שורות כתובות מלאות טעם, לימי הולדת ובחגים. במקרים כאלה רק הכבוד העצמי של משה-הגבר מנע אותו מגילוי רגשות, אליהם נתפס ברגעים כאלה בתוך תוכו.

כך הייתי שוכבת ומשוחחת בלחש עם משה, נתונה כולי בעולם אחר, עולם שהיה ולא יחזור יותר.

הכל פג, נגוז, נפסק! כיום אני מסתכלת סביבי ושואלת את עצמי אם כדאי להמשיך לחיות בלי משה? האם קיים לו תחליף? מניין לקחת את הכח לחיות עם השכול ולהשלים עמו? המלה היחידה היוצאת מלבי, ואינה נאמרת בקול, היא משה'ליה בני היקר תמיד היית, הנך ותהיה אתנו.

אמא

אהי, זכרן עמי זכר

מספר פעמים נסיתי לכתוב על אודותיך, על החוויות המשותפות שלנו, על דמותך וכו' אך פשוט לא יכולתי, כוח נפשי לא עמד לי.

הפעם אני כותבת. לא אליך לאיטליה כי אם עליך! כן, ההבדל שבין החיים והמוות. קשה, קשה מנשוא לכתוב עליך בלשון עבר וגם בעת כתיבת שורות אלה העיניים מלאות דמעות, וכי עובר איזה שהוא יום בלי שזכור ונעלה את הימים בהם צחקנו, השתובבנו וכעסנו, ימים שהיו ולא ישובו עוד לעולם!

כאשר בקרתי אותך לראשונה בבארי, מקום קבורתך הארעי, רציתי כל כך הרבה לספר לך, על אותם ימים אחרונים שלפני נפילתך; איך אבא רץ ושאל עליך ודרש על אודותיך; אמא ואני היינו שלוות ובטוחות שלמשה לא יכול לקרות מאומה, הרי זה משה שידע תמיד להסתדר; גם הפעם יצא בשלום. רציתי לספר לך על אותו לילה, שלפני יום ב' הארור, בו שמעתי את בשורת איוב, איך לא עצמתי עין ולבי לראשונה התמלא דאגה וחרדה, כי מזה עשרה ימים לא קבלנו ממך שום ידיעה. רציתי לצחוק אתך על השטות מצדי לדאוג לך, אבל התבדונו! אתה הוכרעת!

רציתי את הבלתי אפשרי — רציתי לשמוע ממך על אותם ימים אחרונים, איך לחמת, מה הרגשת, איך חושלת באש הקרבנות? רציתי לראות אותך חוזר ומספר, כמו שחזרת וספרת על מלחמת ההתשה באותו חן מיוחד שהיה כה אופייני לך, אך כנראה שאלה היו משאלות יומרניות מדי.

נפשנו בפעם האחרונה באותו יום כיפורים הידוע, שחל בשבת. הנעת אלינו בשעה שתיים ועשרים כדי לקחת

את אמא ואבא חזרה הביתה. אמרתי לך „משה, מה אתה ממנה? בוא שב“, וענית „לא, אין לי זמן, יכול להיות שיתקשרו אתי ולך אין טלפון“. ישבת עוד מספר דקות מהורהר בכורסה; כן, הרצינות וההרהורים, שכה היו רחוקים ממך, תפסו אותך הפעם. קמת, האצת בהורים ויצאתם. לו רק ידעתי אז, כי זו פגישתנו האחרונה, לא הייתי מוותרת על החבוק הגברי האחרון שלך, שאותו לא זכיתי לקבל, כך רצת אלי מוות!

בעת כתיבת שורות אלה ענת נמצאת בנן ואילו „פשוט“, כך קראנו למיכל, לידי ומנסה מפעם לפעם להר- ציא מידי את העט. אותה מיכל שכה הוקסמת ממנה, לא תזכור אותך! זוכרת אני באיזה תענוג הבסת בה, שלמדה לעמוד לראשונה; כולך היית מלא התפעלות: רצת אליה, חבקת אותה ונשקת לה באבהות שכזו, בחוס לב שכזה, עד כי קשה להאמין שלא תזכה לכך עם בניך שלך. ענת יודעת שאתה במלחמה, ומרבה להזכיר, אם זה לנוכח הבגדים שקנית לה, או לשמע שירים מסוימים שעליהם היא אומרת „משה שר את זה“. כן, היא זוכרת אותך היטב על אף גילה הרך. נשתדל שתזכור אותך, כפי שהיית בעיניי. אותו משה ששר איתה, הרים אותה בידיו והעיר אותה מעלה מעלה, משה שאהב אותה כאילו היתה ילדתו שלו.

משה, קשה לי להעלות על הכתב זכרונות מתוך 23 השנים שעברו עלינו במחיצתך, לא משום שלא יספיקו לשם כך דפים ולא משום שחלילה שכחתי איזו שהיא חוויה, ולו גם הקטנה ביותר, אלא מהסיבה הפשוטה: המילים – „מוות“, „איננו“, „משה“, עדיין אינן מתקשרות אצלי זו לזו. האם כל מה שהוענק לך, הן 23 שנים?!

על אף שהעט מורד ומסרב לכתוב אני רושמת את אט דברים שעולים בלבי מדי יום כגון השירים באיטלקית, שכה אהבת לשמוע ולפזם; איך תופפת בקצות אצבעות ידיך, נענעת ברגלים לפי הקצב. ואם מדובר בשירים, נזכרת אני באותם הערבים, כשהיינו עדיין ילדים ולפני השנייה נהגנו תמיד לשיר יחד.

מימי הילדות זכורים לי הויכוחים התמידיים בינינו כמו למשל: „אתמול אני ירדתי עם לסי היום תורן“, „אתה התחלת במכות ואני רק החזרתי“.

נשאר בידי אותו יומן שנהלנו כשאבא ואמא נסעו לבית הבראה; אתה היית אז בכיתה ב' ואני בכיתה ו'. אבא צייר אותנו ב„מדריך ההתנהגות“, כללים שלפיהם היינו

חייבים לנהוג. הוטל עלי לנהל יומן על הנעשה בבית, להלן קטע מהיומן: „בשעה שתיים ורבע בצהריים, משה הרגוז אותי כל־כך עד אשר ירדו לי דמעות והצטערתי על שנשארתי אתו. אני אמרתי לו שיקרא בספר והוא סרב, הוא סובב את הגב ונרדם לו. בשעה ארבע ושלושים משה התעורר, ביקשתי ממנו שיקרא והוא הסכים, כי אמרתי לו שאכתוב לאבא ולאמא שהוא ילד רע. הוא קרא יפה מאד, אחרי־כך ירדנו למטה ושחקנו עד שעה שמונה. עלינו למעלה, אכלנו ארוחת ערב, התקלחנו ונרדמנו מהר כי היינו עייפים מעמל היום. שכחתי, לפני ארוחת הערב ירדתי עם לסי, הכלבים המסתובבים ליד הבית עדיין הם רבים מאד.“ כל־כך תמימים היינו אז, כל עולמנו הצטמצם בבית־הספר, כלסי, בהורים ובשכונה.

אמא תמיד התנגדה שתצא לטיולים. כשהיית קטן פחדה משום ש„אתה עדיין קטן“. כשגדלת והיית בתנועה, התנגדה משום שיש להכין את השעורים בחוברות ואת העבודות האחרות בחופש, ואיך אפשר לבזבז כל־כך הרבה זמן ל„סתם“ טיול או מחנה עבודה? אני הייתי זו שעודדתי והפצרתי בהורים לאפשר לך דוקא לצאת לטיולים. בבקרים שלפני הטיולים תמיד קמתי אתך מלאת התרגשות, רציתי לתת לך נשיקה לפני היציאה, שהרי סוף סוף הצלחנו „להערים“ על ההורים ולאפשר לך לנסוע. היו גם ימים אחרים בהם „נשחבת“ אחרי והייתי רוגזת ורוטנת: „מה פתאום אני צריכה לקחת את האח הקטן שלי לכל מיני מקומות שבהם לפעמים חברי ואני מדברים בינינו דברים שאינם „בשבילי“. והלא אני „האחות הגדולה“, הייתי אז בת עשר. כן, אני נזכרת כי בערך בשנת 1955, אמא ואבא נסעו אחה"צ אחד ואתה הופקדת בידי. את המפתח אמנם שמרתי היטב, אך כיון שהייתי עסוקה במשחק שכחתי אותך, אתה רצת לכביש ומכונית עברה מעליך, כשכולם ברחוב עצרו נשימה. יצאת מן העסק ללא שריטה. כשההורים חזרו הביתה סופר להם הענין, אז אבא הכה אותי מכות נמרצות בפעם הראשונה והיחידה.

בענינים רבים הייתי „אשת סודך“, למשל בזמן ביה"ס היסודי או בימי התיכון, כאשר קבלת במבחן ציון „לא כל־כך טוב“ ולא ידעת איך תגידי זאת לאמא. היית אומר לי: בחיידך, תמצאי איזה רגע שלאמא יש מצב רוח טוב ותספרי לה על הבחינה שלי כמו שאת יודעת.“

מה שאיפיון אותך יותר מכל, היו קור הרוח שלך ואדישותך המופגנת. אני זוכרת את מלחמת ששת הימים,

כאשר ביום השני למלחמה היתה אזעקה בחמש בבוקר, קמתי במהירות והערתי את ההורים ואותך, אבל לא התרגשת ואמרת, „מה הפניקה, מה את רוצה ממני? שמעתי את האזעקה, אז מה?“ וכשירדנו למטה לחדרי הכביסה והנה נשמע רעש מטוס, הוצאת ראשך לראות מה העניינים, צעקתי עליך ואז שוב בשלוחה האופינית שלך אמרת: „מה איכפת לך מה אני עושה? את יושבת בפנים, שבי ושתקי!“ ובהקשר לאותו קו אופי: היה זה בעת שרותך בצבא בשבת בבוקר אחד, „התפלחת“ מהבסיס והגעת לכמה שעות הביתה. ואיך אפשר להסתובב בעיר בלי מכונית? ! רפי ואני היינו אצל ההורים ואתה כבר „מתלבש“ על המכונית שלנו ואומר: „אני קופץ ליד-אליהו רק לכמה דקות“ וכרגיל חזקות הפכו לשעות. החילונו כבר לדאוג, „גייסנו“ את המכונית של חנה ספרא (שכנה) ונסענו לחפשך ביד-אליהו אצל החברים. לאחר שלוש וחצי שעות של העדרות מופיע הגבר כשחיוך על פניו, „מה קרה? מה ההתרגשות? מה הרדיפות האלה אחרי? בקשר לזה שאני מאחר לצבא אני כבר אסתדר, העיקר שאתם כבר תרגעו“.

במשפחה הייתי אני האחות הגדולה והעצמאית ואתה הילד הקטן והמפונק. עד היום אני חושבת עליך במושגים של ילד. משה, בשבילי נשאת האח הקטן. כאשר התחתנתי עם רפי, והיה זה באוגוסט 1967, מכונית עדיין לא היתה בגדר מצרך עממי; לא העזת לבקש את הפיאט 600, אולם במשך הזמן, כשהפכת לבן בית אצלנו, היית בא ואומר: „הערב אני יוצא עם בחורה שפשוט אי-אפשר אתה בלי מכונית“ ולוקח אותה למשך כל אותו ערב. כשהחלפנו את הפיאט באסקורט, היית ברקיע השביעי, עכשו יכולת „להרביץ“ את הרושם הראוי.

יולי 1973, משה מגיע מאיטליה ללוד.

לעולם לא אשכח את חזרת לחופשה. אמא, אבא וענת נסעו לקבלך בשדה התעופה. מיכל ואני נשארנו בבית. יצאתי לחדר המדרגות כששמעתי קולות, ואז ראיתי אותך, לבוש במכנסיים כחולים, חולצת תכלת ומשקפי שמש. כל כך יפה היית אז, „חתיך“ של ממש. רגע של התרגשות, רגע של התפעלות ואתה שוב בבית.

אתה מספר ומספר על איטליה ללא לאות, מלא הנאה וסיפוק משהותך שם, אך יחד עם זאת אתה מלא געגועים הביתה: „כן, נשבר לי להיות שם לבד, את יודעת מה זה להיות לבד בארץ זרה. למרות שהסתגלתי כבר לאורח החיים, למרות שהתאקלמת, זה לא זה, בית זה בית“.

קעת אני מבינה מה היווה לנביך הבית. בית של זכרונות וחוויות משותפות, הקנטות וקירוב לבבות. אלה הן חוויות שרק אחים יודעים להעריך.

אלה ימים שלא אשכח; ימים שבהם היינו כה קרובים. והנה, נשארתי מיותמת מאח, נשארתי „בת יחידה“, כנוי שכה סלדתי ממנו כל השנים. הכל השארת לי ולאחריותי. השאלה מדוע זה חייב היה לקרות לך, היא שאלה חסרת משמעות וחסרת מענה. נשאלת שאלה נוספת „איך?“, כן, איך התגברנו או בעצם איך לא התגברנו, ואיך נזכור ונזכיר.

דבר אחד ברור לי – משה, אתה אתנו לעד.

אחותך עדה

עם אחותי עדה

דמותו של משה

בבואי להעריך את דמותו של משה מעביר אני במוחי הלוך וחזור את שבע השנים בהן הכרתיו — מאז היותו תלמיד תיכון בן שש־עשרה ועד נפלו בן 23, כשריונאי במלחמת יום הכיפורים.

במשך תקופה זו הכרתיו היכרות קרובה מאד, שכן שהיתי במחיצתו לא רק בהיותו בחוג המשפחה, אלא לא אחת גם כאשר בילה בחברת ידידיו הרבים ופעם אחת אף נפל בחלקנו לשרת יחדיו בצבא. וכאשר מבקש אני לשרטט את דמותו כפי שהכרתיה ומנסה אני לכנס לשם כך את קווי אופיו ולהעזר בשמות התואר אשר יתנו לקווי אופי אלה בטווי הולם, הרי לפתע נשלט אני ע"י ההכרה כי כל המגוון הרחב של הביטויים שהשפה העברית מעמידה לרשותי הוא בעצם מיותר. מרגיש אני כי מספיקה לי מלה אחת ולאו דוקא במשמעותה הלשונית הפשוטה. לידידי משה היה מה שמכונה בשפתנו העברית „גבר“. בעיני מסביר מושג זה, יותר מכל מלה אחרת, את דמותו, את הכוחות שהיו אצוריים בנפשו של בחור מופלא זה ואת התגשמותם המעשית בכל תחומי החיים.

מצאתי אצלו דרים בכפיפה אחת עוצמה וחוסן נפשי רב מצד אחד, עידון ורכות נפשית מצד שני. ראיתיו כמפקד — מדריך קשוח כלפי פיקודיו בבית־הספר לשריון והתפעלתי מן הרכות הטבעית והאבהית בה חבק את-בנותי כאשר נגש אתן.

ראיתיו כמנהיג חדור בטחון עצמי בין חבריו והתפעלתי מהליכותיו המעודנות שהיו חדורות נמוסי העולם הרחב, אשר באו לידי בטווי בעת מגישותיו, למשל, עם אמי תמבורגרת ובעלת המנטליות המערב אירופית.

מעולם לא ראיתיו פוחד, מתלבט או מתלונן. עם חולשות אלה, שמן הסתם אין אדם הפטור מהן, ידע משה — כך התרשמתי — להתמודד בתוך תוכו מבלי שהדברים יתגלו לזולתו.

במשך כל השנים ובכל הנסיבות הכרתיו כבחור אמיץ לב והחלטי אשר גם בנסיבות קשות נהג בצורה מפוקחת ושופעת בטחון עצמי. זכורני המקרה בו נסע באישון לילה באחד מרחובותיה הריקים של ת"א ולפניו באמצע הכביש עמדה מכונית פרטית בודדה. כל מי שחלף לפניו על פני אותה מכונית המשיך בדרכו מחשש פן יסתבך בצרות. לא כן משה. הוא עוצר, ניגש למכונית, מגלה אלמוני הישן בתוכה (כנראה שיכור), מפנה הרכב לצדי הכביש וממשיך בדרכו.

זכור אני באותו יום בו התנשנה מכונית אשר לא צייתה לרמזור אדום ברכבו של משה והסבה לו נזק כבד. משה עצמו ניצל כבודך נס. פגשתיו כשעה לאחר התאונה עם חבלות קלות בראשו ובזרועותיו. הוא לא רטן ולא התלונן אלא פנה לטפל ברכב הפגוע ובהסדרת הביטוח. גם אירועים קשים וכואבים כאלה קיבל בשקט נפשי ובזקימות קימה.

דומני שגם עמידתו ואופן הליכתו הזקופה והמדודה עלו בקנה אחד עם מבנה אישיותו שהצטיינה כאמור בבטחון עצמי, בכושר החלטה מהיר וראיה פיגמטית של המציאות. משה מיעט בהתלבטויות והיסוסים וידע לחתוך דברים במהירות. ההליכה לחיל השריון, ההדרכה בגדנ"ע, הפניה ללימודי הרפואה, הנסיעה לאיטליה — כל ההחל"טות האלה התקבלו לאחר מחשבה נוקבת אך קצרה.

ההתלבטות, ההיסוס, החשש או הפחד — כשם שהיו רחוקים ממנו בהתנהגותו הוא — כך היו לו לזרא משנתקל בהם אצל זולתו. זכורני היטב כיצד ממש בו לנו משנודע לו שחששות כנדים השתלטו עלינו כאשר התעכבה פעם חזרתו מאיטליה.

משה היה בעיני גבר בכל רמ"ח אבריו. הוא לא נרתע מלהתמודד עם אתגרים אשר סיכויי ההצלחה בהם נראו מלכתחילה מזערניים. רוחו לא נפלה ומרצו לא פחת אם וכאשר נכשל. הוא לא סנוור ולא הסתחרר כאשר הצליח. הוא ידע לאן מועדות פניו ולשם הגשמת יעדיו ידע להתגבר על קשיים והפרעות.

משה אהב את החיים בצורה שאין למעלה ממנה. הוא ידע לחיות חיים מלאי תוכן וענין ומיצה את חייו

הקצרים עד תום. למרות שהיה בעל רצון עז לחיות יודע
אני כי מוכן היה לקבל על עצמו כל משימה חיונית גם
כאשר הסיכון להפגע רב מן הסכוי להנצל.
מות הגבורה של משה בקרב על גדות התעלה בליל
הפריצה לאפריקה מהווה אות ועדות לגיבור ישראלי
אמיתי אשר הקריב את חייו למען תקומתה של מדינת
ישראל.

גיסו רפי

בחתונת אחותי עדה ורפי

כַּיִלְתָּנוּ הָאֲחֵרֹנָה

תמיד אזכור אותך יום, בו ראיתיו לאחרונה. לעולם לא אשכח המלים בהן נפרד ממני... היה זה זמן קצר לאחר ראש השנה.

כיצד יכולתי לדעת, כיצד יכולתי לשער שאלה אכן המֵי ליום האחרונות שהוא דיבר אלי.

עמדנו בדלת הכניסה לדירתך ומשה אמר לי „בקרב אשוב לביקור. אנו בוודאי עוד נתראה בטרם אשוב לאר־טליה“! להתראות —

הייתי נרגשת... הרי מלים אלה לא נאמרו על ידו לנערה זוהרת אלא אלי — החמות של אחותי, ומשום כך אני מעריכה ומתפעלת ממשה!

אחרים, חבריו וידידיו הרבים של משה — יספרו הם על משה כפי שהם הכירוהו ואהבוהו:

תמיד עליז ובמצב־רוח מרומם, תמיד אדיב ונכון לעזור לזולת! אלא אני למדתי להכיר את משה גם מזווית־ראייה נוספת, אותו צד שכיום אינו מן הבולטים אצל הנוער שלנו: משה החייכני, חסר־הדאגות היה בעת ובעונה אחת גם אבירי כמו בימים הטובים ההם, מלא הערכה וכבוד כלפי הדור הישן... להתראות — אלא שלא התראינו עוד...

הגורל האכזר רצה אחרת.

נוח בשלום על משכבך...

תמיד אזכרך בכאב ובצער, אך מלאת הערכה והתפעלות על נפשך האבירית ואישיותך הנערצת.

אוה אובסטפלד

אתכם הכאב

לאידה, יעקב, עדה ורפי היקרים

האמת היא שעדיין אנו מסרבים להאמין כי משה איננו. אנו בירושלים רגילים היינו לתקופות די ארוכות ללא מפגש והתראות ולכאורה נראה לנו כי לפנינו עוד תקופת פרידה שלאחריה יבוא המפגש הרגיל.

אולם לא, הכאב הגדול הוא בזה שלא נראה עוד את משה, לאור העובדה המרה הזאת נצבט הלב כל יום מחדש והצביטות האלה באות גלים גלים ללא הכנה והתראה מראש, הן באות בעת שיחות עם חברים על המלחמה ותוצאותיה, במגע יום יומי עם כלי התקשורת או סתם כאשר דמותו של משה עולה לנגד עינינו בלי כל קשר עם המלחמה.

את משה אני זוכר עוד משחר ילדותו. משה היפיפה עם חיובו המקסים גאוות ההורים ואחותו.

משה הגאה לא ידע אי הצלחה או כשלון מהו. ואם היו כאלה, היו אלה אכזבותיו הפרטיות המופנמות שלו.

אנו רק ידענו על משה מושלם.

משה היה תמיד מקור לקינאה. וכי מדוע לא? היה בחור פיקח, נאה, תמיד במרכז העיניים ואשר לדבריו הקשיבו בהערכה וכבוד.

למרות שבין פגישה אחת לשנייה עברו תקופות די ארוכות יחסית, היטבתי להכירו היטב, בשיחות שנהלנו בינינו הבחנתי אצלו גישה מיוחדת לחיים. מין פילוסופית חיים משלו. היות ומשה ידע לבטא את עצמו הכרתי גם השקפת עולמו. משה לא הירבה לדבר על עתידו, אבל אם הזכירו, ראה אותו תמיד בצבעים ורודים. והאמינו לי ברגעים כאלה לא השלה את עצמו. הלא היה לו צפוי עתיד מזהיר לולא הגורל התאכזר בו כל כך. כיום כאשר אנו מעלים את זכרו אנו בוכים לא רק על החיים הצעירים שנקטפו, אלא גם על התקוות והשאיפות שנגנזו ביחד עם הסתלקותו מאתנו.

את האסון הכבד כואבת כל משפחת קופפר

משה ואלה

לזכר משה'לה מילדינו בן משפחתנו

עקדת יצחק, עשרת הרוגי מלכות, חנה ושבעה בניה, צדיקים תמימים וישרים אשר מסרו את נפשם על קידוש ד' המה ליוו את משה'לה עת נפל מות נבורים בשדה הקרב. אין אני מוצא מלים בהן אוכל לנחם את המשפחה — משפחתנו, אך אומר בשם המדרש: „צדקתך צדק לעולם“. צדקתך כהררי אל — ומשפטיך תהום רבה. בשעה שהצדק מופיע בעולם אנו רואים זאת בבירור כשם שאנו רואים את ההרים, אך משפטיך, כי אז התהום היא רבה. אין אנו רואים ומבינים את פשר התהום את משמעות האסון. לשם מה ולמה פקד אסון כזה את המשפחה ועוד משפחות אחרות שיקיריהם שרתו בצבא הגנה לישראל! לאחר האסון עליתי לירושלים ואמרתי אל מלא רחמים לנשמת משה'לה ליד הכותל המערבי.

נאמר: „ממשה עד משה לא קם כמשה“ — ממשה רבנו ועד משה בן מימון הרמב"ם לא קם אדם גדול כל כך במעשים, במסירות לעם ובמנהיגות. ואני אומר ממשה עד משה. ממשה שמוץ סבו של משה'לה אשר משה'לה נקרא על שמו ועד משה מילדינו. משה הסבא הוכיח לנאצים קשר משפחתי מהו. כאשר המשפחה נשלחה לכבשן עזב את הבונקר והצטרף למשפחה. חבל על דאבדיו.

משה'לה הנכד המשיך דרכו. הלך יחד עם חבריו להגנת המולדת ולצערנו ולדאבוננו קיפח את חייו. הרבה דיברו והרבה ידובר על משה'לה, על קלסתר פניו, על עיניו ועל החיוך השפוף על פניו. תמיד אהבתי ושמחתי לפגוש את משה'לה, כי היה לו תמיד משהו לומר. תמיד התפתחה שיחה בינינו והחיוך אשר על פניו תרם הרבה להרגשה הטובה.

חיוך זה היה חיוך של דורות, של המשפחה אשר חונכה באהבת ישראל.

משה'לה, קשה קשה מאוד. ואני חלמתי שיהיה לנו רופא במשפחה. אמרתי שזכה לראותו רופא. הלא רק חיוכו הטוב יכול היה להבריאו חולים.

כל ראש לחלי וכל לבב דוי. לבי לבי על משה'לה.

משה ופרידה

ערוך הארכה

על שנות חייו הקצרים של משה'לה יש הרבה מה לומר ולספר, אך כאשר הלב מתכווץ מתוך כאב, קשה מאוד להוציא מלה מהפה. אבל עוד יותר קשה לעבור בשתיקה בחינת „וידום אחרון“.

התורה מספרת לנו, כאשר מת יעקב אבינו „ויספדו שם מספד גדול וכבד מאוד“. לכאורה המלה „כבד“ מיותרת, כי פירושה של „כבד“ היינו גדול, אם כן מה הוסיף לנו הכתוב בהכפלת המלים?

אלא יש לומר כי ההסבר הוא כך. בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמ"ט) נפסקה הלכה: מספרים בשבחו של מת ומוסיפים קצת. באדם פשוט בעולם אפשר לקיים הלכה זו. אבל באיש תם ושלם, כליל כל המעלות כיעקב אבינו מה היה ה„קצת“ שאפשר היה להוסיף, הלוא כל מה שאמרו בשבחו בהספדו לא היה אלא על קצה המזלג משבחו הא-מיתי. אמור מעתה שהיה הספד „כבד מאוד“ כבד וקשה מאוד היה להוסיף משהו בשבחו וקשה מאוד היה אפילו לספר כל שבחו.

על משה'לה גם כן אפשר לומר כי כמה שנשתדל לספר על מעשיו ופעולותיו הם רק מקצת דמקצת משבחו האמיתי. „הבן יקיר לוי“ משה'לה. היית לנו בן גדול ויקר! ועם לכתך מאתנו איבדנו אבידה גדולה. כאשר אנו מעלים היום את זכרונו „זכור אזכרנו „עוד“ — אנו נזכרים ב„עוד“ שהיה יכול לצמוח ממך.

משה היה שייך לאותם האלמונים אשר בלי אומר ובלי דברים בכוחם להפוך חלום למציאות, להלריש רעיונות עור ועצמות ולעשותם בני קיום. האידיאה לא נשארה אצלו ער-טילאית. הוא לא נרתע כאשר הוטלו עליו תפקידים קשים וכל משימה מילא בנאמנות כ„איש השורה“. הוא לא יצא מנדרו כאשר מפקדיו בביה"ס לשריון הופתעו משיטות ההד-רכה המיוחדות לו עת שימש כמדריך בביה"ס לשריון. כאשר חזר ארצה לחופשה מבולוניה לא הזכיר אפילו במלה על סדר פסח שארגן שם עם חבריו הסטודנטים הישראלים שלמדו שם. זה קרה כאשר נודע לו ימים מעטים לפני פסח שלא יוכל לחזור הביתה לחוג את חג הפסח בחוג המשפחה. אז עלה במחשבתו לארגן סדר משותף עם חוג הסטודנטים המכירים שלו. חיש מהר קרם הרעיון עור וגידים והוא

הצליח מעל למשוער. אלה שנוכחו בסדר זה מספרים שה-
מעמד היה כל כך חגיגי וההתלהבות כל כך ספונטנית
שההתעלות הרוחנית ממש הרקיעה שחקים. על כל זה לא
נודע בבית מפיו בבואו ארצה, אלא אחרי נפילתו מפיו חבריו
הסטודנטים שבאו לנחם את המשפחה.

באותה הפשטות (שנראית בעינינו כגבורה עילאית)
התגייס משה לצבא ביום הכיפורים ביום בו היה עליו לחזור
ללימודיו באוניברסיטה ורק מפאת קדושת החג דחה את
נסיעתו למחר.

כעת כאשר אנו רואים את מעשיו של משה בפרספק-
טיבה של זמן באים אנו לידי מסקנה שאין אנו מוכשרים
להעריך כראוי את האדם בחייו. מחיצת החיים עם ענייניהם
הפעוטים — מפרידה.

ברם בלכתו מאתנו מתחיל להבהיק אורו הפנימי
המאיר את דרך חייו. הם מוארים באור חדש שלא ידענוהו
עד כה. רק ברגעי האחרית שלהם הם מתעלים לעינינו בכל
זוהר נפשם, במלוא קומתם השלמה.

כאשר אנו כותבים דברי הערכה על משה, לא דברי
ספרות ועיון אנו מחפשים, לא לרומם ולשבח אנו באים,
אלא להציג את דמותו כפי שהתהלכה בתוכנו. יחד עם זאת
ניסינו לשרטט את קלסתר הרוחני, מידותיו ותכונותיו
ולבטא את רחשי הלב.

וי לנו ששכלנו אותו בעצם התפתחותו, ונפש יקרה זו
לא זכתה להגיע למה ששאפה.

דמותו החמה רבת הזוהר תזהיר כדמות מגשימה,
סמל הפעולה והגבורה.

תהא נפשו צרורה בצרור חיי הנצח של האומה שתזכור
אותו לעולמי עד.

חנוך כץ, פת־תקוה

דרגת בר מצווה

שבת בראשית תשכ"ד

הורים יקרים, אורחים נכבדים!
ברשותכם ולכבודכם אפתח את הפרק החדש בחיי —
ביום הכניסי לגיל הבגרות והמצוות.

חכמינו ז"ל אמרו למה נברא האדם ביום ששי בסוף
כל הבריאה? שאם ילך בדרך טובה הוא יותר גדול ממלאך,
ואם לאו, אומרים לו: יתוש קדמך. את הרעיון העולה
מדברי רבותינו אלה, אקח אל תשומת לבי — אני חתן
המצווה. אעביר את כל מעשי בעבר בימי ילדותי, אשקול
אותם במאזני שכלי ואבור לי מהם את הטוב והמועיל
לקראת עת ידי בחיים. לא אשכח גם ביום שמחתי את
בעלי השמחה הראשיים — אתכם, אבא ואמא, אשר רבות
עמלתם בגידולי וחינוכי עדי זכותם להביאני עד הלום. ומדי
דברי אתן שבח והודיה ליוצר הכל אשר ברוב חסדיו הציל
אתכם מעמק הבכא באירופה המנואצת, וכאשר זכיתם לעי-
לות לארצנו בזמן חידוש עצמאותנו כן יזככם האל להכות
שורשים במולדת בפרנסה, הצלחה ובריאות ורוב נחת ואושר
ממני ומאחותי. ברכותי לכם במעמד נכבד זה, כי תקצרו
פרי טוב בעמלכם. ויגיל וישמח לבבכם במעשי הטובים.
בהיותי בן חכם ומשכיל — צועד קדימה בחכמה, תבונה
ומוסר לתפארת ולכבוד לכם, למשפחה, לעם ולמדינה.
תודתי הלבבית לכולכם ידידיו הנכבדים המשתתפים
בחגנו. תתברכו כולכם ממעין הברכות בשנה טובה, שנת
אושר, בריאות וחיים.

לכם ולכל צאצאיכם כה לחי!
לחיים לכולנו! לחיים, לחיים!

עם הוריו בחגיגת הבר מצווה

בקשתי לחיות את הרגע
 רגע לפני שטרקת הדלת
 בקשתי למחות את הדמע
 בעודי על מפתן — צופיה ודוממת.

בקשתי מלותי לאמור
 ואתה את ידך אז הנמת
 בקשתי דרכך לעצור
 ואתה צעדיך הרחבת.

הלילה ירד והאפיל דמותך.
 רוח קרה יללה חרישית.
 בקשתי הבן סיבת לכתך —
 כשבשרה אזעקה — מלחמה אכזרית.

עשית דרכך בינות הפרחים
 אלי דרך ממנה לא שבת.
 והפכה הדרך לשדה הדמים
 וקטלה הפרחים שאהבת.

ידעתי, כה קטנה אנוכי
 מול כוחו של הבן הלוחם,
 אך היש עזים וכואבים יותר —
 מאותם רגשות — רגשותיה של אם?

עיניך מדברות מבעד לתמונה
 השתנית. קולך נחבא.
 לא עוד לבך מלא אמונה.
 רק הנר שדולק — הנו כשהיה.

בקשתי לחיות את הרגע
 לחשיב את כל שאבד.
 לא ידעתי מחות את הדמע
 הנושא את שמך לעד.

כך נכאן גבורים

הידיעה המרה, המהממת, הבלתי נתפשת, נמסרה לי
ע"י מיכל – חברתו מילדות של משה... גם משה!

לא ידעתי כיצד אוכל לעמוד בפניכם, הורים. הרי
חשבנו כי ודאי נפגש, נתראה אך ודאי לא כך...

בקשתי אתכם להראות לי את תמונתו. מן הגבר
שבתמונה נבט אלי הילד הזכור לי כל כך. כי משה שלי,
מיושה, היה אפרוח רך. לא הכרתי את הגבר, החיל, תלמיד
האוניברסיטה. לא ראיתיו בשנים האחרונות. לגבי נשאר
מיושה מילדינר הילד בעל הפנים דמויי לב, הסנטר המחודד,
החיך הקונדסי והעיניים השחורות הממזרות בצחוק.

קבלתיו ילדון בכתה ה', עגלגל, במכנסים קצרים ושער
קצוץ. תחילה „היה האח של עדה“, אותה לימדתי לפניו.
וכדרך הטבע נערכו השוואות. היה עליו להתמודד התמודד
זות סמויה בדמות האחות החברמנית החרוצה. מאבק
קשה למדי, למי שנחשב לאח הקטן, המפונק. אך לא עבר
זמן רב ומשה כבש את מקומו בלבי בזכות עצמו. כמו היה
זה אתמול הוא עומד לעיני. פניו משולהבות ומיוזעות,
חולצתו קשורה למתניו, שערו הכהה דבוק למצח רטוב,
הידים מתנופפות באויר, העיניים בורקות כל כולו נתון
בסערת ויכוח. הנה הנה תבוא התפוצצות, ותפרוצנה דמי
עות... ולפתע מתפונג הכל, משה אינו מנצח, אך גם אינו
נכנע, הוא פשוט מחייך. העיניים המלוכסנות מצטחקות,
הסערה חלפה. „זה לא היה ברצינות, רק סתם ככה“.
כמו אמר חיובו.

כשהתעצל, התחמק מעבודה והחמרתי עמו – היה
משפיל ראשו בבושה. רק העיניים מציצות מתחת לבלורית,
בולשות ובודקות. היא עוד כועסת! ואז היה החיך מתגנב
והעיניים מתנוצצות – וכל כעסי חלף כלא היה. הנשק
הסודי פעל תמיד. אהב להיות במרכז העיניים, לארגן
לפעול, לעשות. הילדים אמרו – שויצר. תבע לעצמו מקום
בולט בחברה ואף השיגו. תמיד עמד במרכזן של סערות
כתתיות. השאלה המתממת „מה עשיתי“? היתה בת לוויה
קבועה לכל מעשי הקונדס ומצד שני „המורה, יהיה בסדר,
תסמכי עלי“ מלווה בנצנוץ השובב בזויות העיניים והחיך
שובה הלב. ואפשר היה לסמוך עליו. זרעים שנכרו בו
בילדות עשו פרי הלולים בהתבגרו.

ארבע שנים ארוכות וקצרות היינו זה במחיצתו של זו. בקטנות של יום יום בכיתה, במבחנים, מסיבות וטיולים. מהם מאורעות מסעירים בחיי ילדים בני 10—13? הצלחה במבחן, מאבק על בכורה, עוול שנעשה ע"י מורה או חבר, מלת שבח שנאמרה, אהבה ראשונה, מכנס „הברמצוח“, טפוח הבלורית המוגבהת ומסורקת בקפידה. הנאות קט'נות, סערות זוטא — שהן סימני דרך לגבר העתידי לבוא. כל כמה שאתאמץ לא אצליח לכלוא על הניר דמות חיה ותוססת, עליזה ואוהבת חיים זו.

סיום המחזור בביה"ס „הס“

עבודת מחנך, דומה, עבודה כפויית טובה היא. מה רואה המחנך בעמלו? אך לא כך הוא. יש בחנוך מן ההד"דיות של נותן ומקבל. אתה משאיר נתח מעצמך בכל תלמיד. פרודה זעירה משלך חיה בו, בילד, ולו רק בשל העזרה שהגשת לו לחשוף את הטוב והיפה שבו. ומשהו ממנו חי גם בך, והוא שלך. אינך מגדל גבורים הם גדלים מעצמם. גבורתם אינה נוצצת, אינה ראותנית, שקטה וצנו"עה היא. הם נקראים בבוא השעה, והולכים בבטחה, בגאווה,

במשטות ובאמונה. לא כולם חוזרים. והאבדן נורא ומכאיב.
אך אתה חש כי מה שהותירו בך, ילדים אלה שגדלו יחיה
בך כל עוד אתה חי...

חורים יקרים לא מצאתי מלים מנחמות בבואי אליכם.
מה כוחן של מלים לעומת הכאב? יהודי דתי אומר לעצמו
צידוק הדין ומקבל את הדין בהשלמה. לנו אין די בכך,
גם אם אנו עם שהתחנך על עקדת בן-רק בידיעה שיש
טעם בקרבן שהוקרב, יש טעם לחיים.

לא נמצאו מלים — אך מצאתי אותן בביתכם. שהרי
פה גדל משה. קיבל את חוס הלב, הגאווה, האומץ,
הנאמנות, הנכוונות. אתם גידלתם אותו והשקעתם בו את
כל החום והאהבה שבכם. הלא ודאי היה רוצה לראותכם
כך — כואבים כאב נורא אך לא נואשים. מגלים בקרבכם
כוחות נפש כמוסים כדי לא לכרוע תחתיכם. כי למען המשך
חייכם וחיי כולנו יצא משה לקרב ממנו לא חזר. רק בכך יש
טעם לקרבנו. אני יודעת כי בחפץ לב הייתם מתחלפים עמו,
אך זו היתה בחירתו. בחירת כל הבנים כולם.
כך נפלו גבורים...

זיוה שלו

(מחנכת בכיתות ה'—ח'
בבית הספר היסודי „הס")

טקס חלוקת תעודת גמר בביה"ס „הס"

מכי נר כִּסְקוֹכַ

מנהל ב"ס התיכון העירוני ט' בתל־א

בחרת קודש אני נגש לכתִיבת מלים בספר זה אשר ישמש יד לזכרו של משה, בוגר בית הספר התיכון העירוני ט' אשר נתן נפשו על קיום המדינה והעם. רבות אני מהרהר בתלמידי הרבים אשר אינם עוד, ולעתים קרובות עולה דמותו של משה לנגד עיני: נער חביב, תוסס וחייכני, להוט אחרי המשחק ואוהב חיים. אהבתי את הליכותיו הנעימות. כשהרים מבטו אליך ראית בעיניים הנוצצות את כל אי־שירתו ותכונותיו: טוב־לב ואהבת הבריות, בינה, כשרונות ושמחת חיים.

הוא אהב חברת התלמידים. את המשחק, הספורט, פעולות גדנ"ע והמסעות, גם מעשי שובבות לא היו זרים לו, אך גם בהם לא היתה חסרה הרוח הטובה.

כל מי שכעס עליו היה סולח לו עד מהרה, כי קשה היה לעמוד בפני חיוכו התמים. במשך כל תקופת לימודיו בביה"ס היה בבחינת נטע רך שטופח במסירות ללא גבול על ידי הוריו. עם עוזבו את ספסל הלימודים כשהוסרו הס־מוכות והוא עמד על רגליו הוא, התפתח הנטע לאלון רב פארות.

בתקופת שרותו בצבא הוכיח כוח רצון, אחריות ומס־רות למופת עד ששימש דוגמה לפקודיו. כך נהפך משה למ־הנך במלוא מובן המלה. השפעתו על חבריו החיילים היתה רבה ואף הדרכתו המקצועית היתה כה מעולה עד שגם היום נוהגים להורות על פיה.

בשנות לימודיו בחו"ל גברה אהבתו למולדת. הוא התגעגע להווי הישראלי, לחברים שלו, לבית ולמועדי ישראל המסורתיים. משה מניע לחופשת החגים, ואז פרצה מלחמת יום הכיפורים. משה לא הכזיב. לבו היהודי החם והמתנדב מביא אותו לשדה הקרב. משה נלחם בגבורה וכך נפל. הטר־גדיה של עם ישראל היא, שדמויות כמשה לא זכו להקמת בית ולחיי יצירה בשלום. על אף חייו הקצרים רישומו של משה היה עז ורב.

יהי רצון שפעלו וגבורתו יקרבו את היום בו ישכון ישראל לבטח. תקוותנו זו היא נחמתנו. יהי זכרו ברוך.

משרד החינוך והתרבות
 בית המספר היסודי המסלמתי
 ט"ז תש"פ - 1979

תעודת גמר

005/42/1979

המלומדת: מילימיר סגל

מדרגת א.ת.ס. חוק הלימודים במסדר בטבת תשכ"ד
 לפי המלטה המוצגת המוגשת בימים י"ג וי"ד שבט תשכ"ד

UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI BOLOGNA

REGOLAMENTO N. 101/46 - 1955 REG. MIN. 10072/4674

SEGRETERIA
 DIREZIONE
 DIREZIONE
 DIREZIONE
 DIREZIONE

SEGRETERIA
 DIREZIONE
 DIREZIONE
 DIREZIONE

ITALIANO DI CULTURA
 Mater Professori 10 - Tel. 23366
 Tel. 4444

ATTESTATO

La sottoscritta, in precedenza in data
 novembre 1964 in corso, sostenne alla
 sede della Facoltà di
 Scienze Politiche di
 Bologna

il 10 Settembre

657070

מדינת ישראל
 STATE OF ISRAEL

הרשון
 PASSEPORT
 No. 657070

1. Il presente documento è valido per
 soggiornare in Italia per un periodo
 di 90 giorni consecutivi a partire dalla
 data di emissione, salvo che il titolare
 non sia cittadino di uno degli Stati
 dell'Unione Sovietica.

2. Il presente documento è valido per
 soggiornare in Italia per un periodo
 di 90 giorni consecutivi a partire dalla
 data di emissione, salvo che il titolare
 non sia cittadino di uno degli Stati
 dell'Unione Sovietica.

תעודת גמר
 משרד החינוך והתרבות
 בית המספר היסודי המסלמתי
 ט"ז תש"פ - 1979

תעודת בגרות

המלומדת: מילימיר סגל

מדרגת א.ת.ס. חוק הלימודים במסדר בטבת תשכ"ד
 לפי המלטה המוצגת המוגשת בימים י"ג וי"ד שבט תשכ"ד

משרד החינוך והתרבות
 בית המספר היסודי המסלמתי
 ט"ז תש"פ - 1979

המלומדת מילימיר סגל
 מדינת ישראל
 STATE OF ISRAEL

UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DI BOLOGNA
 FACOLTÀ DI SCIENZE POLITICHE
 DIREZIONE
 DIREZIONE
 DIREZIONE

24/09/1978

MILIMIR SEGAL

MITGLIEDSAUWEIS

24/09/1978

MILIMIR SEGAL

24/09/1978

STUDENT

24/09/1978

MILIMIR SEGAL

התחרות הכללית של העבריים בארץ ישראל

התחרות הכללית של העבריים בארץ ישראל

תעודת בגרות

משרד החינוך והתרבות

בצעדת הנגב הלילית

משרד החינוך והתרבות

תעודת בגרות

משרד החינוך והתרבות

בצעדת הנגב הלילית

משרד החינוך והתרבות

תעודת בגרות

משרד החינוך והתרבות

בצעדת הנגב הלילית

משרד החינוך והתרבות

דבר מחנכו הכתה י"ב

מושה ניצב לנגד עיני, כפי שהכרתיו כמחנכו וכמורו
בכתה הי"ב בבית-הספר התיכון, שבו למד.
חולצתו בצבע התכלת, חולצת התלמיד בתיכון, תלויה
מעל מכנסיו, שערו פרוע במקצת וחיוך נסוך על שפתיו,
חיוך שלא סר מפניו כמעט אף פעם. היה בהופעתו החיצור
נית הזו משום גינדור קל, יותר משהיה בה מן הרישול.
משהו מן החברה'מניות ללא מרכאות כפולות. היו לו
עינים צוחקות, עירניות להפליא, ששיוו לפניו הבעה שובבית
וקונדסית. כל אימת שהתבוננתי ושוחחתי עמו, בין שהיה
הדבר בשעורים או בהפסקות שביניהם, ובין שהיה הדבר
בעת שפגשתיו מחוץ לכותלי בית-הספר, תמיד הייתי במעין
מתח של צפיה; מה הוא, „זאום" כעת? איזו הערה יעיר?

באיזו בדיחה ילוח את דבריו? ובכלל; במה הוא עומד להפתיע אותי שוב? עירנותו המתמדת, סקרנותו הטבעית והעליצות הקונדסית הטבעית שלו, השרו סביבו רוח טובה ועשאוהו ל"מסמר" בחברה של כתתו ובחברת בית-הספר כולו. הכל הכירוהו והוא הכיר את כולם; הוא היה תמיד ב"מרכז העניינים" בכתתו ותמיד בעל "המלה האחרונה": תלמיד כלשהו ענה בשעור על שאלת המורה, קרא את שעורי הבית שלו, ניגש להבחן על יד הלוח, סיפר משהו לחבריו או איזושהי בדיחה, למשה היה מה לומר, להעיר ולהעריך; אך מעולם לא פגע בחבריו, כי הוא עשה כל אלה מתוך חוש הומור ומתוך טוב לב ושלא על מנת להזיק. מובן מאליו שהתנהגותו העירנית הביאה, לא אחת, אותי לידי נזיפה בו, אולם לא עשינו זאת מתוך רוגז רב, אלא בדרך כלל כדי להרגיעו קצת, ואולי עוד יותר, כדי להשקיט את הכתה, שהגיבה תמיד על כל אשר אמר או עשה. לא אחת קרה, כי תלמיד זה או אחר בקש בעצומו של שעור, לעורר אליו את תשומת לבו של משה ולספר משהו אך ורק למשה, ואז כמובן, נשלח אותו התלמיד להרשם על הפרעה. משה היה מעיר בהומור, כי אין הוא, "אשם" בכך, שאחרים מוצאים בגללו מן הכתה. על משה אי אפשר היה לכעוס כעס של ממש, כי לא עשה, מה שעשה מתוך כונה להכעיס, אלא הדבר נבע מעצם היותו, "שובב טבעי" וסימפטי; אף הוא עצמו, שלא אחת סבל משובבתו זו, לא כעס על מוריו, כי נוח היה להתרצות, ואם שגה במשהו ניתן היה לשכנעו בקלות רבה להודות בטעותו. הוא לא היה עקשן, אלא לכאורה בלבד, כדי, לא להכנע, "בקלות" לדרישות הזולת וכדי ליצור לעתים לעצמו פתח נסיגה נוח ואלגנטי יותר, הבא לכאורה אחרי שכנוע עצמי בלבד. כתתו י"ב 2 במגמה החברתית, מחזור ח', תשכ"ח בתיכון עירוני ט', ת"א, היתה כתה גדולה במספר תלמידים, הטרוגנית בהרכבה האנושי ועירנית מאד. משה לא רק שהשתלב בה, אלא היה נותן ה"טון" שלה, ולא ניתן היה לתאר אותה בלעדיו, הוא היה ללא ספק הסמל של כתתו זו, והרוח החיה בה. לא אחת הוא גילה דאגה כנה לכתתו, והיה השתדלן ומליץ היושר שלה, וביחוד, כאשר נשקפה לה סכנה של איזשהו עונש כללי, או כאשר באו אליה המורים או המנהל בטרוניות מטרוניות שונות. זכור לי היטב כיצד היה נגש אלי בהפסקות או בתום הלמודים, כדי לשכנעני לנהוג בכתתו לא במידת-הדין אלא במידת-הרחמים, וכאשר לא עלה הדבר בידו הוא לא התיאש,

ולעתים אף היה מציע לי איזושהי „עיסקה“ של „תן וקח“,
העקר שיישרו ההדורים. הייתי נוהג אז לשאול את עצמי:
„מנין לו המרץ הזה? מנין לו „תחבולות“ כה רבות? ומה
בעצם אכפת לו כל כך?“ לעתים נהגתי לומר לו, שהוא
נוהג עמי כאילו הייתי בן גילו וחברו לכתה, ולא המורה
והמחנך שלו. ואז היה עונה לי, כי הדבר רגיל אצלו, וכי
בעצם גם אביו מולידו, יותר משהוא אביו, הוא חברו הטוב
ביותר. הבנתי יפה, כי הדבר נובע אצלו מרגשי חברות כנים,
הטבועים בו כלפי סביבתו הקרובה, בלי להבדיל בין צעיר
למבוגר יותר ובין מורה לתלמיד. מודה אני, שלא אחת
ניצלתי תכונתו זו, וביודעי גם את טוב לבו, נעזרתי בו
לעתים תכופות לצרכים ארגוניים שונים בכתתו.

משה היה בעל כושר ויכולת טובים בלימודים, אך אלה
לא תמיד מצאו את ביטוים המלא בהשגו הפורמליים.
ידעתי היטב, כי אין לי מה לחשוש בכל הנוגע להצלחתו
הכוללת בלימודיו בבית-הספר ובבחינות הברות, אך-רציתי
שרמת ציוניו תתאים לכושרו; לא אחת פניתי אליו ישירות
והבעתי לפניו רצוני זה, והוא היה מבטיח בחציפה, פשוט
כנראה כדי לא לבישני, אך בעת ובעונה אחת נתן לי להבין,
כי אאל לי לדאוג לו יתר על המידה וכי הכל יסתדר בסופו
של דבר בכי טוב; בינתיים אסור לותר גם על דברים נוספים,
שמחוץ ללימודים. אין לותר על ההנאה שבחיים.

ואמנם צדק משה! הוא סיים את לימודיו בבית-הספר
התיכון בהצלחה, ובתום שרותו הצבאי פנה ללימודי
הרפואה באיטליה.

בעת שביקרתי בבית הוריו לאחר נפילתו, סופר לי על
מסירותו הרבה לתפקידיו בצבא כשריונאי, על האחריות
הרבה שגילה ביחידתו זו, על היותו מדריך מצטיין בבית-
הספר לשריון, תפקיד שאותו מלא בכשרון גם כעורך וככותב
חברות הדרכה של מערכי שעורים, הנמצאות בשמוש עד
עצם היום הזה, על חבריו הרבים בארץ ובאיטליה שכה
אהבוהו, ולא אחת נהגו להעזר בו, על מקוריותו הקונדסית,
על טעמו האמנותי בקישוט חדרו באיטליה, על הסנטימנט
טליות שלו, חוש ההומור, בטוב שלו, דאגתו הכנה להוריו
ועוד ועוד.

ואמנם, בהזכרי בו כתלמיד בתיכון, רואה אני עד כמה
היה נאמן לעצמו ולסביבתו החברתית, חביב ואהוד ומשרה
אווירה של אופטימיות ועליצות.

קשה לי מאד להשלים עם המציאות האכזרית, שהבי-
אתני לכתוב דברים לזכרו של משה, כמי שאיננו עוד,

אך זוהי המציאות, שאנו חיים בה במדינתנו זה שנות דור, מציאות, שבה לא נדירים הם החזיונות של הורים האומרים קדיש על קברות בניהם, ושל מבוגרים המעלים את זכרם של צעירים מהם בשנים. סדרו של עולם הוא, שהצעירים הם אסירי התודה להוריהם, קרוביהם, ידידיהם, מוריהם ומחנכיהם הקשישים מהם, על חייהם הטובים, על המסירות והאהבה להם זכו, על הדאגה לעתים וכיו"ב. והנה, סדר דברים זה הופר ומופר לא אחת בארצנו. המבוגרים יותר הם המודים לצעירים מהם על עצם חייהם ועל יכולתם וזכותם להמשיך את שלשלת הדורות והיצירה, ומה טרגי הוא, שצעירים רבים כל כך נאלצו להקריב ביודעין את חייהם למען יכולת וזכות אלה. הוריו של משה הם ניצולי השואה, שפקדה את עמנו, הם אבדו את יקיריהם בנכר, שבו לא נמצא ליהודים מגן ומושיע, אך בנם משה, שנולד להם במדינה יהודית עצמאית והיה בה לחייל, הגן בשדה הקרב על הוריו, קרוביו, ידידיו וכל עמו, עד מותו בגבורה, על מנת שהם לא יהיו נתונים עוד לשואה דומה. יודע אני, כי אין ניחומים על אבדתו, ואין בכוחן של מלים להקל על כאב היגון, אך מותו בקרב הגורלי כחייל יהודי במדינתו הריבונית, שכה רבים בה חבים לו את חייהם, יש בו כדי להוציא מהשכול את יסוד הכליון ולטבוע בו את יסוד המשך החיים והקיום.

יהי זכרו ברוך.

המחנך
עפרון אביגדור

כָּלוּ נְשֵׂאֵרָה לִי תַאֲוָנָתוֹ

אני רואה אותו כל הזמן למול עיני. עיניים חומות עמוקות, שיער מתולתל, חיוך על השפתיים, חי כל כך, „צבר“ כל כך.

מוישלה אני לוחשת ורואה אותו גדל, הופך מילד לנער ומנער לנבר.

אני רואה אותו הולך לגן. הצעדים קטנים נמרצים, תיק האוכל תלוי על צוארו ופניו אומרות חשיבות: אני כבר לא תינוק! אני כבר הולך לגן! רציתי לתת לו צביטה בלחי, אבל נזכרתי, מוישלה כבר גדול – הוא בגן! וצביטה בלחי נותנים רק לילד קטן.

הזמן רץ במהירות, והנה הוא כבר בבית הספר ילקוט על שכמו, הוא צועד לבית הספר והוא תמיד מחייך. „את יודעת לאה“ אמר לי יום אחד וקולו חנוק מהתרגשות, „הצלנו היום חתולים, הם היו לבד בגנה, והיו ילדים שרצו לעשות להם דברים רעים אז לקחנו אותם ונתנו להם לשנות חלב“. והאושר היה אז בעיניו. והנה אני רואה אותו יושב בחצר ליד אחד העצים והוא מחבק את כלבו הקטן. „לסי“ קרא לכלב וכאילו סיפר לו מה נעשה בבית הספר ולמי המורה נתנה עונש.

התמונות רצות לפני העיניים. פורים מוישלה לא מתחפש לשודד כמו כולם הוא רוצה להיות משהו מיוחד, יפה. מתחפש לשעון, לוח מודעות, ספוטניק ופצוע תאוונת דרכים שוכב במטה. צחקנו עד דמעות כשראינו אותו. שמחנו ביחד על המראה המוצלח.

עם עדה

הממשלה הכלכלית
1950

אגרת יקיר /

הנה באנו להודיע לך כי ביום
השני יום ראשון ה-198 של ה-2000
תהיה עלינו להעביר את היום
השני שנתנו לך ליום

אולם על כל היותו יום חגיגי ויום
שבו אנחנו נהנה, יום זה אינו
יום של חגים, יום של חגיגות, יום
של חגיגות חגיגות, יום של חגיגות
חגיגות חגיגות חגיגות חגיגות

אולם היום הזה הוא יום של חגים
אולם היום הזה הוא יום של חגים
אולם היום הזה הוא יום של חגים

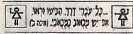
אולם היום הזה הוא יום של חגים
אולם היום הזה הוא יום של חגים
אולם היום הזה הוא יום של חגים

הממשלה הכלכלית
1950

12/12

אנשי צוות המסע שטנו את הילד
וכך בעזרת המסע של רשת שתיבה
לילי בישיבת את חמשת החממות בהן
היום שאף המשיכה כוללת, חוגים
ילדו ילדו חממות חממות חממות
מכמה את רגלי הילד האצבעות של
האצבע ונמשכות את המשיכה החממות
השלה החממות הוא החממות של נבי
החממות

בתחפושות פורים

מוישלה מסיים את בית הספר מראה לי את התעודות שלו ומספר לי על המורים על החברים ועל החברות. חברה ראשונה ומוישלה כבר נער. אני רואה אותם, את השניים עומדים ליד העץ שבכניסה לבית ומביטים זה בעיניו של זה מדברים בלחש על האושר הקטן. מוישלה קוטף עלה! ממולל אותו באצבעותיו, ומחפש את המלים אשר ירחש לב.

מוישלה מאושר אוהב את החיים.

יום אחד הראה לי חיבור שכתב, חיבור על יום שלא קורה בו כלום. יום ללא אירועים אך כשכבר קורה משהו, אז זה משהו לא נעים.

... האם ניחש אז, שיום אחד, יום בו יקרה משהו, יהיה היום המר מכל, היום הנורא, היום הנורא ביותר בחיינו?

מוישלה הולך לצבא. מדי החאקי הולמים את גיזרתו. על ראשו הוא נושא את הכומתה השחורה. הוא שריונאי. ואחר כך הוא מדריך שריונאים, בא הביתה ומספר לי על שנויים שהוא מתכנן בטנק, שנויים שפורים במפלצת הפלדה. כשאני שואלת אותו מה נשמע בצבא הוא מסתגר לפתע, על הצבא אסור לדבר הרבה. הוא סיפר על אברהם, בן גילו ידוד לחיים ולצבא. סיפר לי מה הם מתכננים לעשות כשישתחררו ולא ידע כי גורל מר אחד נועד לשניהם.

מוישלה משתחרר מהצבא, נעשה אזרח, מתכנן את עתידו. הוא מחליט להיות רופא. נוסע לאיטליה, מטייל באירופה חי כל רגע את חייו. כאילו ידע שיהיו קצרים כל כך.

הוא חוזר ארצה לחופשה מספר לי על הטיולים שערך, על הנופים המקסימים שבאירופה, על האנשים. מוישלה מתכנן לחזור ללימודיו — והמלחמה פורצת.

אני רואה אותו יושב בתוך הטנק שלו בלב האש המשתוללת ויורה ויורה ויורה. אני רואה אותו מלא תושיה קור רוח. אני רואה את החיוך על שפתיו. אני שומעת לפתע רעם אדיר ולהבה פורצת... לא! רבונו של עולם! לא! ושקט משתרר לפתע. ודממה. ואיני רואה אותו את מוישלה שלי.

ופתאום לאט לאט, עדין כל כך, שקט כל כך, אני רואה שוב את החיוך שלו.

החיוך שילוה אותי כל חיי.

לאה בלומן

מכתבי האחרון

מיושליה יקר,

שוב אני כותבת אליך, כן. זה אולי מוזר, אבל לא! שהרי תקופה די ארוכה בזמן שהותך באיטליה המילים הכתובות הן הן שקשרו ביננו וגם הפעם אני מנסה את כוחך. מיושליה שוב אתה רחוק כל כך. אומרים שהפעם זה שונה, שהפעם לא תשוב. אך למרות זאת, ישנם הרבה רגעי צפיה וגעגועים. נכון, אין טעם להתפס לאשליות, אבל, הן מתוקות יותר ועוזרות לעלות חיוך על השפתיים.

לומר מיושליה זה פשוט לחייך חיוך רחב, או, כמו שהחברה מכנים: חיוך מאוזן לאוזן. זה אותו חיוך המזכיר את המצב רוח העליון שתמיד נשאת איתך, ואת בטחונך העצמי הרב. אתה, עצמך היית לנושא שיחה שכיח בין התלמידות — המעריצות שלך. אני זוכרת את אותן הפסקות שהיית יורד למטה ומייד היו מתאגדות סביבך בנות בלי סוף, שכל אחת הייתה מנסה לזכות במלוא תשומת הלב מצדך. זה הכעיס אותי לא פעם אך במידה רבה גם לי זה החמיא.

זו התקופה שבה הדרכת בבית הספר כמדריך גדי"ע בתיכון א' ואני אז, הייתי תלמידתך. כן, שכחתי לציין שלא רק הבנות היו ממעריצותיך, גם הבנים עצמם לא שמרו לך טינה על זה שאתה גונב מהם את מרבית „החינחונים“ מהבנות. היית אחד מהחברה. בהפסקות תמיד ירדת לשחק אתם בכדור-רגל ושנאת את חדר המורים שסמלו: כוס התה הנצחי ורכילויות המורים. זה גם מה שקרב אותך אל התלמידים והיית אף לאיש סודם.

מפעם לפעם זרקת עצה לאיזה בן נבון „מתורת“ החיזור של „הגדולים“. במסעות אף פעם לא דיכאת מעשי שובבות אלא להפך; תמיד נתת אף אתה יד בדבר אם כמובן זה לא עבר את גבול הטעם הטוב. אף פעם לא נצלו את יחסך החברי אלא להפך. העריכו את התכונה הנהדרת; היכולת לגלם שתי דמויות, הן כמורה והן כמדריך בעת בעונה אחת בלי שאחת תפגע בשנייה.

את החברים שלך תמיד בחרת אתה ולא כל אחד היה שייד לחוג הקרובים שלך. אך, כשהחלטת שמישהו חבר, היית אתה לו חבר עד הסוף.

שנאת להיות לבד ואהבת חברה. לבלות במקומות יוצאי דופן, לטייל ולנסוע למקומות מיוחדים, פשוט לעשות

חיים. וכשהיו לך נקיפות מצפון על בזבוז הכסף הרב שהיה כרוך בכך, תמיד נחמת את עצמך ואמרת: „חיים פעם אחת לא זו! אני לא יודעת אם אז תפסת את משמעות הדברים ולראות עד כמה הם יכולים להיות אמיתות אכזריות. לזכותך יש לציין שידעת לעשות חיים!

מוישל'ה, זוכר? לא פעם טענתי כלפיך שאתה שחצן מדי. אך יש לי הרגשה שאני חייבת לך התנצלות שכן בדברים הגדולים והיפים שבאמת יש לאדם זכות להתהדר בהם; אותם אף פעם לא הזכרת. עליהם שמעתי רק מאוחר יותר מאחרים.

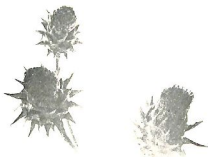
אם להודות, קשה היה לי לתהות על קנקנד. מוישל'ה של יום א' היה שונה ממוישל'ה של יום ב'. שנאת השגר-תיות, עודף המרץ והאמביציות הגדולות הם שיצרו את הדמות הרבי-גונית ומלאת ענין. בכל מקום שהיית, תמיד ראו אותך ושמעו אותך. היית תמיד הדמות המרכזית בחברה. את כושר הארגון שלך העריכו גם חבריך וזה כמובן מביא אותי לזכור את אותו פיקניק נהדר בכנרת שמשמל עבורי (ואולי גם עבור כל אלה שהשתתפו בו) מן סיום של תקופה.

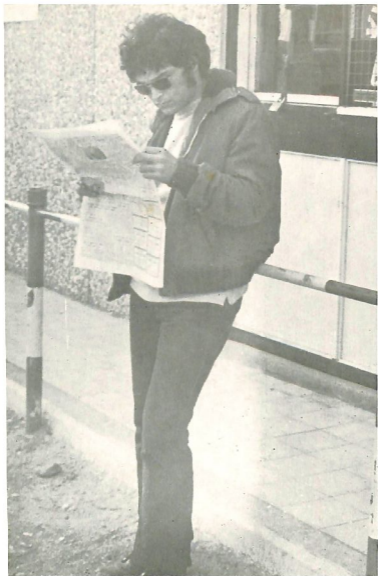
מוישל'ה, כאן אני מסיימת מכתב זה שהוא, כנראה, המכתב האחרון שאני כותבת לך עם המון געגועים.

שלך

באהבה

דפנה

תחנות מספרות

מחנה עבודה
— נביים 1966

מחנה עבודה
— יפעת 1967

טימון לשמאל, למעלה: צעדת הנדונים - ביתר י"א, סתיו עבודה - יפעת 1967
באמצע: עש החברים 1968, שרות לאומי - קיבוץ סער, 1967
למטה: שרות לאומי - קיבוץ סער, 1967 אכסנית סערה - נובמבר 1971

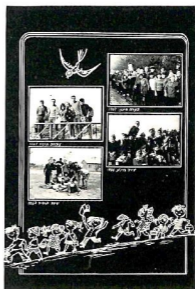
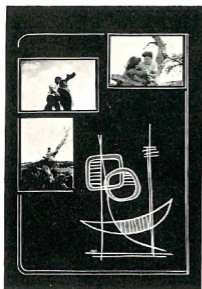
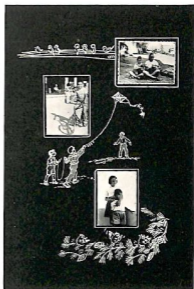
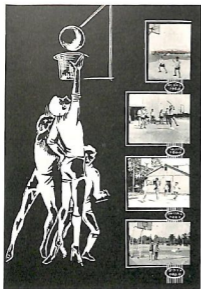

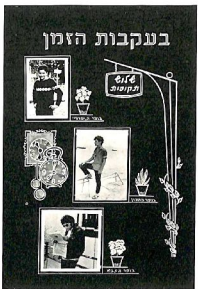
מימין לשמאל, למעלה: ליד הבית בגיל 17, טכנין תולדות — ירושלים, 1967
באמצע: בבית"ס תיכון "ט", 1966 מיטע לנליל — ביה"ס תיכון "ט", 1966
למטה: בשנת 1965, מרחק עבודה — יפעת 1967

מימין לשמאל, למעלה: תערוכת נשק, 1969, מחנה גדנ"ע — ביולי, 1966
באמצע: מחנה עבודה — נחשולים, 1966, תערוכת נשק, 1969
למטה: ביה"ס לשריון — ביולי, 1969, מרנה עבודה — נחשולים, 1966

מתוך אוברותו של משה

ובמותם לא נכרדו

אם ברצוננו להעלות קוים לדמותו של משה עלינו לסגת אחורה לשנים הראשונות של שנות החמישים. שתי המשפחות משפחת מילדינר ואנחנו משפחת סטניסלבסקי היינו בין המשתכנים הראשונים בשכונ'אז'החדש בדרך השלום. היות והיינו גרים בית מול בית, טבעי הדבר ששני הילדים משה ובנו אברהם שהיו באותו הגיל הפכו לחברים. ההיכרות ביניהם החלה כבר בגן שרה. זכור לנו שכאשר חגגנו ב־1955 את יום ההולדת החמישי של אברהם, משה'לה היה בין האורחים המכובדים ביותר. הוא היה אז ילד יפה, עירני שהתחבב על כולם וכולם אהבוהו.

הזמן עובר ושני הנערים מסיימים את היסודי. כאילו היה זה אתמול, אני זוכר, איך אביו של משה שהיה בין הפעילים בוועד ההורים נפרד במסיבת סיום מהבוגרים ואיחל לכל אחד מהם הצלחה בכל אשר ילכו.

בשנת 1963 מתחיל משה ללמוד בתיכון עירוני „ט" והוא מגביר את לימודיו. הוא מתבגר וגם משתנה. התחילה תקור פה שמשה, אברהם וכל החבר'ה יצאו — אם אפשר לומר כך — למרחב.

הבילויים היו בהיקף הרבה יותר רחב. היו אלה ימים של טיולים, יציאות לים, ערבים בצוותא וכו'. משה שהיה בחור תוסס ורענן נטל מהחיים את כל מה שהיה ניתן לקחת. הוריו אשר אהבוהו ללא גבול לא מנעו ממנו כל תענוג שבעולם. להיפך, הוא קבל מהם את כל אשר בחור בגילו יכול היה לחלום עליו.

כאן יש לציין את ההצלחה המרובה של משה אצל המין היפה. העינים היפות והחייוך המושך שלו היה בהם כעין כח משיכה מגנטי שלא כל בחורה יכלה לעמוד בהם. אבל לא ילד שעשועים מהסוג „הנוער הנוצץ" היה משה. משיחות ואפיזודות מאותה תקופה, אני זוכר שלמרות הבדלי הגיל ביני לבינו (הוא היה אז בן 17 בסך הכל) מצאתי בו איש שיחה שווה. תענוג היה לשוחח אתו על נושאים שלא כל בחור בגילו התמצא בהם...

בחופשות בין כתי לכתה עבד בתור מדריך בקייטנות בכדי להרויח מעט כסף, וזה כדי לשמור על גאוותו העצמית. ב־1968 מסיים משה את התיכון ועומד בפני התגייסות לצה"ל. הוא מכריז שיבחר רק בחיל קרבי. וכך היה. הוא

בחר בשריון יחד עם אברהם. כאשר השיריונאים הטריים החלו בטירונות אנו ההורים התחלנו לבקר אצלם מדי שבת בשבת. אידה, אמו של משה ודינה אמו של אברהם מביאות להם „פעקלעך“ עם כל טוב כדי שיוכלו לעשות „חפלה“ ולהכניס משהו לתוך הבטן. נזכר אני, כאשר ישבנו פעם על הדשא במחנה שואל משה את אביו, אבא, הבאת לי קצת בצל עם ביצה כמו שאתה עושה בבית? מה יש? למה לא? אתה עושה את זה לא רע.

חלפה הטירונות משה עובר לקורס תותחנות בבית־ספר לשריון בג'וליס. משה מתחיל את השרות במקום החדש וההורים משיגים אותו גם פה. כבימי הטירונות הם מבקרים אצלו כל שבת והדבר הפך כמעט להרגל. בג'וליס נפגש משה שוב עם אברהם והחברות נמשכת גם כאן. למרות שהמחנה לא היה כל כך קרוב לבית הם קופצים מזמן לזמן הביתה עם או בלי „פס“ יותר „בלי“, מאשר „עם“. אחר כך היה על מה לספר.

באותן השעות משה בילה אמנם עם החברים והחתיכות אבל העיקר היה הבית. לראות את „הזקנים“, את אחותו עדה ורפי, לעשות מקלחת, לקחת קצת „כספונים“ והיידה לדרך.

יפים היו הימים האלה לו ולהורים.

עם חבריו אברהם סטינסלכסקי היידי (נפל ברמת הנילן) ומשה יוריפטיט

בעת שרותו במחנה הוכיח משה את עצמו כמדריך מצטיין ובתור שכזה נשאר עד סוף שרותו בסדיר.

באותו הזמן התחוללה בחזית המצרית מלחמת ההתשה. כמובן שמקומו של משה לא נפקד גם במלחמה הזאת. כל פעם שחזר אחרי חודש לחימה בתעלה סיפר לנו על מחזות שסיפקו כל כך הרבה תמונות לעתונות. היו אלה תמונות של חללינו שנפלו במלחמה המתישה הזו. את כל תלאות ההתשה עובר משה בשלום ומגיעה עת שחרורו. לאחר מאזן תכניות וסיכויים הוא מחליט, ללמוד רפואה באיטליה.

מהמכתבים הראשונים שהגיעו אלינו אנו רואים כמה הוא מתגעגע הביתה. הקשרים שלו באותה העת עם אברהם ועם החבר'ה חזקים ביותר. בחורף אותה שנה בא משה ארצה. החופשה היא קצרה ביותר, אך בתום שנת הלימודים הראשונה משה חוזר לחופשה ארוכה יותר. הוא ממש מאושר. המכונית מחכה לו ליד הבית וההורים כתמיד נדיבים באשר לצרכים של בנם.

בראש השנה הוא מארגן יחד עם אברהם ועם כל החבר'ה פיקניק שהפך לשיחת היום. רצה הגורל ובעת שיחה אתו אני שואל: נו, „מוסה“, מתי נוסעים? והוא ענה ב־6 באוקטובר. זאת אומרת ביום כיפור? שאלתי. מה, זה חל ביום כיפור? לא שמתי לב, אם כך, אשנה את התאריך ואסע ב־8 באוקטובר, כך אוכל להיות עוד יומיים בבית. בערב יום כיפור יצאנו — כפי שנהגנו בשנים קודמות — משה ואביו, אברהם ואני לתפילת כל נדרי. בבית־הכנסת פגשו משה ואברהם את יתר החבר'ה והאווירה היתה נעימה וחיגית כאחד, כל החבר'ה השתתפו בתפילה.

מאוחר בערב יצאו החבר'ה לרחבה שליד קולנוע „שביט“, מקום הפגישות הרגיל שלהם. פתאום הגישו בתנועה גוברת והולכת של מכוניות, אוטובוסים ורכב צבאי. הם שאלו זה את זה לפרש הדבר ולבסוף התפזרו בתקווה שלמחרת ידעו יותר פרטים. למחרת מופיע משה יורפיסט בביתנו ומודיע שזה עתה קיבל צו ועליו לצאת ליחידה. אברהם הדליק את מכוניתו ויחד עם משה הביאוהו ליחידתו. הם חוזרים הביתה ובמתח רב מחכים לבאות, לא עובר זמן רב ואברהם מקבל את הצו. משה יוצא עם אברהם ליחידה וחוזר. הוא שואל אם בינתיים לא הגיע צו עבורו. בחוסר סבלנות הוא מחכה לצו. לבסוף לפנות ערב הוא פונה לאביו ומבקש ממנו לצאת אתו לחפש את היחידה.

עד כאן ספרתי על עלם חמד שקראו לו משה, חברו הטוב של בננו אברהם. והנה קורות של שני החברים בימים האחרונים של המלחמה ממנה לא שבו. אברהם מבלי לדעת את גורלו של משה לחם ברמה נגד כוחות סוריים עדיפים. פעמיים נפצע, הובא לבית חולים בנהריה, ברח מבית החולים חזר לחזית ועם עוד כמה טנקים יצא להלחם על ציר קונטרה דמשק. הוא לחם בגבורה עילאית, באותו קרב אכזרי קיפח את חייו ולא זכה לראות בנצחונו. באותו זמן לחם משה בסיני והשתתף בקרבות הבלימה נגד המסות המצריות שהציפו כגל שוטף את הגדה המזרחית של התעלה. הוא ופלוגתו לחמו כאריות. בראש כוחות הפריצה לאפריקה הסתערו הוא וחבריו ב־16 באוקטובר בשעה 4:00 בבוקר על האויב המצרי ושם מצא משה את מותו.

היה זה בצומת הכביש לקסיקון עכביש. כך נעקד משה על מזבח המולדת. אותו משה אשר קיבל בבית חנוך של אהבת הארץ והעם, יצא למלא את חובתו ושילם בחייו. כעת, בעת כתיבת שורות אלה לבי מתכווץ מכאב בהעלותי את דמותו של הבחור החייכני והעלז הזה אשר נקטף בדמי ימיו.

לעולם לא נשכח אותך משה־לה היקר שלנו שלא פעם ראינו בך בן.

כך נסתים פרק חייהם של שני חברים משה ואברהם שעל כמותם נאמר:

„הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו.“
יהי זכרם ברוך.

בני ודינה סטניסלבסקי

הלל אתמיז ישאר ריק

למשפחת מילדינו היקרה,

קשה קשה לתאר במלים את הכאב והצער שאני מרגישה ברגעים אלה. לא מלים, ולא דבורים יכולים למלא את מקומם של הרגשות העמוקים.

החבר, האח והאדם הקרוב לי מכל, „נפל“ במערכה. במלחמה הכל כך בלתי צפויה והכל כך אכזרית.

נדמה לי כאילו היה זה אתמול כשאמר: רבקה, חכי לי בבולוניה עוד שבועיים אני בא, הכיני את הכל כפי שהיה בשנה שעברה הנפלאה.

והנה פרצה המלחמה האיומה ששנתה ומחתה את כל הטוב והיפה. כל אותם זכרונות ורודים שהיו לי מהשנה החולפת כאילו ירדו יחד אתו אי שם מטה. קשה לי להאמין שכל זה בגדר של היה, של דבר נפלא שנגמר, נסתים ונחתם בצורה כל כך טרגית ומרה. ומה שנשאר הוא רק פצע עמוק עמוק.

כן, הוא היה אדם קרוב לי מכל, לא קרבה של גבר ואשה — זו היתה קרבה הרבה יותר עמוקה, הרבה יותר רגשית ונדירה. דברים שרק המקום ותנאי הסביבה הבלתי טבעיים יצרו. יחסים שבאו למלא את מקומם של בית חם ואנשים קרובים כמשפחה, שהיו חסרים כאן לשנינו. דוקא העובדה שצמחנו וגדלנו באותה אוירה ובאותו מקום מילדות, היא שנתנה את ביטוייה כאן — במקום כליכך רחוק. וזאת אני מרגישה חובה ורצון שתדעו. כיון שאני מרגישה שכאן בבולוניה מילאתי בחלק קטן את מקומכם.

קשה לי לתאר מה גדול הכאב והצער ומה גדולה האבידה שאבדנו במלחמה ארוכה זו. רק האנשים שגרו אתי ואתו בבולוניה, יכולים להבין כמה המלחמה האכזרית פגעה בי. הם ראו את מערכת היחסים הנדירה שניקמה בינינו בשנה האחרונה. כל כך חכיתי שיחזור, כבר הרגשתי שמהו כאן עדיין אינו מושלם — משהו חסר כדי שארגיש שהכל כבר חזר לקדמותו, ושאפשר להתחיל את השנה השניה. ועכשיו קשה לי להאמין שאותו משהו אף פעם לא יתמלא, תמיד ישאר חלל ריק, חלל שימלאו אותו רק עצבות ויגון.

קשה לי להאמין ש„פספס“ בימים אחדים. הרי היה צריך להגיע לכאן ביום שני והמלחמה עצרה אותו בדיוק

על סף הדלת ביום השבת השחורה. ודאי כבר הכינותם הכל לנסיעה.

כשקיבלתי את הידיעה וכשנאמר לי שאדם מאוד קרוב לי נהרג לא רציתי להאמין. אמרתי בלבי בשניות הספורות שנותרו לי עד השמע הרעם – רק לא הוא... לא, לא יכול להיות שזה הוא, הרי הוא צריך לחזור לכאן, מקומו כאן אתנו. אך הרעם לא איחר לבוא ואכן הגורל המר נחץ. זה דוקא צריך היה להיות הוא...

לעולם לא אשכח את החיוך המקסים שהיה נסוך על פניו איך היה מופיע עם משקפי השמש שלו עומד בפתח הדלת נשען על רגלו מחיך ואומר: „תמיד את לומדת...” פשוט לא קלט כיצד אפשר להעביר יום במין חד גוניות ואפרוריות כפי שעושה זאת הסטודנט הממוצע בבולוניה. אני זוכרת את הערבים שלמדנו יחד עד השעות הקטנות של הלילה לבחינות הכניסה לאוניברסיטה. הוא אהב לחיות. אהב לבלות ושנא את השגרה. תמיד היו לו תכניות מקוריות ובלתי רגילות. אני זוכרת את הערב כשישבנו בחדרו ולפתע פנה אלי ואמר: „מה דעתך שנערוך אצלי ליל סדר?” הרי לא יתכן שלא נחגוג את החג. לו ידעת איך אני עומדת וטורחת שם בחג הזה, וכמה הייתי רוצה לשבת שם עם משפחתי ולהשתתף בליל הסדר. לפחות נעשה משהו כדי שיהיה לי איזה פיצוי כאן על מה שאני מפסיד שם. ערכנו יחד את הרשימות ומספר המוזמנים גדל והגיע עד לעשרים וחמישה – כל מי שרק הכיר וידע שאין לו איפה לחגוג את החג צרף לרשימה. למחרת בבקר כבר יצאנו למסע הקניות, קנינו אוכל ושתייה בשפע ובערב באמת ערכנו סדר שאפשר בהחלט לקרוא לו „סדר משה” כולם היו מופתעים איך בזמן כה קצר אורגן ערב כה גדול.

אני זוכרת איך בסוף הערב אמר לי עכשיו אני מרגיש שלפחות גם אני חגגתי את הפסח. אחרת הייתי עולה על המטוס הראשון וחוזר לליל הסדר הביתה. הוא היה קשור אליכם בעבותות. לא היה דבר יקר לו יותר מהמשפחה. תמיד שאל רצה שתשבעו נחת ממנו והשתדל כמה שרק יכול. הוא העריך כל כך מה שעשיתם למענו וזה באמת היה הרבה, כך תמיד אמר. תמיד הודה שכל מה שרק הורים יכולים לתת לבנם, נתתם לו. אני זוכרת את הימים האחרונים שלנו בבולוניה לפני חופשת הקיץ כשערכנו את מסע הקניות האחרון לפני הנסיעה. איך היה עוצר לפני כל חנות ואומר „הו, הנה זה יתאים לאמא שלי” תמיד רצה שתראה יפה וצעירה. את אביו העריך בשל השקט והשליטה העצ-

מית ותמיד אמר, „אמי מתרגשת אך אבי יודע איך לשמור עליה ברגעים קשים“. זוכרת אני את שיחת הטלפון שלו הבהולה לארץ, כמה ימים לפני החזרה לארץ, כאשר נוכח לדעת שמרוב ריצות וסידורים שכח להתקשר. איך התרגש כשמע את אמו בוכה בטלפון וכיצד התעודד כשאביו דיבר עמו באיפוק והבנה.

עדה היתה כסמל בעיניו, תמיד ראה בה את דמות האשה החזקה. אחותו לכל צרה שתמיד תעמוד לצדו אפילו ברגעי משבר. בבעלה ראה התגלמות של בעל למופת ואב מסור.

תמיד חלם על משפחה. משה'לה אהב ילדים עד טירוף. על בנותיה של עדה היה מדבר כעל אהובותיו. כשקיבל מכם את התמונות שלהן, טרח ובא אלי בשמחה להראות לי אותן ואמר: תראי, איזו יפיפיות. תמיד רצה שיהיו לו רק כאלה משלו.

קשה להאמין שכבר לא יוכל להגשים את כל מה שחלם ורצה. אני מרגישה צורך מיוחד לכתוב לכם, זו לא אותה חובה של אדם שבא לנחם אבלים — הורים שכולים — אלא אדם מרגיש שגם לו יש חלק עצום באבדה, פצע שאף פעם לא יגליד, חלל שתמיד ישאר ריק.

כמה הייתי רוצה לדעת עכשיו היכן זה קרה וכיצד? איך עברו עליו הימים האחרונים. כנראה עם הזמן כשאשוב ארצה תפתרנה כל החידות. רק תקוה אחת בלבי מי יתן ומת ללא הרבה סבל ויסורים, אך קשה לי להאמין כיוון שבמלחמה הכל אכזרי, הכל כואב ומייסר. ומחירה יקר ללא שיעור. אקווה לראות אתכם בקרוב.

שלכם

רבקה מלניק

בולוניה—תל-אביב

סדר כסח ראשון בלי משה

כל חיי נהגתי לפסוח הפסח בביתי
אך אלוהי פסח עלי...

בהתקרב חג הפסח תשל"ד התחלנו לדון בבית בענין עריכת הסדר. הבעיה היתה מה עושים ? איך עורכים ואם בכלל יש לערוך סדר בלי משה ? דנו, שקלנו והתיעצנו זה בזה ונסינו למצוא מענה לשאלה שנקרה במוחנו. כל נימוק היה כבד משקל וההתלבטויות היו רבות וקשות. לבסוף נפלה ההכרעה : את הסדר נערוך בבית.

הנימוק הראשי היה, הלא משה כל כך אהב את הסדר, שאפילו בהיותו בחו"ל טרח לארגן סדר יחד עם מכריו. למה אם כן לנתק את חוט המסורת ?

נשארה רק השאלה הנוראה. איך יראה הסדר עצמו ? איזה אופי ישא הסדר המחריד הזה ? סדר בלי משה ! שאלנו את עצמנו האם נוכל לעמוד בכך ? האם נוכל לפתוח באמיר רת ההגדה בזמן שמשה לא ימצא בתוכנו ?

השאלה הקשה והאיומה רחפה באויר והטילה עלינו צל ופחד.

וכך ככל שהתקרב מועד עריכת הסדר, גבר המתח. דמעות פרצו פה ושם כולם חשו אותם הדברים, אך איש לא העז להזכירם בשמם. נעשה בינינו כאילו הסכם, שלמען כבודו של משה, נעשה הכל בכדי להתגבר ולא להרוס את הסדר, אשר צריך להיות כולו מוקדש לו.

ככדי להדגיש את אופיו המיוחד של הסדר החלטתי, להזכיר בפתח הדברים את משה ולהסביר את פשר הסדר השתא. לשם כך התישבתי והתחלתי לכתוב מילים לזכרו, בדם לבי כתבתי וכתבתי ולבסוף נוכחתי לדעת שאין בכוחי ולא בכוחן של מילים לבטא את גודל האסון שפקד אותנו. נבהלתי מהכתוב ואמרתי לעצמי לא ! אסור לי להקריא דברים אלה, אם ברצוננו באמת ב"סדר" למען משה, אל לנו להזכיר במעמד זה את שמו, שמחשבות כולם בין כך וכך מופנות אליו. ברור היה לי שאם רק נזכיר, ואפילו ברמז, את השם, "משה" ייהפך הבית לנחל של דמעות. אז צץ בי הרעיון שבמקום להקריא את המלים האלה בין המסובים ולהשבית את הסדר נכתוב אותן בספר על חייו ומותו של משה. ואלה הם הדברים שלא נאמרו באותו ליל הסדר הראשון בלי משה :

אין מערבבים אבל בשמחה ובפרט בחג, אבל כשהמדובר בקדושת ירושלים מצויים אנו להעלות אותה על ראש שמחתנו.

נשאלת השאלה. האם קיים עבורנו בית מילדינה, משהו יותר קדוש מזכרו של משה. אשר במותו קידש את השם, העם והארץ? האם קיים עבורנו חורבן יותר גדול מהסתל-קוּתו של משה בדמי ימיו?
לכן, כאשר מדובר בסדר פסח, שהתאספנו לחוג אותו הלילה בפעם הראשונה בלעדיו, האם יתכן שנערוך אותו בלי להעלות בו את זכרו?

סדר פסח היה אצל משה האירוע המרכזי במשפחה, ונמשו יצאה כדי לחוג אותו עמנו. מה גדול היה אושרו כאשר התיישב בין המסובים לערוך את הסדר בצוותא. באיזה התרוממות רוח קרא את הפרקים מן ההגדה שבהם כבדתי אותו להקריא.

הרגשתי ממש את ההנאה והתענוג שמשרה עליו האוויר של השולחן המשפחתי כליל הסדר. למרות היותו מאור-פק, קרנו פניו מאושר באותם רגעים.

והנה באה המלחמה וכסערה איומה עקרה אותו מתנו, כנו! נשארנו בלעדיו, מיותמים. הכאב זועק בדממה ולכנו,

השותת דם, שואל: מדוע צריכים אנו להוסיף בלילה זה,
נוסף לארבע הכוסות את הכוס החמישית, הכוס של יגון?
מדוע זה בלילה שבו אנו מספרים על פרעה, שגזר מוות
על כל הבן הילוד, אנו מבכים את בננו שמצא את מותו מידי
הפרעונים של ימינו?

מדוע בלילה הזה, שהוא סמל חרותנו, חייבים אנו
לעשות את חשבון הדמים, שנשפך למען קיומנו וחרותנו
ובכלל זה חשבון דמו של משה! !

ואנו אומרים: לבנו עליך משה! צר לנו עליך משה!
בדממה דקה אנו מבטיחים לך: לא יערך סדר פסח
בביתנו בלי שזכר בך משה'לה יקירנו!

א ב א

מה בין מיתת נערים למיתת זקנים?
מה בין מיתת נערים למיתת זקנים? ר' יהודה
אומר: הנר הזה בשעה שהוא כבה מאליו יפה
לו ויפה לפתילה ובשעה שהוא כבה לא מאליו
רע לו ורע לפתילה.

(בראשית רבה, ס"ב)

נר זכרון

לזכרך, הדלקתי נר,
התחוש יקירי?
נר זכרון?
ידי רועדות,
לבי מפרפר,
ומחנק נורא בגרון —
הדלקתי נר.
לפני שעה קניתיו
בחנות;
בין מאות רעיו
על האצטבה ניצב
ציפה למבקש,
לדורש.
לפני שעה —
היה סתם
קופסת פח, ודונג,
ופתיל יבש.
והנה, אך
העליתי בו אש,
דמעו עיני,
כי אותך, יקירי,
שמעתי לוחש.

מגברי חקרו אל"ח אביגדור קהלני

משפחת מילדינר היקרה. מצאתי לנכון להעלות מספר קוים לדמותו של בנכס, משה ז"ל, על הניר. משה שימש כמדריך במדור תותחנות אשר בבית-ספר לשריון בתקופת שרותו הצבאי. הכרותי עם משה היתה עוד בקורס המדריכים שהעברנו במסגרת המדור. כבר אז מבנה פניו המיוחדים משך את לבי. שפתיו העדינות ועיניו הש" קועות מתחת למצח היו מעין סימן היכר מיוחד ובולט. משה שימש תחילה מדריך במט"ז. בשלב זה הכרתי אותו בצורה יותר עמוקה. למדתי להכיר את תכונות האופי שלו שייחדו אותו. משה היה איש מקצוע מעולה. מבחינת הכרת הטנק, ידיעת החומר אותו היה צריך להעביר לחניי כים והמיוחד ביותר היה אופן העברת החומר לחניכים. הוא ידע להתרכז בשעור שאותו העביר ולהתעמק בו תוך נסיון למצוא את השפה הפשוטה ביותר על מנת להסביר את אשר רצה. משה גם ידע לשחק לעיני החניכים דבר שמיחד כל מפקד טוב. על ידי שנוי צליל קולו והחדרת מבט נוקב לעיני חניכיו ידע להשיג מה שאחרים לא הצליחו להשיג. לאחר הדרכה של מספר מחזורים במט"ז החלטתי לקדם אותו ולתת לו עצמאיות מבחינת ההדרכה והעברתי אותו לחדר מכשירים. משה ראה לעצמו צורך להעמיד את נושא המכשירים על הרגליים. והחל לחפש מכשירים מטנקים פנועים ובצע בהם חתכים על מנת להקל את ההדרכה על

החניכים. תוך בצוע החתכים למד להכיר את מכשירי הטנק בתוך תוכם וע"י כך יצר התענינות גוברת אצל כל חניכי הקורסים בכל הרמות. את מערכי השעור והתקצירים כתב בעצמו (המערכים וחלק מהתקצירים נמצאים ברשותכם) וחומר זה שכתב משמש עד היום הזה תורה על פיה ממשיך כיום ללמד בבית הספר ובכל מערך השריון. החומר שכתב הנו פרי העמקה ולמוד עצמי שלו מתוך המכשירים.

אני אישית חבבתי מאד את משה משום שהיה לו אופי לרוחי. הוא היה מדריך שידע היטב מה הוא רוצה ונסה בכל הדרכים להשיג ממני את מבוקשו. היתה לו מעין ממזריות במובן הטוב של המלה וכשהיה בא לשכנע אותי הפעיל עלי את כל השיטות האפשריות. מבחינת משמעת, משה תמיד אהב לגדל פאות וללכת עם כפתור עליון בחולצה פתוח. מדי פעם בפעם הייתי מגיע אתו לידי הסכם שבמדה ויתפס ירוקת בשבת. ההסכם החזיק בערך כשבוע עד שהיה נתפס על ידי ולמרות הצער הייתי מעניש אותו. משה היה מחייך ואומר נתפסתי מה אני יכול לע" שות, אני אשלם. במדור היה נוהג שמי שעבר עבירות משמעת היה מזמין את המדריכים והקצינים לשתייה. המדור על מדריכיו שתה מספר פעמים לא מבוטל על חשבון משה. ההנאה מן השתייה היתה כפולה משום שנעשתה ברוח טובה ומלווה בחיך.

היום כאשר אני יושב ומנסה לסכם על הניר את דמותו של משה עוברת בי צמרמורת לעצם המחשבה שהוא נהרג ולא נשוב לראותו. אולי נמצא מעט מן הנחמה מהידיעה שמשה מת כגבור תוך כדי לחימה באויב אכזר. המלחמה הגיעה אלינו בהפתעה גמורה ועדיין איננו מסוג' לים לעכל את אשר השאירה אחריה. כרגע אתם ואנחנו כולנו המשפחות ששכלו את ילדיהם נשארנו עומדים ומש" תאים למול המציאות המרה וממאנים להאמין למשמע אזנינו. יתכן והזמן הוא תרופה טובה לשכך כאבים, אך לא כאב עמוק וחד כמו לאבד בן. כולנו עומדים במבחן החיים ואני מקווה שלמרות הקושי הגדול נצליח לעמוד בו בצורה איתנה כפי שרוצים היו יקירינו לראות אותנו עומ' דים לו היו אתנו.

משפחת מילדינר היקרה, לבי אתכם

שלכם

ידיכם ס"ל אביגדור קהלני

כמדריך בביה"ס לשריון

דברים שספרו חבריו של משה, על תקופת שרותו בביה"ס לשריון.

היינו כבר „ותיקים“ בצבא. כשנפגשנו לראשונה עם מוישה. לאחר קורס טירונות ולאחר קורס מקצועות השריון, עברנו כולנו קורס מדריכים. לאחר גמר הקורס שרתנו עד השחרור מהצבא, בתור מדריכים במדור תותחנות בביה"ס לשריון. מוישה, הוכר כמדריך מעולה ותרם רבות למדור מיכולתו ומרצו. תחילה, שמש כמדריך במטווח הזעיר. תפקיד אחראי וקשה. היה מדריך טוב באופן מיוחד בגלל סיבות התלויות באופיו. ידע לשלוט היטב בחניכים ול„הרביץ“ בהם תורה. הוא ידע את התורה על בוריה, והיה קפדן גדול. היתה לו גישה מיוחדת אל החניכים

בטירונות

והיינו ביחד צוחקים איתו על גישה זאת. כל חייל בצה"ל, לא מעונין ללמוד ומנסה „לסדר“ את המדריך. משה היה חוזר ומסביר כל דבר כמה פעמים ומתעקש שאף חינך לא „יסדר“ אותו. בסופו של דבר כל החניכים שעברו תחת ידיו תפסו היטב את החומר והיו אנשי צוות מעולים.

משה היה בעל בטחון עצמי רב וידע לפתור בעיות בדרך המיוחדת לו. אני זוכר שיום אחד בהיותנו יחד במט"ז, סרב חינך לבצע פקודה. החניך היה במקורו שומר במועדון לילה, „בן אדם“ בלי הבנה ובלי ערכים. גבוה מאוד עם כתובות קעקע על הידיים וכו'. החייל הזה בשום פנים לא רצה לעלות על הטנק ואיים על כולם במכות. הסיטואציה היתה כזאת: החניך, גבוה מוצק ומפחיד, עומד ליד הטנק בעמידה מתריסה. מוישה עומד כשני מטרים ממנו ואומר לו לעלות לטנק. החייל מסרב. מוישה הולך ומתקרב אליו לאט לאט כשהוא מצמצם את עיניו השחורות לשני פסים צרים. מתקרב עד שפרצופו נעוץ ממש בפרצופו של החייל. והוא פוקד עליו בשקט בשקט „עלה. על הטנק מייד!“ והחייל עם כל גודלו פורץ בבכי ועולה על הטנק. את המקרה הזה לא אשכח. תמיד היינו מזכירים זאת למוישה. גם כשהיינו כבר אזרחים וצוחקים על כך ביחד. מוישה היה עקשן גדול תמיד היו לו התנגשויות עם מפקד המדור בנושא פאות הלחיים, הוא היה חייל מעולה. מבצע פקודות כהלכה מדריך עם כל הנשמה ולבוש היטב. בכלל חייל לדינמא רק דבר אחד הרגיז אותו, בשום פנים ואופן הוא לא רצה לקצץ את פאותיו לגובה העיניים. מפקד המדור ידע זאת והעריך את עקשנותו של מוישה, ואף על פי כן, ידע לחפש אותו ולמצוא. המפקד היה אומר למוישה לקצץ את פאותיו, מוישה היה הולך ומוריד חצי סנטימטר ויוצא הביתה הדבר הזה היה נמשך שנתיים. כל פעם שלמוישה היו הצעות יעול, הוא היה מקצץ את פאותיו ונכנס אל מפקד המדור. בשאר הזמן היה מגדל אותם ומנסה להתחמק מהמפקד. לנקמה כשהשתחרר מהצבא גידל פאות עד המקסימום האפשרי.

לאחר שנה

לאחר שנה במט"ז עבר משה להדריך בחדר מכשירים. במשך הזמן תרם רבות לחדר. כתב מערכי שיעור בנושאי המכשירים השונים. עד היום כשנתיים וחצי לאחר שעזבנו את המדור, במדור עדיין משתמשים ומדריכים לפי המערכת כים שמשה כתב. נוסף לזה שיפר הרבה את אמצעי העזר להדרכה, בצע חתכים במכשירים השונים וצייר שקפים

וכרזות. באחד המחזורים הוכר מוישה כמדריך המצטיין במדור תותחנות מגמת מנה. ושמו חרוט על כנת גביע המדריך המצטיין.

מוישה ידע להעריך גם את חוס הבית. בתקופת מלחמת ההתשה ירדנו שנינו ביחד לקו התעלה להחליף צוותים כדי שיצאו לחופשה, ולרכוש נסיון הדרוש לנו בתור מדריך כים. לאחר שלושה שבועות חזרנו לבסיס בערך לקראת חצות הלילה. ידענו שאנו יוצאים למחרת לחופשה הביתה, אף על פי כן, נסענו באותו לילה הביתה. כשמוישה מעלה את הרעיון ודוחף אותי לנסוע איתו. כל זאת על מנת

להתרחץ בבית לישון כשעתיים במיטה המוכרת בבית ולהראות את עצמנו להורים.

מוישה היה ללא ספק אחד מעמודי התווך של ה"חברה" במדור. קולו נשמע תמיד במרכז כל דיון, ויכוח או סתם בשעת פנאי משהיינו יושבים מספרים בדיחות, ומשחקים "המשיות" בדומינו (משחק אהוב עליו באופן מיוחד). גם בזמני חופשות היינו מבליים ביחד אם בקולנוע או בבאולינג. לכן כשמוישה יצא ללמוד בחו"ל, לא פקפק איש שיחזור להלחם עם חבריו, ולא שאלו האם מוישה חזר אלא בקול דאגה שאלו — מה עם מוישה? מה שלומו? הובא ע"י אריה דובדבני

אריה דובדבני נפל בשבי המצרי כבר בימים הראשונים של המלחמה. הידיעה כי דובדבני נעדר הגיעה לאזניו של משה בעיצומם של הקרבות והדאיגה אותו מאד. עם שחרורו מהשבי נודע לאריה על גורלו של משה שנפל במערכה.

הקרה האחרון

את משה הכרתי בהיותו עדיין בצבא סדיר, כששרת בג'וליס. היינו אז יחידת מילואים שקבלה טנקים חדשים M-60, והיינו צריכים לעבור הסבה לכלי הנשק החדשים של הטנק.

משה היה אז מדריך בתותחנות, הוא וחבריו העבירו לנו שעורים כשבוע וכך יצא לי להכיר את משה בפעם הראשונה מהצד המקצועי. משה הכיר את הכלים שלפניו טוב, ולכן יכול היה להעבירם לנו כפי שהיה נדרש. הבעיה העיקרית של משה וחבריו היתה ליצור את הקשר הנכון עמנו מכיוון שאנחנו היינו אנשי מילואים, ועם אנשי מילואים היחסים והגישה שונים במקצת מאשר עם חיילי הסדיר.

משה ידע להתאים את עצמו למצב וכך גרם שהוא יצליח בתפקידו ואנחנו הפקנו את המכסימום האפשרי ולמדנו להכיר ולהפעיל כראוי את כלי הנשק. משה עמד על כך שנידע כל פרט ופרט וחזר שוב ושוב, הסבירו ושאל עד שהיה בטוח שכולם הבינו ולא היה מוכן לוותר כהוא זה.

לאחר תקופה מסוימת כאשר יצאה היחידה שלנו לאימון הקמה, הצטרף משה כאיש מילואים. המעבר מצבא סדיר לצבא מילואים איפשר לי להכיר את משה טוב יותר ולעמוד יותר על אופיו.

את ההערכה עליו יכולתי לשמוע מפי מפקדו שלמה ז"ל שידע לספר בשבחיו. אם זכרוני אינו מטעה אותי, במילוי אים האחרונים לפני המלחמה לא השתתף משה בגלל היותו בחו"ל. חסרונו הורגש היטב בפלוגה, אבל ידענו שבעת צרה הוא יחזור מהר ויעשה את המוטל עליו. ואומנם, הדבר שלא קיוונו לו וכל כך חרדנו לו התרחש במהירות והמלחמה פרצה...

זה התחיל בבקר ה-7 לאוקטובר לאחר שבמשך הלילה התקבצו והגיעו כל חיילי הפלוגה. היינו במחנה-נתן שליד באר-שבע, הטנקים עמדו במערומיהם, התחמושת והזוד של הטנקים כבר היו לידם, היינו צריכים להכניס את הכל פנימה ולזוז דרומה...

משה וצוותו עבדו ללא לאות, נראה היה בפניו של משה הדאגה הרבה ועם זאת הרגשת החובה הלאומית, הם עבדו כפי שאני מניח שלא עבדו כך מעולם.

למרות שהעבודה היתה קשה ומפרכת והיינו לחוצים בזמן גמרו משה וחבריו להכין את הטנק שלהם ועברו לעזור לאחרים על מנת שכולם יגמרו מהר ונזוז...

בשעה 11 לערך התחלנו לזוז על שרשראות לכיוון סיני. בסביבות השעה 7 בערב היינו ב-טסה ולמחרת התחלנו את התלחמותינו באוייב. שבוע ימים נהלנו בלימה עימם, ולמעשה מרגע זה הקשר האישי עם החיילים ובין החיילים היה מקרי משום שהיינו פרוסים בשטח זעיקר הקשר האישי נעשה בין המפקדים.

בערב ה-15 לאוקטובר אסף ה"מ"פ את הפלוגה בציר „עכביש" והסביר לנו את המשימה שהוטלה על הפלוגה במסגרת הגדוד. עיני כל חיילי הפלוגה ננעצו במפה הפרושה לפנייהם והרגשת כולם היתה שהנה הולכים לסיים את הענין שנמשך כה הרבה זמן כפי שלא הורגלנו לכך. הפקודה נתנה ואפילו זמן לשאלות לא היה, אבל בעצם לא היה מה לשאול, הכל היה ברור, מה שנתר לכל אחד לעשות, זה את חשבון הנפש. עלינו על הטנקים ונענו מערבה בציר „עכביש" ובאיזור „עכביש" 53, פנינו דרומה על ציר „כספית". החושך ירד בינתיים והראיה נצטמצמה ל-0. נסענו טנק אחד בעקבות השני צמודים ככל האפשר. לאחר כמה קילומטרים שברנו מערבה לכיוון האגם-המר ועלינו על ציר

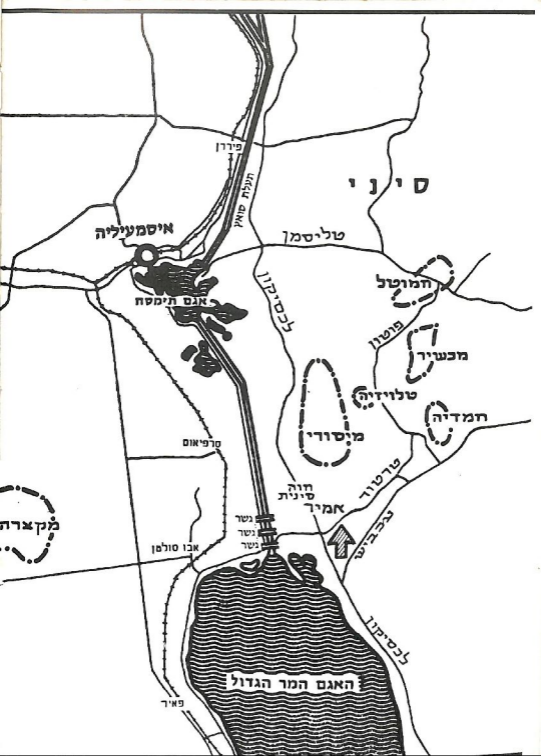

„לכסיקון“ דרומית לצומת „לקקן“ (מפגש עכביש-לכסיקון).
 משם המשכנו צפונה, כאשר הגענו לצומת „טרטור-לכסי-
 קון“ נפתחה אש מן המארב, כמה טנקים נפגעו...
 הלילה של ליל הפריצה לא ישכח לעולם מזכרוני, לילה
 עקוב מדם ואכזרי.
 בשעות שלאחר חצות-הלילה בין ה-15–16 לאוקטובר
 התארגנה שאר הפלוגה להמשיך ביצוע הפקודה.
 ממהלך זה לא שב עוד משה.

משה וחבריו חרפו נפשם ומסרו את חייהם למען
 העם והמולדת, זכרם ומעשי גבורתם לא ישכח לעולם.
 שמות כמו „חמדיה“, „פוטון“, „כספיי“, „כשוף“, „עכביש“,
 „לכסיקון“, „טרטור“, „אמיר“, ו„מיסורי“ שסך הכל מציי-
 נים מקומות של גבעות חול ודרכים לא ישכחו ויעזרו לנו
 תמיד לשמור על התמונה האמיתית של המערכה הגדולה
 שהתחוללה, ואשר בגללה נפלו טובי בנינו.
 סרן יוגב (פוקס) צביקה

ס י נ י

איסמעיליה

טליסמן

פירון

נהלל סואק

אגם תימסח

לכסיקון

המוטל

פוטון

מכשיר

טלוידיה

חמדיה

מיסודי

סרפיאום

טרטור

חיה סינית
אמיר

נשר
נשר
נשר

נכביש

אבו סולמן

מקצרה

לכסיקון

האגם המור הגדול

פאיר

צבא הגנה לישראל

יחידה 303 3195

תאריך: 16.10.74

מקום: יבנה

אבנר מפקד יחידה 303

ביום 16.10.74 בשעה 10:00

התקיימה ישיבה בהשתתפות כלל אנשי היחידה

ביתרונם של אנשי היחידה, בהם: מפקד היחידה, מפקד

המחלקה, מפקד המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד

המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד

המסעדה, מפקד המסעדה.

במהלך הישיבה נדונו נושאים שונים, בהם:

התקיימה ישיבה בהשתתפות כלל אנשי היחידה

ביתרונם של אנשי היחידה, בהם: מפקד היחידה, מפקד

המחלקה, מפקד המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד

המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד

המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד המסעדה, מפקד

המסעדה, מפקד המסעדה.

ידי מפקד היחידה 303

אבנר מפקד יחידה 303

שר הבטחון

גברת אידה ומר יעקב מילדינר היקרים ,

הרשו נא לי להשתתף בכל לב באבלכם בהילקח מכם

משה ז"ל.

סמל משה מילדינר ז"ל נתן את חייו למען מולדתו.

הוא נפל בחזית הדרום במלחמה יום הכפורים ביום כ" בתשרי תשל"ד
(16.10.73) והובא לקבורה ביום כו' בתשרי תשל"ד (22.10.73).

משה ז"ל שירת בחיל השריון. הוא היה חייל מסור וחבר

נאמן. משה היה אהוד על כל מי שהכירו.

זכרו של סמל משה מילדינר ז"ל הינו קודש ונצורנו בלבנו

בגאון.

יהא זכרו ברוך.

ב י ק ר ,

משה דיין - רב-אלוף (מיל')

שר הבטחון

ניסן תשל"ד

מרץ 1974

אות מלחמת יום הכיפורים

צידן לסמ"ר מילדינר משה ז"ל
אשר נטל חלק בהגנת העם והמולדת

צבא הגנה לישראל

ותזרני חיל למלחמה תכריע קמי תחתני (שמואל ב, כב, מ')

גבר כלבבי

אצלי מוישלה מתחיל בחיוד, חיוד רחב, פתוח וקצת ממזוי, יום אחד נכנס לחדר המורים ברנש מוצק, שזוף, שרוולים מקופלים וחיוד רחב — זן נדיר בחדר המורים, והציג את עצמו כמדריך הגדנ"ע החדש. התידדנו במהירות והדבר הראשון שמוישלה עשה, היה להרחיק אותי מהאוויר של חדר המורים ומשתית התה המסורתית. בוא למטה, נשחק קצת כדורגל, נשמור על כושר, עזוב את כל השטויות האלה למעלה — כך היה אומר. בקצור כל פעם שמוישלה היה מגיע, לא הייתי זוכה לשתות תה, אך לא הצטערתי. היינו יורדים, מפטפטים קצת ומשחקים עם החברה.

וישנו מוישלה אחר, מוישלה של טיולים, מאובק, עם נעלים גבוהות, כובע טמבל, וקנה סוף ביד, מחייד, מתלוצץ ודוחף את הטור של התלמידים קדימה במעלה צרויה או בעליה של הר בן יאיר.

זכור לי יום חם אחד בנחל ערוגות, כשפתאום החל לרדת מטר מהיר וקצר של גשם, ותוך כמה דקות פסק הגשם כשם שהתחיל והופיעה השמש. הלכנו במהירות רטובים למחצה כשמצב הרוח עולה התחלנו להפגין קולנו בשריקה בין הצוקים של הואדי, מוישלה הצטרף לשירה ולשריקה ובקנה הסוף שהחזיק ביד החל לנצח על המקהלה המזרה הזו. קודם לכן, כשירדנו במעלה האיסיים התלול התפתחה בינינו „שיחת גברים“, על חברות שהיו לנו. אודה על האמת שעד אז ראיתי את מוישלה כבחור עליו, קליל ושור בב, אך בשיחה זו הוא התגלה לפני כבחור חושב, חודר לעומק ומסוגל לנתח מצבים עדינים, ובעיקר שם את הדגש על ההגינות (פיריות — FAIR) ביחסים שבינו לבניה וכוונתו גם ביחסים שבין חברים בינם לבין עצמם. דברנו הרבה על אהבת הארץ ושבהזדמנות הראשונה „נרביץ“ טיול לענין „נחרוש“ את הארץ לאורכה ולרחבה.

במוישלה השתלבו אהבת הארץ, אהבת הטיול, ה"ספורט, הפשטות וההגינות עם השובבות הממזרית.

בקיזור הוא היה גבר כלבבי.

יהי זכרו ברוך.

נחום שגיא

מדינת ישראל

משרד החינוך והתרבות
אגף הנוער
רכוז הפקוח על הוראת הגרנ"ע

תאריך: כ"א אייר תשל"ד
13 מאי 1974

מספר:

למשפחת מילדינר היקרה,

שמעתי על כונתכם להוציא חוברת לזכרו של משה ז"ל.

מן הראוי שתופיע בה דמותו כמדריך ומחנך נוער.

משה ז"ל עבר תחת פקוחי בתיכון עירוני א' בת"א כמדריך
גדנ"ע. את עבודתו בצע בהתלהבות נעורים ואהבת הנוער
אשר הופקד בידיו.

משיחותי עמו התרשמתי כי תקופת עבודתו עם הנוער
היתה מהיפוח בחייו.

כמעטיו שמש דוגמא ומופת לערכי חברות ואהבת הארץ.

תלמידיו וחבריו בעבודה ינצרו זכרו כלבם.

מי יתן ולא תוסיפו לדאכה עוד.

ד. תבורי
מפקח מרכז

ציונות בלי מרכאות

זמן במושגים פסיים הוא דבר מוגדר מאד. אך אצל בני אדם כאשר לזמן יש משמעות רגשית, יכול רגע להיראות כנצח. לרבים מאתנו, החיים היום במדינה, נראית התקופה שלפני יום הכיפורים כתקופה היסטורית רחוקה, אשר התוכניות, הרגשות, האהבות, שהיו קיימות לפני המלחמה, התבטלו, השתנו או שקבלו מימד חדש.

כאשר אני כותב דברי הערכה על מויש'לה אני מרגיש צורך לעבור לתקופה אחרת. תקופה שבה אנו מסכמים את חייהם של אלפים מבניה הטובים של המדינה, בניס שהיו בראשית דרכם אולם האויב גדעם באיבם.

את ראשית דרכי בחינוך עשיתי עם מויש'לה וחבריו. אני הייתי נער בשביעית תיכון והוא תלמיד בכתה ז'. מויש'לה היה נער עירני וכפי שהחבר'ה קוראים לו „חברמן“.

ומאז כידיד המשפחה עקבתי אחר מויש'לה ודרכו בחיים. הוא לא היה „ילד־קל“, היות והיתה לו אישיות עצמאית, ובמובנים רבים היה מרדן. מרדנים אינם בדרך כלל חביביהם של המורים. מורה מעדיף בד"כ את ההולכים בתלם, את הבינוניים, היות ואלה מקילים על המורה את החיים. מויש'לה בנושאים רבים היה נונקונפורמיסט, וה' משפחה תמיד נקרעה בין רצונה שמויש'לה ילך בתלם לבין אהבתה אותו והערכתה את דרכו העצמאית.

כמחנך יודע אני שאחד הלבטים הקשים היום הם כיצד להעניק את אהבת א"י לנוער. לימוד תנ"ך, ספרות עברית, גאוגרפיה, כל אלה הם אמצעים אינטלקטואליים הנותנים לנער חומר עיוני, אך לא את אהבת הארץ. אהבת הארץ לדעתי נרכשת בבית. אהבת הארץ של מויש'לה היתה חזקה והבית „אשם“ בכך לא מעט.

משפחת מילדינו היא משפחה נצולת השואה, שהש' תרשה בארץ והעניקה מאהבת האדם והמדינה גם לילדיה. זוהי משפחה ציונית בלי מרכאות.

בחופשתי הראשונה במלחמת יום הכיפורים, נפגשתי עם אשתי וניסינו לברר מה שלום הקרובים. שינוי היינו בטוחים שמויש'לה נמצא באיטליה. אולם, אהבת המשפחה ורצונו להשאר אתה ביום כיפור (ואף אם היה נוסע היה חוזר) חרצו את גורלו. כל אלה מגלים לנו את המטען החיובי שהיה אגור אצל מויש'לה, פרי החנוך ואוירת הבית.

לבי נשבר על משפחת מילדינר, היות ואני כידיד
המשפחה יודע כמה יקר וכמה אהוב היה על ההורים
והאחות. לא פעם אני שואל עצמי „למה זה מגיע להם...
האם לא סבלו מספיק בשואה?“
מלבד התשובה הפטליסטית „שזהו זה“ וכך גורלו
של העם היהודי אין לי מענה.

רביד אברהם

בִּנְיָן

10.12.73

היה זה בינואר 1972, שעת ערב. בחוץ חורף אירופאי,
ולדירה שברחוב פושררה עמדו לחזור ג'קי מיודענו ויחד
איתו ה„בחור החדש“ או במילים אחרות משה. בשנים
הקודמות חיינו כאן בבולוניה כמשפחה די סגורה. הווי
משלנו משהו ישראלי עם קצת תבלינים איטלקים. לכל אחד
בחברה העליזה הזאת היה מקום משלו ושאלתי את עצמי
מי זה משה? איזה מקום הוא יתפוס בחברה שלנו איך
ימצא חן בעינינו ולהפך — אנחנו בעיניו. שבוע לאחר מכן
הפך משה להיות מילדינר. כביכול לא אומר כלום ובכל
זאת הרבה. הוא נכנס והתאקלם והפך להיות אחד מאתנו.
אבדנו את הרשמיות שבפגישות הראשונות. הרושם הראשון
שעשה עלי הוא, שמה בחור שקשה להתעלם ממנו. בכל

נושא שעליו דברנו החל בספורט וכלה בדברים העומדים ברומנו של עולם, היה לו מה לומר. אי אפשר היה שלא להתייחס לכל תכונה ותכונה שבו, אם לחיוב ואם לשלילה. הכל החלטי. זוכר אני בתקופת האביב כשמשה בא עם רעיון לערוך סדר בדירה וכדי שנהנה גם אנחנו הישראלים נזמין גם מספר מכירים איטלקיים. משה נתן לנו להבין שהיה כדאי לארגן מספר משחקים שעשועים מעין לונה פרק וריקודים אחריו הטקס הדתי. לפתע לבש הכל צורה אחרת — אתגר לערב מהנה. וכך היה. הסדר שאורגן כהלכה הצליח מעל ומעבר.

בשנה האחרונה שלי בבולוניה למדתי לפתע לדעת שסטודנט הוא לא יצור מרובע, יושב כל ערב בסרט וכל בוקר בספרייה. פתאום גילינו שבמקום שנת צהרים אפשר ליהנות ממשחק כדורסל בשמש חמימה. במקום סרט יש באולינג. במקום למנות ספרי לימוד במשך חודשים ארוכים על שולחן אפור, אפשר מדי פעם בסוף שבוע לטלטל אותם לשפת הים. כן, גם על שפת הים אפשר ללמוד, להיות סטודנט לא כתולעת ספרים אלא להיות סטודנט ולדעת שאלה שנים יפות. את כל הדברים האלה למדנו לדעת יחד עם משה בשנה האחרונה. היום שהזכרונות עדיין טריים, הכאב עוד חזק מאתנו — כי משה השאיר אחריו צל גדול — קשה לכתוב יותר ממספר שורות. הן אפילו לא נכתבות לזכרו של משה אלא על משה שכל כך הייתי רוצה להאמין שחי בדרכו שלו המיוחדת במקום כלשהו.

ת.נ.צ.ב.ה.

מיכאל אדליץ

בולוניה — ירושלים

על יצירות לנקטה

יושב אני מול דף ניר וחושב
מה אפשר לכתוב על חבר שנפל.
וקשה, קשה מאוד למצוא את ה"
מילים המתאימות. אך שנזכר
אני שחבר זה הוא אתה מוישה
מילדינר, הרי הענין הופך להיות
בלתי אפשרי. כי אלו מילים ות"
היינה הנמלצות והמביעות ביותר
תוכלנה לתאר את גודל האבידה,
את הכאב ואת הרגשת הריקנות
שאני חש מיום שנודע לי שנל"
קחת מאיתנו. כיצד אוכל להא"
מין שחיים מלאים ותוססים אלה
של מוישה נקטעו ברגע אחד ושוב
לא יחזרו לעולם.

היית לי תמיד מעין סמל, סמל
של חופש ואהבת חיים. סמל של
ניצול הרגע על כל הטוב והיפה
שבו עד תומו.

היית חברי הטוב ביותר ללי"
מודים, לבילויים, לרגעים של
צחוק, לשובבות, למעשי קונדס
שונים, לחיזורי אהבה משותפים,
להרפתקאות השונות, בקיצור ל"

חיים. לא היה נושא שבעולם שעליו לא יכולנו לשוחח בינינו
בנילוי לב מלא. ואמנם הרבינו להתייעץ זה בזה.

החברות שבינינו היתה מיוחדת במינה. מן חברות
שהשותפים בה מבינים זה את זה במילה, ברמז, בעווית
פנים. חברות שההווי שסבב אותה נבע מאותו הווי מיוחד
במינו ששרר בקרב החברה שלנו. הווי שאדם מן החוץ לא
הבינו ולמעשה לא היתה לו דריסת רגל בו.

נראה לי שבלתי אפשרי לתאר במילים את דמותך
התוססת. אורח חיך היה מיוחד במינו. היו אלה חיים
קצרים אך מלאים. לעיתים נראה היה שלא הרגשת שעמום
מחו אפילו ברגע אחד מהם.

היית תמיד דמות מרכזית בכל חברה שבה השתלבת.
בית הורייך היה תמיד מקום מפגש לנו שבו צחקנו, שיחקנו

והחלפנו חוויות מכל סוג שהוא. הדבר האהוב ביותר עלי ונדמה לי שאף על שאר החברה, היה לשבת ולהאזין לסיפורי החוויות שלך. חוויות שלחלק גדול הייתי שותף פעיל. בשנה האחרונה שלפני מותך שהית באיטליה בה למדת רפואה. ממכתביך אלי ניכרו הגעגועים העזים לחזור לישראל להיפגש עם החברה ושוב להיות יחד. תמיד אמרת שאמנם לא רע לך להיות באיטליה, אך אין להשוות זאת להרגשה הנהדרת של שהייה בישראל במחיצת חבריך והוריך.

אחד השטחים בהם היו הצלחותיך לגמרי לא מבוטלות ושהפכו למעין אגדה בין החברה היה בתחום יחסיד עם המין היפה. היה בך משהו שמשך אותן אליך. היו אלה אולי עיניך הממזריות, אולי חוצפתך העדינה, אולי שמחת החיים שקרנה ממך, אך לי נראה שהיה כאן שילוב של כל הנ"ל. הקץ שבא לפתע, באופן פתאומי ומזעזע על חייד ועל חייו של אברהם סטינסלבסקי מסמנים סיום של תקופה בחיי החברה. תקופה שבה חיינו יחד חיים עליזים ומאושרים מבלי שידענו עצב אמיתי מהו. תקופה זאת הסתיימה לפתע ולא תשוב עוד לעולם.

אך למרות זאת המילים „מוישה“ ו„מוות“ אינן מותקשרות יחד. כי מוישה הוא חדות חיים והמוות הוא החידלון המוחלט. אין קשר ביניהם. לגבי אתה חי וצוחק ונחנה מכל רגע וכך תישאר בזכרוני לתמיד.

חברך מרדכי

ב'ח?

... ושוב מלחמה ואתה יושב ומהרהר למה? למה דוקא עלינו קמים כלם להרגנו! למה דוקא אנו נועדנו לחיות במדינה בה מגדלת אם את בניה לצבא ולקטל. אתה יושב וחושב ובן רגע הופכים ההרהורים האלה, הכלליים, להרהורים פרטיים ואתה רואה... אתה רואה לנגד עיניך אנשים, שמות, דמויות אהובות שאינן. פתאם הכל מתמקד בחברה שלך, בחברים שלך שהלכו למלחמה ולא חזרו.

משה!

בפעם האחרונה נפגשנו כשבועיים שלושה לפני יום כיפור קפצתי לראות מה נשמע! איך הלימודים? מה שלום החברה? שיחת חולין שקלחה. השווינו את הלימודים כאן ושם וסיפרתי למשה עד כמה הייתי רוצה לנסוע לחו"ל לטייל קצת להכיר עולם אחר. „כשתגיעי לאיטליה לא יהיו בעיות“ אמר וכך נפרדנו, זו היתה הפעם האחרונה... ומתי היתה הפעם הראשונה? בגיל ארבע בערך כשנכד נסנו לגור בשיכון דרך השלום, שלש עשרה. ומאז ביחד... יחד שחקנו ורבנו, יחד אהבנו והיכינו זה את זה ויחד עשינו אמבטיה משותפת. ובמלחמת קדש ביחד עשינו „כיף“ ישנו יחד באותה מיטה.

וביחד לביה"ס „משה הס“, 8 שנים באותה כיתה, 8 שנים של לימודים משותפים, 8 שנים של משה ומיכל ביחד. תחפושות מיוחדות ומשותפות בפורים, הלשנות קטנות של „משה עשה ומיכל אמרה“ ומשחקים משותפים בפינה שבחדר המדרגות.

והלאה... תיכון עירוני ט' ושוב אותה מגמה, אותה כיתה. חוג המכרים מתרחב, העיסוקים קצת משתנים אבל הידידות נשארת. לא ידידות שתמיד נראית לעין, לא ידידות של בילויים משותפים אבל מין ידידות כזאת שלא זקוקה למילים, מין רגש של ביחד...

ואז בא הצבא והדרכים מתפצלות אך הקשר נשאר. קשר ישר, קשר דרך ההורים היודעים מה קורה, היודעים שהכל בסדר וזה העיקר.

והדרך ממשיכה להתפצל. משה לאיטליה ואני לירושלם, לים, וכמו תמיד שואלים, יודעים מה קורה, נפגשים כשמשה מגיע לחופשה.

...והנה שוב מלחמה ופתאום אתה לבד והלב מסרב להאמין, אולי רק חלום רע, אולי סתם פתאום הכל יחזור להיות כמו שהיה לפני... אך בתוך לבך אתה יודע שזה לא כך, אתה מנסה להבין שנשארת לבד אתה מבין שנשארו רק זכרונות, זכרונות של כמעט 20 שנה של ילדות והתבגרות משותפים, 20 שנה של ביחד. ועכשיו נשארת לבד עם המון זכרונות ועם הלב שמסרב להאמין וזועק למה?! פתאום... פתאום אתה תופס את עצמך יושב וחושב, יושב וזוכר, ולרגע אתה רוצה לכעוס על עצמך ולומר די מספיק! לא, לא משום שאינך רוצה לזכור, לא משום שאתה רוצה לשכוח. אלא משום שהזכרונות מפסיקים את מהלך חיך התקין משום שהזכרונות הם נוגים ומדכאים ואתה

יודע שלא לשם כך הלך למלחמה ואתה יודע שאם היה חי
לא היה רוצה לראות אותך כך. כי הוא אהב את החיים, כי
אהב לחיות טוב וכך גם רצה לראות את סביבתו. ואתה
בטוח כי אם היה מופיע פתאום היה כועס וצועק עליך —
די, מספיק...

ואתה מנסה לסלק את המחשבות לשנות את כיוונם.
רגע, נדמה לך כי הצלחת עד... עד ששוב אתה מוצא עצמך
שקוע בהן אתה מוצא עצמך יושב וזוכר.
ואז... אז אתה מנסה להתרגל לחיות עם הזכרון ואינך
יכול, אתה מרגיש שזה ממלא אותך, את כולך ואז אתה
יודע ואז אתה מבין שלעולם לא תתרגל ואתה יודע שלעולם
לא תשכח.

מיכל כהן

בית ספר
תיכון עירוני ט'
נט 5.2. ברודא

לזכרם

של בבורי פערטות ישראל

אדו יגאל כל שנים נחלתו. כל כבודו ב' תשל"ו	ספיר אדם ב' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
אילון חיים א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	דובצקי אלכסנדר כל כבודו תלמידי התיכון העברי
דניאלי יואב כל כבודו תלמידי התיכון העברי	חיים דובצ'נסקי כל כבודו תלמידי התיכון העברי
פילרינג משה א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	דוד הביליביצקי כל כבודו תלמידי התיכון העברי
שטיין מאיר א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	חנו לוי א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
לוי שמואל א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	זאב פרומ א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
זיבביש יוסף א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	שפאי שייביץ א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
הרשקוביץ יוסף א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	ברוך דובצ'ק א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
שורקשל מיכאל א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	יוסף טרוביץ א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
טל אסיר א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	אפנו גביר א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
טייבר שפאי א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	ישעיהו ויסמן א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
יוסף אשר א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	בן סירה ולטרוביץ א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
וועסמן פרץ א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי	יגאל אורי א' תשל"ו. תלמידי התיכון העברי
שחם [שטינברג] חיים כל כבודו תלמידי התיכון העברי	

היית לנו כאח ורע

מה אכתוב על הטוב שבחבריו! לא אֶתארהו כמלאך, כי מלאכים הם בני אלמוות ואילו הוא, מוישה, מאתנו נלקח. אנסה להעלות על הנייר את פרשת הכרותנו הקצרה בימים (כ־5 שנים) אולם העשירה במטען רגשות הדדיים. יתכן ויראה מוזר לקורא שאני ומעשי מוזכרים בתכיר פות כה רבה, והסיבה לכך היא שמעט מאוד נפרדנו בתקופת הכרותנו.

פגשתיו לראשונה בטירונות כשותף לדבר עבירה. באחד מימי הששי האחרונים בטירונות „התפרנו” ה־ביתה. הבעיה היתה כיצד לחזור! לברוח מהבסיס ברחנו בנפרד, אך לחזור חזרנו יחד בטקסי „ספשל” וכך התוודענו איש לרעהו. מענין שיחסינו התהדקו דוקא באותן „התפר־פרויות” מהבסיס, אך שלא תקבלו רושם מוטעה ותחשבו שחיל רע היה, נהפוך הוא, אולם ידע לשלב חיילות טובה ואהבת הבית.

הפכנו ממש לחברים טובים עם סיום מקצועות שריון שעברנו בביה״ס לשריון. כאן היינו נפגשים ומשוחחים בעיקר בימים פנויים—קרי, ימים בה עבדה כתתנו במטבח. היחסים התהדקו יותר כאשר נודע ששנינו נשאר להדרכה בבסיס. את ליל הסדר הראשון בצה״ל בילינו שנינו בשמירה. לאחר שמירה זו החלה תקופת קורס המדריכים.

מוישה, (כך קראתי לו וכזה ישאר בזכרוני לעד) היה בין המצטיינים בקורס, ומהדמויות המרכזיות (אם לא המרכזיות) בין חניכי הקורס. כאן גיליתי את יכולתו המופלאה, כן כן מופלאה, להסתדר בכל מצב. הוא תפס מיד קשרי ידידות עם אחד ממפקדי הקורס ובעבור זה זכינו שנינו ליחס אוהד. כבר בקורס המדריכים גילה יכולת פיקוד והצליח להשליט רצונותיו. היתה לו, למוישה, מין כשרון טבעי לפיקוד. את הקורס סיים בצורה טובה, וכהוכחה לכך נשלח להדריך במט״ז (מטווח זעיר) המקום הקשה ביותר להדרכה, הדורש סבלנות מירבית וכושר הדרכה מעולה. כאן במט״ז עברו תחת ידיו מאית טנקים־טים לעתיד שמוישה, היה זה אשר החדיר בהם את ה־א״ב של תותחנות הטנקים. סבלנות של ברזל היתה לו, מסוגל לחזור שוב ושוב על החומר עד שהיה משוכנע כי אכן נקלט. לאחר מספר מחזורים כמדריך במט״ז הועבר לחדר

מכשירים, כאן יכול היה להגיע לבטוי עצמי מקסימלי, את אשר עשה מוישה בחדר מכשירים אי אפשר לתאר במילים.

עזרי האימון שבנה, חתך והרכיב שימשו, משמשים וישמשו את צה"ל עוד הרבה הרבה זמן. מעלה גדולה אצלו היתה חוסר התרגשותו מבעלי דרגות גבוהות, שעברו תחת ידיו. הוא התיחס לכל חניך בצורה דומה תהיה דרגתו אשר תהיה.

מוישה היה אדם עם לב טוב שכמוהו כנראה לא אפגוש. טוב ליבו ונכונותו לעזור היו נדירים.

מוישה, כמה שאתה חסר לי!

תכונה אחת היתה לו, שרבים ראוה כשלילית. כשם שהוא רצה לעזור (אהיה כן ואוסיף, במיוחד לי) כן ציפה ליחס דומה מאחרים. הוא פשוט לא היה מסוגל להבין חוסר רצון לעזור, הדבר פשוט היה זר לו, והוא ייחס לך רוע לב והגיב בדרך כלל בהתאם. תכונה נוספת שלו שקסמה לי היתה „הדוגריות“ שבו. ידוע שבצבא כל אחד דואג לעצמו ולו גם על חשבון אחרים. כולם, כאמור נהנו כך, אך הסוו זאת בתירוצים שונים, מוישה, שנהג כך פחות מאחרים (והאמינו לי שאיני בא כאן ליפות דברים) לא התכחש לכך.

יחסו לצבא היה דו ערכי. מחד גיסא, שנא, כן ממש שנא את המשמעת הצבאית ומאידך גיסא אהב את העובדה שהצליח להגיע לידי בטוי עצמי בהדרכה. נראה לי שכף המשמעת הצבאית הכריעה את זולתה וביסוס לכך אני רואה בסירובו המוחלט לחתום קבע. הוא לא סבל את השבלוניות, חוסר היזמה, והמוגבלות (אלו מילותיו) ש־ בצבא.

אעבור כאן שוב ליחסו אלי ולאשתי בתיה. היה זה בפעם הראשונה שיצאתי עם בתיה. מוישה ואני התפרפרנו בערב ונסענו לאשקלון לפגוש את בתיה. בתיה ואני היינו נבוכים ומתבישים ומוישה אמר במין פשטות שכזו את אשר אני ובתיה חשבנו אך חששנו לומר זה לזו „זהו זה, אני רואה שביניכם זה גמור“ את זה לא אשכח.

קשה לי לכתוב ולתאר את אשר עשה למעננו. התרוצ־ צויות ממקום למקום לפני החתונה, עזרה בכסף, במלה טובה, ממש לא יאומן. ביום חתונתי בא אלי מוישה בבוקר. ניתרו לי דברים רבים לסדר. מוישה, שהיה אשף בעינינו אלה יודע להסתדר בכל מצב, היה זה שבעצם, דאג לכל. לקחנו לכל מקום במכונית, בצהריום רצה להזמינו לארו־

חה, ולקראת ערב קישט את מכוניתו כדי להסיענו לאולם החתונה.

בתקופה שבין ספטמבר 71 לנסיעתו לחו"ל היה בן בית אצלנו. היה בא, מתעניין, עזר לנו בסידור דברים שונים, תמיד הציע לנו את מכוניתו והסיענו למקומות שונים ובלבד שלא נשתמש בתחבורה ציבורית. טוב ליבו היה באמת דבר נדיר.

יתכן והיתה לו סימפטיה מיוחדת אלי, אולם נראה לי כי יחס כמעט דומה היה לו כלפי הסובב אותו. עד לנסיעתו אפילו הספיק לסדר לי עבודה בקיטנה של „דן“.

ההחלטה על הנסיעה ללימודים באיטליה היתה קשה מאוד עבורו. רבות התלבט, קשה היה לו לעזוב את הארץ, אותה אהב. בלב כבד נפרד מהוריו, משפחתו וחבריו. בדבר אחד התגאה מאוד, למרות הקשיים, בעובדה שקבל על עצמו החלטה. נפסקה המבוכה, הוא החליט ללמוד באיטליה. זו היתה, לדעתו, תחילתה של תקופה חדשה בחייו, שנקטעה בעודה באיבה.

ממכתביו התברר, שלא היה לו קל באיטליה. הארץ ואוירתה היו חסרים לו מאוד. להלן ציטוט ממכתבו האחרון לפני הגיעו לחופשה (20.6.73): „...אבל דוקא כאן, אני מוכרח לומר לך, שרק עכשיו אני מרגיש, שבכל זאת בתור טיול או ביקור קצר זה נחמד (להיות באיטליה — הערה שלי) אבל לחיות כאן, זה יאוש לא נורמלי, השיגרה כאן איננה, אין חברה וזה הכי גרוע“.

בחופשותיו בילה זמן רב בבית. מיד עם בואו, לאחר פגישה עם הוריו היה קופץ אלינו. בבואו לא היה מתנהג כאורח אלא כבן בית. ושוב בכל הזדמנות שהיתה לו היה מנסה לעזור לנו.

על חברותו הטובה אספר מקרה אחד, שרבים היו כמותו. יום אחד חברו לחדר באיטליה היה אמור להגיע לארץ, העניין נודע למוישה מאוחר בערב מיד אמר לו: „חכה, אני מוכרח לקנות מתנה לחבר“ לדברי אותו חבר הסתובב מוישה בלילה בכל העיר למצוא מקום פתוח לקנות מתנה.

למלחמה יצאנו יחד, אך דרכינו נפרדו. נפגשנו שוב ביום ששי או שבת 13 או 14 באוקטובר, (שרתנו יחד באותו גדוד בפלוגות שונות) היתה אז הופעה של יפה ירקוני ושייקה אופיר. תחושת ההתלהבות והבטחון שתמיד איפיינו אותנו נמוגו לאחר שבוע של לחימה. הידיעה כי דובדבני — חברנו — נעדר העכירה את רוחו, ואז אמר לי: „איך

אפשר ליהנות מהופעה כשחברים שלנו נופלים או נעדרים?"
הוא קצת חשש לנבי עתידו, והטיל ספק אם אכן יחזור
מהמלחמה הביתה. היתה בו מין תחושת דיכאון (שהיתה
אצל ריבנו) מאורעות המלחמה כפי שחי אותם, ניפצו הרבה
מוסכמות ותיזות שלימדו אותנו. נפרדנו ב„נקוה שנתראה“,
היתה זו הפעם האחרונה שראיתיו.

עם כניסת הפסקת האש לתוקפה ניסיתי לברר מה
איתו, אולם לא נאמר לי דבר. רק בחופשתי הראשונה
נאמר לי שמיסית לא יהיה אתנו עוד. בטוחני שבליבנו
ובמוחנו יהיה מוישה לעד. אדם כמוהו — אי אפשר לשכוח.
מדי פעם קופץ אני לחלון לשמע צפצוף מכונית בתקוה
שמא מוישה הוא הצופר, אולם לשוא.
קשה לי להאמין ולתפוס שאדם מלא חיים שזוה —
ממש סמל החיות — לא ישוב עוד לעולם.
יהי זכרו ברוך.

יורם דורי

בניית הקברות רצנאי הארעי בכארי

מן המעט ליכולתי לזהי'ע

ארור היום שהביא לידי כך שאצטרך להזכר בך כאל
מי שחיה. להזכר בך ולא לראותך יושב מולי.
היטב, היטב אני זוכר אותך משה כשהיית עדיין נער,
חברי לספסל הלימודים.

נער שובב, עליז, חברי לבילויים ומעשי קונדס.
אני זוכר אותך יותר מאוחר כשריונאי, כמדריך,
סטודנט לרפואה.
אבל בראש וראשונה אני זוכר אותך כחבר הטוב שלי
חביב על כולם.

וכאשר נרעדה האדמה והמלחמה פערה את פיה, היא
תבעה את קרבנותיה. היא גם דרשה את הגבר משה
למרות שהגיע רכוב על רכב פלדה, ועכשיו...
איך להתרגל לרעיון שנאלצת לסיים את חייד הקצרים.
כה יפים ושאננים. נורא הוא הדבר להשלים עם המציאות
בה עלי להזכר בך כצעיר שלעולם לא יזקין ולא אזכה
לראות אותך הופך לאב ולסב.

אכן, המות הוא האכזר שבאויבינו, אך שבעתיים הוא
אכזר כאשר מדובר בך משה.
לא משורר ולא סופר אני, ולו אפילו הייתי — לא
ימצו מלים את הרגשות שלי שאני חש עת אתה משה שילמת
בחייך בכדי שאחרים (בתוכם אני) יוכלו להמשיך ולחיות
במדינה הזאת.

נשארתי חסר מילים.

משה לא אשכח אותך כל ימי חיי.

שאול ברגרזון

אדע אדע אדע

על אישים דגולים בהיסטוריה — מה כתבים ?
אדע !
על מדענים, מצביאים והוגי דעות — מה כתבים ?
אדע !
על חברים, רעים שאינם — מה כתבים ?
אולי אדע !
אך עליך, משה — מה לכתוב ?
לא אדע !
כי אתך זה שונה.
כי אתה אינד, אינד,
בכל זאת הרי הנך !
עת קולחים סיפורים
על חוויות נעורים
אני אתך עדיין.
אני אתך עדיין בסוד שיח חברים
אני אתך עדיין בהרפתקאות של חיזורים
בכלל כל הסיפור שהנך „איננו” — הן רק מלים.
כי אצלי למרות ההספדים נשארת בחיים !

החיוך האחרון

משה,

לא קל לתהות על קנקנו. בחור המחייך תמיד ואף פעם אינך מבין האם החיוך הנו תוצאה של הנאה או של ציניות. את משה הכרתי עוד מהתנועה כ„ילד השובב של הקבוצה“. הערותיו המצחיקות גרמו לא פעם להפסקת הפעולות כמובן לשמחתם של כולם.

משה ממשיך להיות „הוא“ גם בתיכון ט'. היה מעין „אמרגן סמוי“ ולא חשוב אם היה זה בעד או נגד איזו שהיא פעולה. תמיד עמד בראש החברה כשחיוך מסוכן על פניו.

שנים עברו ושוב נגשים. הפעם בצבא. משה הרצין קמעא. היה חייל טוב ומדריך מצוין. אך גם כאן לא נפרד מאותו החיוך המפורסם.

ביום השני של המלחמה פגשתיו בסיני. לבוש סרבל רחב מידות נשען על הטנק ובידו סיגריה ועל פניו שוב החיוך המסורתי.

לא ידעתי אז שאכן היה זה החיוך האחרון שלו שזכיתי לראות. חיוך שכל כך קשה להפרד ממנו ושכל כך קשה לשכוח אותו.

יורפיסט משה

ידיד מילדות

מעולם לא תארתי לעצמי מה קשה ונוראה ההרגשה
לאבד חבר, ידיד מילדות. קשה עוד יותר היא הבעת
הרגשה זו.

תקופת ילדותנו המשותפת עברה באושר. פרטים
רבים מאז אמנם, אינם זכורים לי, אך את דמותו השובבה
ומלאת החיים לא אוכל לשכוח לעד.

הקשר של אותם ימים מאושרים נותק, אך שב
והתחדש עם סיומו את שרותו הצבאי בצה"ל. אז היכרת
את מוישלה הבחור ולא הילד עוד.

כשאני מנסה להעלות בזכרוני את דמותו, נשטף בפני
חיך דל בדמעות צער. פניו המחייכות תמיד, עיניו מביעות
חכמה ופיקחות, והכל מראה לך על רצון עז לחיים. אך יד
הגורל היתה על העליונה והיא שבחתף ובאכזריות מחקה
לעד את מוישלה, אך לא את זכרו.

אינני מאמינה, אינני רוצה להאמין שכך הסתיימו
חיי פרח כה עדין וכה יפה. במה חטא היקר באדם שגורלו
נחרץ בצורה כה אכזרית?

את ידידו בלב ובנפש אברם סטניסלבסקי ז"ל שכל.
אך הוא לא ידע כי אותו ידיד שכל אף אותו.

„הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו“.
מערכת היחסים היפה שנקמה ביניהם מאז תקופת היל-
דות הסתיימה באסון טרגי משותף. האחד משך את השני
בגורלו. הלב ממאן לחוש את האמת. שוב לא תפרח
חברות כה נפלאה...

מוישלה, סלח לי שאינני מרחיבה את דברי לזכרך.
כחצי שנה עברה מאז שעזבת לאחרונה את הבית, וקשה
להאמין שאמנם לא תשוב אליו.

כל חיך היו לפניך, אך התקוות והשאיפות הרבות
נקטעו והפכו לקצרים.

רוזנקרנץ שרה

מדינת ישראל

משרד הבטחון / אגף השקום
המחלקה להנצחת החייל

מועדי הבאת חללי מלחמת יום הכפורים לקבורת קבע

ביום ראשון י"ד אלול תשל"ד (1.9.74) יובאו לקבורה

בבית הקברות הצבאי - קריית שאול

בשעה 13.00	פול ברבש היקסר (אניגורו) ז"ל
בשעה 13.30	פול חיי יחזקאל ז"ל
בשעה 14.00	פול מסינגון עידו ז"ל
בשעה 15.00	סמ"ר מילדער משה ז"ל
בשעה 16.00	סמ"ר מוסר יצחק ז"ל
בשעה 16.30	פול סטניסלבסקי אברהם ז"ל
בשעה 16.30	

בזמנים אלה שם השיבו בלוי וסקלת את זכר יקיריהם - חללי מלחמת יום הכיפורים, המסופדים אל דרכם האחרונה בסמתי הקברות הארציים אל קבר ישראל.

יחד עם המשפחות בולג נשוב ונרמק את ראשיתו לזכרם של חבירינו ובנינו שחיהו נפטם ומפלאם ציור לנו את החיים.

ילדנו אהרנו ז"ל
זמקני יעקב ז"ל
מלג גדליהו ז"ל
שלום יחזקאל ז"ל
זילבר מרדכי ז"ל
מילדער משה ז"ל
ניסנבורם אפרים ז"ל
מחוצ'בסקי ניר ז"ל
סינשטיין משה שמאל ז"ל
רוזנברג נתן ז"ל
שוטרניני משה ז"ל
שטיינברג יעקב ז"ל

יעקב ואידה מילדער וב"ב

בבית הקברות פולנים את יחד אהמם לקבורה קבע את בנסם

סמל משה מילדער

היי"ד
שפול מלחמת יום הכיפורים

ובמסגרתם סובלם

מספחות: אסמ, הלפרין, מילגרם, מלר, סלע חדרה, שוהם, שרי

מילדער משה הי"ד

סטניסלבסקי אברהם הי"ד

שפול מלחמת יום הכיפורים מוכאים למנחת עולמים
אנו מביקים ראשית נומח נבורתם ומוכיבים את כוב המספחות ופסו יהיה עמנו לעד

ה ח כ ר י מ

בנק ברקליס זיסקונט בע"מ

התנהלה והעובדים
אבלים קל מתי של חברים לקבורה
שפול מלחמת יום הכיפורים

מנשה רואנים ז"ל

ומשפחתם בצער משפחות העובדים
ששכלו את יקיריהם במלחמת יום הכיפורים

יחזקאל בנימין	בפול בנו	מאיר ז"ל
גבי עדה פלר	בפול אשה	משה ז"ל
גבי אביבה כהן-הלל	בפול אחת	יעקב ז"ל
זאב כהן-הלל		
יחזקאל סיפר	בפול בנו	יעקב ז"ל
גבי דבורה אדרי	בפול אחת	
גבי דאה כספי	מקס (מרדכי)	ממן ז"ל
	בפול אחת	
	אברהם בו"עמי	ז"ל

יקירנו

סמ"ר משה מילדער הי"ד

שפול מלחמת יום הכיפורים

יבנו למנחת עולמים בבית הקברות הצבאי בבית שאול ביום ראשון י"ד אלול תשל"ד 1.9.74 בשעה 15.00 אחרונה.

אויבונם יאז מבית חורין דרך תל אביב

ביה"ס ע"ש משה חס

תל אביב

ביום חמישי כ"ו אייר תשל"ד 27.5.76
יתקיים פסח אחרת ובלוי חלום
פול מיר חזקתו לפונרו בית ספרו
וגלר שמואל אמנון ז"ל
זיוביש יוסף ז"ל
מילדער משה ז"ל
סטניסלבסקי אברהם ז"ל
עניא אליאב ז"ל
קרס מתי ז"ל
אשר נפול במלחמת ישראל
הסקס יתקיים בשעה 19.30 בבולג בית"ס.
בנו מחזיריהם ירדנים ומקייני זכרם
מוכיבים להנהלתם בנסם.

בכור יוקר לזכרם

משה מילדער הי"ד
לחמכאו לקבורת קבע)
ביום אלה הובג לקבורה קבע
בבית הקברות ז"ל שפול של אהמם
היחידה במלחמת יום הכיפורים.
המיתם מלחמת יום הכיפורים ז"ל

בית הספר התיכון העירוני מ' תל אביב

משתבל על חלמדיה לזכרם
אחד מלוי מלחמת יום הכיפורים
חיים אילון
צב"ב כרסירה (לוסקר)
יואב דניאלי
יוסף הרשקוביץ
יוסף זיוביש
שמאי טייכר
אמיר סל
שמואל כרי
משה מילדער
אורי פרנס
מאיר שמיין
חיים (שטיינברג) שחם
מיכאל שטרקשל
היי"ד
א ב ר ת

התקיים ביום כ"ו בי"ב בשעה השליש 20 בנסח
1974 בשעה 19.30 בחול בית"ס.
המספדים מתבקשים לאספק לפונרו לגבורי בית"ס להספוקת
בנסם

ב"ס תיכון עירוני א' תל אביב

אבל על

יקיריו - בוגריו

שפול מלחמת יום הכיפורים
ומשתתף בכאב המשפחות השכולות
בר אד, פנקוס, מאיר
גית דן
גליקמן מאיר
דולר ליבי
לוטנברג איתן
מילדער משה (פצירי גביס)
מלכסון ישעיהו
ד"ר סחר יוסף
מונדק אורי
ד"ר פרנז אורי
שלו שאול
הי יקום נסם

יקירנו

סמ"ר משה מילדער

היי"ד
שפול מלחמת יום הכיפורים
יובג למנחת עולמים בבית הקברות הצבאי
בקרית שאול ביום ראשון י"ד אלול תשל"ד
(1.9.74) בשעה 19.00 אחרונה.
אויבונם יאז מבית חורין דרך תל אביב 21
הח"ב, בשעה 14.00 אחרונה.
הח"ב: אידה יעקב מילדער
אחרונה: עדה ורטי 25

אהבת ישראל ואהבת האדם

מדברי ר' משה גולדברג, מגיד שיעור בגמרא ובהלכה
בבית הכנסת, "דרך השלום".

רבותי, אלה מכם המחזיקים בידהם את הספר
„שמירת שבת כהלכתה“, אשר ממנו אנו לומדים כל ליל
שבת בין קבלת שבת לערבית, יראו בודאי, שהספרים,
האלה — 10 עותקים במספר — תרם מר מילדינו לבית
הכנסת „דרך השלום“ לזכר בנו משה, זכרונו לברכה, שנפל
במלחמת יום הכיפורים, בכ' בתשרי תשל"ד. נימק לי מר
מילדינו שכוונתו בקניית דוקא ספר שעוסק בהלכות לשמי-
רת שבת, ויום טוב, מפני שהרגיש אצל בנו — וכמו שמעידים
עליו גם חבריו — זיקה ליהדות ולמסורת, ורצה על ידי זה
לגרום קצת נחת רוח לנשמת בנו ז"ל.

לא הכרתי הכרה אישית את הבחור הזה, רק מדברי
חבריו, מכיריו, מוריו ומחנכיו קרן לי את דמות דיוקנו
הנעלה של משה ז"ל.

חבל שבמסגרת הדקות הספורות העומדות לרשותנו
לשעור השבועי הזה, לא נתן לי לתת הערכה, ולו חלקית,
על הבחור הנפלא הזה, שנפל במלחמה האכזרית הזאת.
בקצור ובמלה אחת אפשר להגיד שהוא היה כל כולו אהבה;
לא אהבה המקבלת — אהבה אנוכית, אלא אהבה הנותנת,
לבו היה מלא רגשות אהבה עזה, עם זה להורים ולמשפחה,
אהבה לעם ישראל, אהבה למדינת ישראל, אהבה ליהדות
ולמסורת. אהב את החיים, אהב את האנושות — את כל
העולם, ועם האהבה הטהורה הזאת בלבו הוא נפל.

הלמוד שאנו לומדים יהיה לעלית נשמתו ויהא זכרו
ברוך.

בית הכנסת „דרך השלום“

על שלושה דברים העולם עומד

ועל גמ"ח

ועל העבודה

ועל התורה

נפת חנוך כסתר
אדוקה לנוכחים
תרומות לקופסתו הצדקה
או לבגאים
קרן גמ"ח אליעזר
נשר ר' אורי אליעזר
ואלטה ברוקביץ זל
סמן הכוונות
נדרים לניהול
אתרומות לגמ"ח
אפשר למסור כל יום לבגאים
בשפות התע"כ

תפילת שחרית שבת ויום טוב
תפילת מנחה שבת
תפילת ערבית כחמש"ס
מתחלת התפילה כשיש הרעש
תפילת שחרית שבת ויום טוב

תפילת שחרית בכל יום
תפילת מנחה בכל יום
תפילת ערבית בכל יום
תפילת מנחה כשבת ויום טוב
תפילת שחרית שבת ויום טוב

למוד משנה וסיק
בכל יום לאחר תפילת שחרית
כמוד שמעיות
בכל יום לאחר תפילת מנחה
שעור במחשבת ישראל
בימי חגיש חז"ל תפילת ערבית
שעור בדנים
בכל יום בין קבלת שבת וערבית
שעור בגמרא בשבתות אחרונות
שעה לפני תפילת מנחה
דברי תורה
בסעודה שלישית

נעזר ביה"כ"ד

נדבת יעקב ואידה מילדינו לזכר בנם משה ז"ל שנפל במלחמת יום הכיפורים כ' תשרי תשל"ד

* קרון קינות לישראל *

מלגת הלאומיות וההגנה

מזכירות הקינות

2942022
מנהל הקינות מילניו-ט

מזכירות הקינות
מנהל הקינות מילניו-ט

מזכירות הקינות

* * * * *

B'nai B'rith Martyrs' Forest

IN ISRAEL

In memory of

A Beautiful Soul Departed from Us. He Died
that Israel May Live. He Gave his Life
in Defense of Israel and the Jewish Nation.

10
PAGES

יער הקדושים
Placed by
Des. Joseph and Leah Stower
ON THE SANDS OF THE BEACH, NOT ONLY TREES - IN THE HILLS OF ISRAEL

TREES FOR ISRAEL TREES FOR ISRAEL

Israel's Defenders in the Yom Kippur War

The Leaf is with them in memory and in honor

THE JEWISH NATIONAL FUND
A BRANCH OF THE JEWISH NATIONAL FUND
1000 N. 17th Street
PHILADELPHIA, PENNSYLVANIA 19102
FOR COPIES, SEND \$1.00 TO THE
JNF BOX 1000

THE JACOBSON-BELMONT UNIVERSITY MEDICAL CENTER
In Memory of Your Dear Son, David
By: Dr. Leo Jacobson
Belmont Street
Philadelphia, Pennsylvania
U.S.A.

THE HADASSAH HEBREW UNIVERSITY MEDICAL CENTER
In Memory of Your Dear Son, David
By: The Jewish Family
Belmont Street
Philadelphia, Pennsylvania
U.S.A.

מזכירות הקינות
מנהל הקינות מילניו-ט

נזכור לעד את בוגרי בית ספרנו גבורי מערכות ישראל

הם היו ספורים רועים... קולם נרם.
כמי נוצר חדר שנפל וחרבם כרם.
ופשוטים וחמודים
כבוד הגבר ממשפחת הרועים.
הם יזרוך עפר... אלוריים!
א.י.ג.ר.מ.כ.ת.

זכור
שמואל אבנן -
21 53

ויוביש
יוסף -
21 53

מילדינר
מישה -
23 53

טעטלנטיקי
אביהם -
23 53

קניא
אליאב -
23 53

קריס
מת'י -
20 53

פינת התיחדות בביה"ס, "הס"

יעקב מילדינר, אביו של משה, נציג ההורים השכולים נושא את דברו בטקס הסרת הלוט מעל פינת ההתייחדות בערב זכרון שנערך בבי"ס „הס" בתל-אביב ביום כ"ז אייר תשל"ו (27.5.1976) לזכר משה וחבריו שנפלו במערכות ישראל.

זברים שנאמרו בערב זכרון

הורים יקרים, אורחים נכבדים, קהל נכבד.
 בעוד דקות ספורות בתום הטקס נעלה כולנו לקומה השניה של בית הספר לנילוי פינת התייחדות.
 שם יתגלה לפנינו קיר עם שורת תמונות של בחורים צעירים שהמות כינס אותם יחד.
 מתחתם שורות שורות של שמות ותאריכי נפילה.
 שורות לכאורה יבשות למרות שהעין כבר יבשה מדמעה אלה הם שמות של בנינו שיצאו לקרב ולא שבו.
 כל שם מקפל בתוכו עולם שלם.
 תקוות, אהבות, שאיפות והכל נצטמצם ונתגבש עתה באינת האותיות המבטאות את השם.
 אותיות הזועקות בדממתן, אותיות של דם.

זכר אני, שכאן, באותו המקום אבל במעמד אחר עמדנו ונפרדנו מבני השנתונים של מחזורי סיום באמונה ובתקוה שהילדים האלה שחונכו וטופחו בבית הספר הזה ייהפכו לאזרחים מועילים ונאמנים למדינה. מאז עברו שנים. כעת אנו מבכים את מותם של אותם הבנים אשר עם אותן התקוות ואותה אמונה יצאו למלחמת מגן למען העם והארץ.

קשה לי להאמין שהחיים הפורחים מלאי עוז ואהבה נגדעו באיבם וזיק עלומיהם כבה.

קשה גם להאמין שאותם הילדים מלאי תום ורוך נהפכו בן לילה לגבורים של דור הנפילים שלא קם לנו במשך דורות בחשכת הגולה.

כאשר הכריזו על הקמת מדינת היהודים — מדינת ישראל היינו כחולמים. בתמימות חשבנו שהגענו למנוחה ולנחלה, אבל כנראה לא הבינונו כראוי את הכתוב, „בדמיך חייו“. והנה כאז בדור מלחמת תש"ח ויתר מלחמות ישראל כן עתה בדורנו.

כאשר הגיע האויב בשערי ארצנו שלחו בנינו את נפשם מנגד ונלחמו כאריות, מעטים מול רבים, והמוות הכריעה אותם.

וכך התקדשה המכורה בדם נקי של בנינו הצעירים אשר בהקרבתם העילאית הגיעו עד מרום פסגת הגבורה של אדם עלי אדמות.

עוד יסופר מדור לדור על ההתעלות הזו של מסירות הנפש. לכן קבע העם ימי אבל וזכרון בכדי שנוכל להזכירם ולספר על גבורתם ותפארת חייהם.

בערב זכרון זה אני רוצה להודות בשם ההורים השכוי לים להנהלת בית הספר ולסגל המורים על שהחליטו על מפעל ההנצחה הזה שתכליתו להוציא מאלמוניותם את הגבורים הגבורים שנכנסו להיכל הלאומי של לוחמי ישראל. תשמש נא פינת הזכרון הזו לא רק כמצבה לתפארת דור נעורים רב מעללים, כי אם גם ככלי חנוך לדורות הבאים.

אני רוצה לסיים במשאלה אחת שמקוננת בלבי: מי יתן שהמלחמה אשר הביאה את הקץ לכה רבים מבנינו יבוא גם עליה הקץ.

יהי רצון שמעתה יקויים הפסוק של הנביא ישעיהו „וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות לא ישא נוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה“.

תושבי העיר

תל-אביב-יפו

אחים לכאבכם הגדול
בפול יקירכם בגיבורים
זכרו של

סמ"ר טוילדונר משה

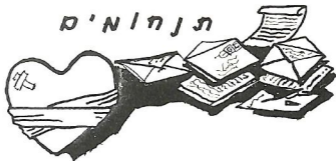
אשר חרף נפשו
במלחמתם - הכיפורים
זנת עמנו לדור ודור

שלמה להט

ראש עיריית
תל-אביב-יפו

תְּחִוּוֹת

01087

1 סדרה תת

דמי דיוק 110/800
הדפוס 4-0 4300 דמי

לשירות הציבורי

המחלקה לטיפול בדיוקנות, תל אביב, ישראל
הדפוס: 110/800 דמי דיוק
הדפוס: 4-0 4300 דמי

המחלקה לטיפול בדיוקנות

דמי דיוק 110/800

נשיא מדינת ישראל

ירושלים, כד' בטבת תשל"ד

משפחת מילדינר היקרה,

איך נחומים על אבדן היקר מכל, ויודע אני שאין בכוחן של מלים להפיג את הכאב והצער. כותב אני אליכם כי אכל אני יחד עמכם ומשתתף בצערכם וכיבוונכם.

כאבכם הוא כאב האומה כולה, המבכה מרה את כל אחד מיקיריה שנפל במערכה. משה ז"ל נסגה עם הגבורים ששלמו בחייהם על הגנתנו ושמו ייחרת בדברי הימים של עמנו הרצופים מאבק על קיומו.

תפילה כולנו היא, שמלחמת יום הכיפורים שנכפתה עלינו, ואשר תבעה קרבנות כה רבים, תביא בעקבותיה את השלוט המיוחל, וכי בזכות גבורינו נזכה לראות מדינת ישראל שלווה ובוסתת שלא הדע עוד מלחמות - ותהא זו גם נחמתכם.

שלכם בהוקרה,

אורי קצוב

לזכר החברים ובני משפחותיהם אשר נפלו במלחמת יום הכיפורים תשל"ד - הי"ד

אפרים ניסנבום הי"ד ביד חיים נ"י ט 20	אהרון גורדון הי"ד ביד עקיבא נ"י ט 31
ניר מוחצבסקי הי"ד ביד יפתח נ"י ט 20	יעקב זמקני הי"ד ביד עזרא נ"י ט 38
משה שמואל מינשטיין הי"ד ביד יצחק נ"י ט 22	נדל"הו פלג הי"ד ביד משה נ"י ט 41
נחום רוזנברג הי"ד ביד צבי נ"י ט 21	יחזקאל שלום הי"ד ביד חביב נ"י ט 25
משה שומרוני הי"ד ביד יעקב נ"י ט 19	מרדכי זילבר הי"ד ביד חיים נ"י ט 24
יעקב שטיינברג הי"ד ביד אינש נ"י ט 20	משה מילדינר הי"ד ביד יעקב נ"י ט 23

לוח זכרון בבית הכנסת „אוהל משה", ביד המעביר

חול תעֵתוֹעֵי הַגּוֹרֵל

לא קל היה לי להתחיל לכתוב אליכם. רציתי להביע קצת מרחשי לבי, אך ככל שהתקרבתי לנושא, נרתעתי, מגל הרגשות והזכרונות שהחלו להציף אותי. אותנו קושרים השכול והיתמות של עברנו המשותף, חוויות האימים שהם חלק מישותנו, ורק מי שחי ועבר אותן — הוא בלבד יכול להבינו.

כל הסיוטים האלה, שכה נסינו להרחיקם מתודעתנו — חוזרים אלינו בלילות, צפים ועולים בחלומות חרדה ולא ניתן לנו להשתחרר מהם. זוועות העבר העמוסים על גבינו מתעוררים מחדש בימים של מתח ומועקה. צלם השחור מרצד לנגד עינינו. מטשטש ומתמזג עם פחדי המחר, ובין שניהם נלחצים אנו וזכרעים תחת נטל משאם.

אוי, כמה רועדות וכושלות רגלינו, בצעדנו על הגשר הנפשי הרעוע של חיינו. לכן הפחד הזה מלגול האבן מפי התהום, מפני פתיחת סכרים של הנפש שיטטפו וישארו את קצת היציבות ושפיות שעוד נותר בנו.

...ימי המלחמה האיומה. „ערפל הקרב“ אצל ההורים ובני המשפחה. שוב החרדה הזכורה לנו כל כך מהמלחמה הקודמת. החושים מטושטשים, רק הידים רועדות והלב מפרפר. מי בתור עכשיו? במי הגורל יכה בשבטו? הטלפונים לקרובים ולידידים אחרי שעשן המלחמה מתחיל להתפזר — אולי שמעת?... ידוע לך מה עם?... עד שנודעה לנו הבשורה המרה. הפעם יעקב ואידה שלמו את מחיר הדמים.

את משה הכרתי כל כך מעט. בכל ביקור, בכל פגישה אתכם (והפגישות היו לצערי כה מעטות) — רק שיחה חטופה, כמה מילים של חיבה לילד. מה כבר הספקנו? ראיתי את הגאווה בעיניכם בהביטכם אליו? — מי לא ראה כמה אהבה הקפתם אותו? בין פגישה לפגישה, גדל, קפץ לגובה — בר מצווה, בגרות, גיוס. להורים — כל יום ובעיותיו כל יום ודאגותיו. זוכר אני היטב כיצד עברתם אתו את כל מוראות מלחמת ההתשה בסיני, עד שסוף סוף בא השחרור המיוחל, ויציאתו ללימודים באיטליה. האושר שזכיתם לראות איך שהוא הגיע לחישיגים. בקרנו אצלכם לפני ראש השנה האחרון וזכינו עוד לפגוש את משה בביתכם כשהגיע לחופשה.

הופתעתי למצוא בו אדם בשל, בעל ראייה בקורתית ונבונה, דעות מוצקות, גישה מבוגרת לחיים. ואתם ההורים לווייתם ועברתם אתו את כל שלבי התפתחותו — בשבילי זה התגלה בבת אחת; ליחסי הרעות הקושרים אותנו הצטרף גם משה.

עוד עומד לנגד עיני רגע הפרידה, כשהסיע אותנו לתחנת האוטובוסים. החן והנועם שלו, באיזו חביבות וטבעיות הזמין אותנו לבוא לעיתים קרובות יותר.

מי פילל שהאסון כה קרוב, והשכול עומד על סף ביתכם, שכה הרבה אהבה ותקווה השקעתם בבניתו? חברים שחיו אתו יתארו בודאי את תכונותיו, את אופיו, איך הם ראו אותו והכירוהו. הם שחתנסו יחד אתו במוראות המלחמות — ידעו מי הוא היה.

אני יודע מה הוא היה בשבילכם וחש בכאבכם הנורא. מילים של נחמה אין בפי, כי אין נחמה לאסונכם. אני רק מתפלל, מי יתן שהכח שעמד לכם בכל מה שעברתם, ימשיך ויעמוד לכם. למען עדה ומשפחתה ולמען כולנו הקשורים אליכם.

למען זכרו היקר של משה ולמען כל מה שהוא נתן עליו את נפשו. אברהם לויטה, חיפה

כז אשר עם לבי

עומדת אני מולכם, בושה ונכלמת. וכי יש בידי לומר — ולו מלה אחת, אשר תהיה תואמת את אשר אני חשה, את אשר ברצוני להעביר אליכם. לנחם? וכי אפשר?... להשתתף? והרי זה בלתי אפשרי! לו יכולתי לעמוד מן הצד ולשתוק. הייתי בביתכם בימים הראשונים ההם ושתקתי. ויצאתי מביתכם מבושת על שתיקתי.

קעת אני מבושת בדבורי,

ובכל זאת...

על יעקב ואידה שמעתי לפני שנים רבות, כאשר נפגשתי עם אברהם, כאשר התחלנו את צעדינו הראשונים בנלגול החדש של חיינו. במין התפרצות של גיל, התפרצות בלתי רגילה אצלי, בישר לי שאחד מן העבר הוא נותר בחיים ונמצא בדרך לכאן. היינו אז „זקנים“ בשנות העשרים שלנו; עם הרבה מאד „עבר“ מאחורינו, ואתה — יעקב, היית סמל לשנותיו הצעירות, לשובבות נעורים, ולאחד — יודי, שאפשר לדבר אתו ברמז, והעיקר שבחברתו תמיד שמח. הגעתם ארצה.

בניתם בית.

שאיפותיכם, חריצותכם, — והצלחתכם — עדות לכוח הרב שהיה טמון במקור מחצבתנו ההרוס, וההישג בלתי יאומן, הזכות לגדל ילדים בארץ, ילדים זקופים, ילדים בריאים, אין צורך להסתירם בבונקרים. שאיפותיהם ניתנות להגשמה! כל העולם פתוח לפניהם! ואנו, שרידי הפליטה, רואים — תוהים... אשר נבצר מאתנו — בהישג ידם!

גם משה מילדינו, בנם של אידה ויעקב, אודים מוציאים... אלא ש... טרם הספיק להושיט יד, לקטוף...

עד שנתבע לשלם את המחיר לכל זאת.

ומשה, ללא הסוס, במלוא ההכרה, שלם את המחיר

במלואו!

צפורה לויטה, חיפה

דן
 לחברות צבוריות בע"מ
DAN
 COOP. SOCIETY FOR
 PUBLIC TRANSPORT LTD

לכבוד,
 הגב. אידה והח. יעקב מילדינר
 רח. דרך השלום 95
תל - אביב

תאריך 12.5.1974 סמנו
 אגף המסוק OUR REF.
 DATE

יקירי,

הוכתי כהדחמה בהודע לי הבשורה האיומה
 כי בנכם היקר משה ז"ל נפל בקרב במלחמה -
 - יום הכיפורים.

אמנם, אה משה ז"ל הכרתי רק בילד בביקורי
 מביהם אולם שמעו ופעליו בחיים האיכותיים
 בחנופה הנוער וכשרונותיו מצאא ובלומודים
 הגיעו לאזני.

חמיד שמהתי בשמחתכם על כל הישג של
 משה ז"ל, והנה הגיע היום המר והניטהר וטהיל
 חילו הצעירים נקעד לפחע.

אין מילים להביע את הצער והכאב על אמידה
 גדולה זו. זכרו של משה ז"ל ישאר תמיד עמנו.

ידידכם

יהודה יהושלמי

רמת יגן

5.7.74

עירית

מפ"ן 721241

המחלקה לתרבות

11/8

מס'

14.4.74

רמת יגן, יום

לזכר משה היקר

למשפחת מילדינר

נפילתו של משה בקרבות מלחמת יום הכיפורים -
איך לה נחומים וספק אם יש מלים שתוכלנה להתמודד עם
דמותו של צעיר יקר הנפש, אוהב העם והריתו כפי שהיה
משה הסטודנט לרפואה.

השם משה המסמל נסים ונפלאות שהתחילו בנס
הראשון עם משה רבינו "מן המים משיחהו" (שמות ב. י.)
יאיר נא ביחד עם שמות האלפים הצעירים והנלהבים
אשר בגופם ובהתלהבות חרם אמונתם שמשו חומת מגן
למדינה כולה במלחמת יום הכיפורים.

אין ספק שדפי זכרון על משה ישמשו מורה
דרך לבני הנעורים ומקור נחומים לכם.

בכל הכבוד,

י. פפר

מנהל המחלקה

המאכלת לא נצרה

הידיעה המרה, בשורת איוב, על נפילת בנכם במלחמת יום הכפורים, הנחיתה מכת מוות לא רק על ביתכם, אלא על כל הסביבה, על כל האנשים אשר הכירו את בנכם ז"ל. הצער והיגון האוסף אתכם כעת ישאר לעד ושום מעשה או ניחום לא יוכלו להסירם.

כמו ברקיע השמים נוצצים הרבה כוכבים, כל אחד עולם מלא, כך נוצצות הגבורה ומסירת-נפש של הבנים אשר מסרו את נפשם במלחמת יום הכפורים, לקדושת השם, העם והארץ.

אחד הכוכבים המזהירים האלה הוא בנכם הקדוש משה עליו השלום.

צעיר-כמעט עוד ילד, אבל גבר בכל.

עוד בבית ספר תיכון בו למד, הצטיין כתלמיד פיקח, מנומס, נעים הליכות — נערץ על חבריו ללימודים.

הגמרא מספרת: כשמת רבינא — פתח עליו הספדן ואמר: אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו אזובי קיר? אמר לו ברי-אבין: חס ושלום, אלא תאמר: „בכו לאבליים ולא לאבדה, בנכם היקר הלך למנוחה ואתם לאנחה“.

כאשר אלהים ניסה את אברהם:

ויאמר — קח נא את בנך, את יחידך, אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה, כאשר אברהם לקח את המאכלת לשחוט את בנו — כמעט ברגע האחרון — כתוב: ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ואמר: „אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה“.

אליכם משפחת מילדינו, לא קרא המלאך „אל תשלח“ כי העליתם את בנכם היחיד אשר אהבתם את משה ז"ל לעולה.

נחמה-פורתא היחידה הנשארת להורים שכולים היא, שילדיהם אשר הקריבו את עצמם לטובת העם — ובמותם נתנו לנו את החיים.

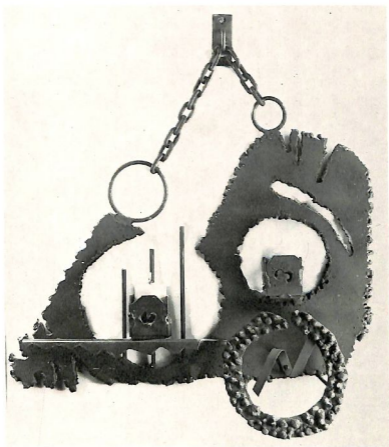
זאת משפחת מילדינו גם גאוותכם.

כל העם יזכור לעד את נשמת משה בנכם ז"ל בין שאר נשמות בניו-גבוריו אשר הרוו בדמם הטהור את רגבי אדמת קדשנו, זכר עקדתם ומעשה גבורתם לא יסופו מאתנו לעולמים.

ד"ר דוד רביד

ונתתי להם בביתי ובחומותי
יד ושם...
(ישעיהו, נ"ו ה')

נה זכרון מעשה ידי אביו לזכרו של משה

שנה אנכי אתו

שנה חלפה מאז נתבשרנו את הבשורה המרה ועדיין אינני מסוגלת להביע ולו במעט את רגשי תנחומיני ואת צערנו העמוק על האבדה הגדולה בנפול בנכם משה. למרות שאין הכתיבה מכישורי, אני מרגישה חובה לעצמי לכתוב, לספר, ולשרטט קוים לדמותו של משה־לה שהכרתיו עוד לפני שנים רבות.

ראיתי לראשונה בהיותו עודנו ילד קטן, חייכן וחמוד כפי שנשאר כל ימי חייו.

זכורה לי היטב חגיגת הבר־מצוה שלו בביה"ס שנערכה לחבריו לכיתה, ואחרי כן המסיבה למוזמנים באולם. לבוש יפה, רענן, ובבטחון עצמי הסתובב בין המסובים והשיב בחיוך למברכיו הרבים.

במצב רוח מרומם היה עונה לכל אחד בלחיצת יד או בהלצה מוצלחת. בקיצור כל כולו אושר.

תמיד ידעתי שמטבעו משה־לה היה אדיב, חביב ומקובל על כולם.

אולם מה ששמעתי מפי ידידיו וחבריו הרבים ללימודים ולנשק שבאו כמונו לסעוד ולנחמם אחרי נפילתו עלה על כל מה שידעתי עליו קודם.

רק אז נודע לי על כל כך הרבה דברים נפלאים אודותיו ועל אופיו ואישיותו הנהדרת.

כאשר סיפרו על תקופת שרותו בצבא נצטיירה לפנינו דמותו של משה לא רק כחבר טוב בעל לב ונפש, אלא כבחור בעל כושר מנהיגות להפליא, עשוי ללא חת. אין פלא איפוא, שהיה כל כך נערץ ע"י מפקדיו ופיקודיו.

טבעי לכן הדבר שכאשר הגיעה השעה הגורלית והמל־חמה — מלחמת יום הכיפורים — פרצה הכריעה אצל משה האחריות הלאומית.

משה מתיצב ויוצא ליחידתו, הוא יוצא מרצון וללא היסוס, לפי צו השעה ומצפוננו.

כעבור יומיים משה מוצא כבר את עצמו עם ראשוני הלוחמים בקרבות הבלימה בחזית המצרית.

הימים שבאו אחריהם היו להוריו ימים קשים של דאגה וחרדה, מאחר שלא הגיעו מכתבים ממשה וכאשר הגיעה לבסוף הידיעה המרה שמה־לה נפל, היתה זו לכולנו מכה קשה מנשוא. צער וכאב ללא גבול.

כיום אחרי שנה כאשר אנו מספידים את משה, שנפל
מות גבורים למען ארצו ומולדתו שכה אהבה, אנו מדברים
עליו כעל מי שימש בתכונותיו, התנהגותו ומעשיו מופת
לרבים.

למשה היה למי לדמות, הוא חונך בבית חם, תרבותי,
בעל הכרה לאומית, והבית הזה שימש לו לדוגמה וגאווה.
כעת הבית הזה יחד עם כולנו מבכה את משה־לה המופלא
שנגדע בדמי ימיו.

היום אנו עומדים בדומיה על קברו ומרכינים ראש
בפניו, ונזכור אותו מתוך כאב והערצה כפי שיאה ומגיע
למשה־לה.

משפחת אפרת

החבר היקר לי מכל

ספטמבר 1974

(אחרי שנה)

למשפחת מילדינר היקרה!

רציתי לפתוח את מכתבי אליכם במלים המקובלות
„מה שלומכם“ אך אני מוותר על כך כי בימים אלה הן
נראות ילדותיות ומנוחכות. מתאר אני לעצמי כמה קשים
היו הימים האחרונים בשבילכם לנוכח טכס הבאתו של
מוישה ז"ל למנוחת־עולמים. לרגל הטכס ולרגל התקרבות
מלאות השנה לנפלו הריני להוסיף מספר מילים:

זו היתה שנה איומה לכולנו. בראש ובראשונה לכם, ההורים, ששכלתם בן מיוחד במינו. אך מבלי לנסות להשוות, כמובן, הרי שגם עבורי היתה זאת שנה קשה מאוד. במבט לאחור נדמה לי שלא עבר יום מבלי שעובדת הסתלקותו של מוישה מאיתנו לא תדריך את מנוחתי ומבלי שדמותו תעלה לנגד עיני (ואנא! סלחו לי על שאני ממשיך לקרוא לו „מוישה“ ולא „משה“ כי כך קראו לו כולם תמיד וכך גם נמשיך לזכור אותו תמיד).

בהרבה אנשים חדשים נפגשתי בשנה האחרונה, הן בארץ והן בחו"ל, ונוכחתי ביתר-שאת לדעת שמוישה היה דמות נדירה. הטמפרמנט, הספונטניות, השמחה ואהבת-החיים שבו היו מיוחדים במינם. כמעט תמיד ניתן למצוא מישהו הדומה למישהו אחר. אך לא כן אצל מוישה. שמו היה מושג בין החברה. מושג לשמחה, לחוסר-מנוחה, להצלחה בין הבנות, לניצול כל רגע בחייו עד תומו, בקיצור, לחדוות-החיים.

כבר עברה שנה והפצע אינו מגליד. להיפך, ככל שעובר הזמן חודרת יותר ויותר למוחי ההכרה שאבד לי חבר יקר מאד, חבר נדיר, חבר טוב. מעטים האנשים שזוכים לחבר טוב ואמיתי. אני הייתי שייך לאנשים מאושרים אלה. לא היה נושא שבעולם שלא יכולנו לשוחח עליו ולהבין איש את רעהו. לפעמים היתה זאת הבנה שבמילה, ברמז, ואפילו במבט חטוף.

לנסות ולקשר בין המלים „מוישה“ לבין „מנוחת-עולמים“ נראה לי כחלום-זועה. וכי מוישה ינוח! מוישה השמח, התוסס, הצוחק, המתווכח והחי בכל נשמתו הוא זה שידום לנצח? האם כל אותן אלף ואחת תכניות שהתרוצצו במוחי לא תוגשמנה לעולמים? נראה שעובדות החיים קשות ממה שהאדם מוכן להאמין בו.

כאן, מן הגלות הרחוקה והזהרת לכאורה, חייתי את הטכס בכל רגע ממנו ולא יכולתי למצוא לעצמי מנוח. כאב לי מאד שלא יכולתי להיות במחיצתכם ברגעים קשים אלה, הרגעים הקשים ביותר בחייהם של הורים המביאים את בנם היקר לקבורה. אך מבטיח אני לכם שאחד הדברים הראשונים שאעשה בבואי לישראל חזרה הוא לבקר אצלכם ולעלות לקברו של מוישה ולהניח עליו פרחים רעננים. אתכם באבלכם הכבד

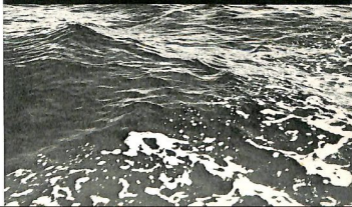
ציפי ומרדכי בוגדנסקי

ניו-יורק

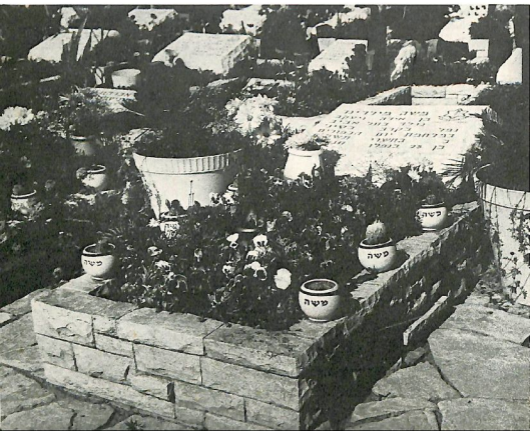
ארצות-הברית

רק ארון וזרים,
רק בכי ומהטים,
רק הסכדים, מילים,
זה מה שנותר
זה מה שנשאר
מהעבר
מאותה ילדות יפה

רק ארון וזרים

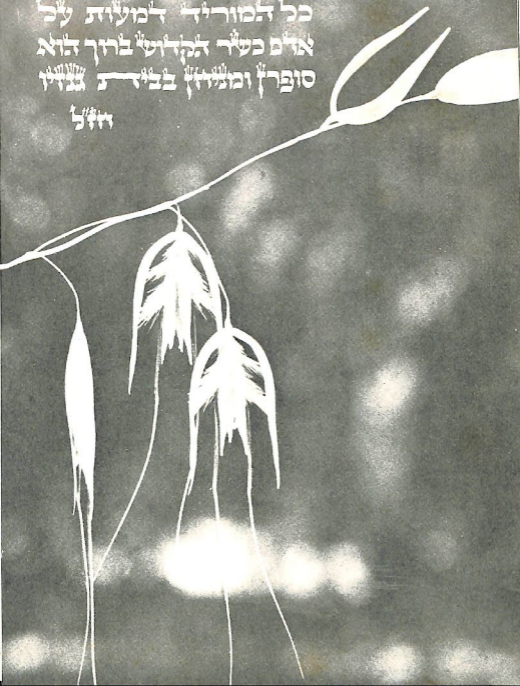

כל שהיו ואינם, עוד ילנם!
הם ילנם בהם אל כולם
הם ילנם ויהיו לעולם.

כל המוריד המעות עלי
אדם כשיר הקדוש ברוך הוא
ספרן וממנון בבידת צדק

חז"ל

עריכה ועיצוב גרפי : אבא של משה, יעקב מילדינר
לוחות אופסט : מעבדת „גרפאור“
דפוס : „אחדות“, דפוס אופסט ובלט בע"מ
הוצאה לאור : המשפחה

י"ד לשריון" בלטרון
מרכז מידע